

Jan Belardi: Ekonometrické modelování konvergence ekonomické úrovně regionů Itálie

Alžbeta Dubničková: Perspektiva európskej menovej únie v kontexte reformy správy ekonomických záležitostí

Michaela Faksová: Měření vybraných decouplingových indikátorů v rámci Evropské unie

Barbora Kupcová: Čerpání dotací v rámci programu EU LIFE v ČR jako součást podpory podnikání v porovnání s výsledky vybraných zemí EU

Aneta Kynčlová: PESCO v kontextu vývoje institucionalizace obranné a bezpečnostní politiky EU

Anna Nedvědová: Countering Disinformation through Public Diplomacy: Europe, Disinformation and the Possibilities Offered by Public Diplomacy to Resist It

Martin Pohl: Návrh evropského modelu podpory v nezaměstnanosti

Anna Pokorná: Central Bank communication and systemic stress

Lucie Škapová: Relokace jako nástroj řešení migrační krize EU

Karel Štros: Vnitřní trh jako nástroj konvergence

**Ročník 7.
2/2019**

Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie

Katedra světové ekonomiky

Odbor informování
o evropských záležitostech
Úřadu vlády
České republiky

LABORATOŘ EVROPSKÉ UNIE

RECENZOVANÝ SBORNÍK SYLABŮ NEJLEPŠÍCH DIPLOMOVÝCH PRACÍ S TEMATIKOU EVROPSKÉ UNIE

Vysoká škola ekonomická v Praze, Katedra světové ekonomiky

Koordinátor projektu: Jarolím Antal, jarolim.antal@vse.cz

Hodnotitelé (recenzenti) příspěvků

Bednářová Pavla

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Šmejkal Václav

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

Navrátil Boris

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta

Jiráňková Martina

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů

Kunešová Hana

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická

Redakční rada

Jiráňková Martina (vedoucí)

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů

Vágner Viktor

Zastoupení Evropské komise v České republice

Johnová Ludmila

Úřad vlády ČR, Eurocentrum Praha

Hasprová Olga

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Palíšková Marcela

Vysoká škola ekonomická, Fakulta podnikohospodářská

Veselý Zdeněk

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů

Ročník 7, 2/2019

Obsah

Předmluva	3
Úvod	5
Jan Belardi: Ekonometrické modelování konvergence ekonomické úrovně regionů Itálie	8
Alžbeta Dubničková: Perspektíva európskej menovej únie v kontexte reformy správy ekonomických záležitostí	24
Michaela Faksová: Měření vybraných decouplingových indikátorů v rámci Evropské unie	41
Barbora Kupcová: Čerpání dotací v rámci programu EU LIFE v ČR jako součást podpory podnikání v porovnání s výsledky vybraných zemí EU	60
Aneta Kynčlová: PESCO v kontextu vývoje institucionalizace obranné a bezpečnostní politiky EU	78
Anna Nedvědová: Countering Disinformation through Public Diplomacy: Europe, Disinformation and the Possibilities Offered by Public Diplomacy to Resist It	92
Martin Pohl: Návrh evropského modelu podpory v nezaměstnanosti	110
Anna Pokorná: Central Bank communication and systemic stress	127
Lucie Škapová: Relokace jako nástroj řešení migrační krize EU	141
Karel Štros: Vnitřní trh jako nástroj konvergence	156

PŘEDMLUVA

Vážení a milí čtenáři,

dostává se Vám do rukou poslední, 14. vydání sborníku *Laboratoř Evropské unie*, v němž jsme po dobu sedmi let publikovali práce studentů, kteří soutěžili o nejlepší diplomovou práci s evropskou tematikou.

Od prvního vydání sborníku v roce 2013 prošlo redakční radě rukama hodně textů. Dalo by se říci, že všechny byly svým jedinečným pojetím zajímavé. Některé byly kvalitnější, a proto jsme jim věnovali větší pozornost a umístili jsme je na přední pozice. Nejinak tomu bylo i u tohoto sborníku, kde největší pozornost redakční rady upoutala práce Martina Pohla nazvaná „Návrh evropského modelu podpory v nezaměstnanosti“ (str. 110), která se zabývá mechanismem podpory v nezaměstnanosti pro EU/eurozónu a vytvořením vlastního modelu podpory v nezaměstnanosti na nadnárodní úrovni pro Evropskou unii. Druhou v pořadí je práce Anny Pokorné, jež zkoumá vliv verbální komunikace Evropské Centrální Banky (ECB) na systémový stres na finančních trzích v Eurozóně. Díky empirické analýze zjišťuje, že i neoficiální komunikace ECB může ovlivnit systémový stres. Více najdete na str. 127. Jako třetí byla vybrána práce týkající se financí, konkrétně čerpání dotací v rámci programu LIFE. Barbora Kupcová v ní zmapovala současnou situaci čerpání finančních prostředků u tohoto dotačního programu. Zaměřila se na identifikaci možných důvodů nedostatečného zájmu ze strany českých subjektů a porovнала tento stav s vybranými zeměmi EU. Výsledky jejího srovnání najdete na straně 60.

Na příspěvcích přihlášených do soutěže je vidět kvalitně odvedená práce. Za celou dobu trvání projektu patřili mezi nejúspěšnější studenti Univerzity Karlovy Praha, těsně následováni studenty Vysoké školy ekonomické v Praze. Stať zpracovávaly různá témata – od ekonomických, právních, humanitních až po kulturně-společenská. Mnohé názory studentů

byly podnětné. Soutěžní práce zůstávají i nadále k dispozici v elektronické podobě na našich webových stránkách a v tištěné podobě v knihovně Evropského domu.

Na závěr bych ráda poděkovala organizátorům projektu, jednotlivým hodnotitelům a redakční radě za odvedenou práci a za soustavnou propagaci soutěže na jednotlivých vysokých školách po celé České republice. Věřím, že se v budoucnu potkáme u podobného projektu, který dokáže díky tématu Evropské unie a evropských záležitostí oslovit hodně mladých a talentovaných lidí.

Dana Kovaříková
vedoucí Zastoupení Evropské komise
v České republice

ÚVOD

Diplomová práce je pro každého studenta náročným dílem, které vzniká postupně. Je to výstup, který nejen prokazuje studentovy schopnosti samostatně pracovat, analyzovat a vyvozovat závěry, ale také ukazuje, jak je student schopen pracovat s teorií a poznatky, které v průběhu studia získal. Diplomová práce rovněž odráží připravenost studenta pracovat ve vystudovaném oboru. Kromě jiného je možno z diplomové práce vyčíst náročnost a přístup k hodnocení pracoviště/univerzity, na kterém student studium absolvoval.

V případě studia evropské politiky, ekonomiky, společnosti – oborů spjatých s Evropskou unií jako takovou – je příprava diplomové práce velkou výzvou. Dynamická Evropa nabízí v různých souvislostech nejen obrovské množství námětů na přípravu diplomové práce, ale také umožňuje studentovi prezentovat často originální perspektivu na vybranou problematiku. Proto je nesmírně zajímavé sledovat, jak je student schopen nahlédnout na téma, které se neustále vyvíjí.

Cílem pravidelné soutěže o nejlepší diplomovou práci v oblasti EU je přilákat autory – studenty, kteří svou diplomovou práci obhájili na téma problematiky EU. Projekt též vytváří prostor pro nové myšlenky, které studenti ve svých pracích nabízejí. V tomto kontextu se projekt snaží podnítit aktivní debatu o evropských záležitostech mezi vysokoškolskými studenty a zvýšit jejich celkový zájem o dění na úrovni Evropské unie i na mezinárodní úrovni jako takové. Pevně také věříme, že autorům, jejichž kvalitní práce jsou součástí této publikace, napomůže v jejich kariéře.

Tento projekt, *Laboratoř Evropské unie: sborník nejlepších diplomových prací s tematikou EU*, vyhlášený a financovaný Zastoupením Evropské komise v České republice ve spolupráci s Odborem informování o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky, je realizován Katedrou světové

ekonomiky Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze ve spolupráci s Centrem evropských studií VŠE a zástupci dalších univerzit / vysokých škol v ČR.

Soutěž má přísná pravidla, která dbají na to, aby byly vybrány ty nejlepší práce. Přihlášené sylaby prací jsou hodnoceny nezávislou komisí. Hodnotící komise určí deset prací, které budou publikovány, a také pořadí tří nejlepších prací, jejichž autoři navíc získají finanční odměnu. Výběr jednotlivých sylabů má náročná kritéria, která sleduje každý hodnotitel. Jde o stanovení cílů, hypotéz a jejich naplnění; použité metody; obsahovou správnost a hloubku provedené analýzy; schopnost argumentace a kritického myšlení; citace a práci se zdroji; formální úpravu, jazykovou a stylistickou úroveň. Sylaby nejlepších diplomových prací jsou pak vydávány v tomto uceleném sborníku. Tento sborník je výsledkem posledního kola soutěže, která se uskutečnila v druhé polovině roku 2019 (14. kolo).

Texty jsou publikovány v originálním znění a byly upraveny jen sporadicky. Sylaby také prošly kontrolou jazykové správnosti Evropské komise – Úřadu pro publikace. Práce nebyly nijak pozměňovány ani sjednocovány, aby byla zachována různorodost přístupu, která se na jednotlivých vysokých školách může lišit. Celkové znění jednotlivých prací je veřejné a je k nalezení na webových stránkách uvedených při každém sylabu.

Pořadí prací, které byly ohodnoceny finanční odměnou, je následovné:

1. Martin Pohl, Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta, obor Finance a investiční management
2. Mgr. Anna Pokorná, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut ekonomických studií
3. Barbora Kupcová, Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, obor Mezinárodní obchod

Tento sborník je posledním vydáním v rámci celého projektu. Jsme rádi, že se nám podařilo vytvořit archiv excelentních prací těch, kteří se ve svých závěrečných pracích zaměřili na témata související s evropskou integrací. Celkem jich ve sbornících bylo publikováno 138. Velké díky patří všem, kteří se na projektu Laboratoř EU podíleli. Celý archiv prací, statistiky projektu a další informace zůstávají dostupné na ces.vse.cz

Jarolím Antal
koordinátor projektu
Laboratoř Evropské unie

EKONOMETRICKÉ MODELOVÁNÍ KONVERGENCE EKONOMICKÉ ÚROVNĚ REGIONŮ ITÁLIE

Ing. Jan Belardi

*Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava,
Ekonomická fakulta, obor Národní hospodářství*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Jan Belardi

Abstrakt:

Cílem práce je předložení uceleného pohledu na historický vývoj ekonomické úrovně regionů Itálie v období 1891–2017 a zhodnocení procesu ekonomické konvergence těchto regionů s využitím metod ekonometrického modelování. Odhadovány byly dva typy modelů pro průřezová data: model absolutní beta-konvergence a prostorový autoregresní model. Použita byla rovněž metoda deskriptivní analýzy dat a metoda historická. V rámci ekonometrické analýzy byla využita data ohledně reálného HDP/obyv. pocházející z rekonstruovaného datasetu pro období 1891–2009 a z oficiálních statistik institutu ISTAT pro období 1995–2017. Celé časové období bylo rozděleno na několik kratších úseků na základě významných milníků v italské historii. Na základě výsledků ekonometrické analýzy byla identifikována dvě nejvýznamnější období: éra ekonomické divergence, která započala na začátku 1. světové války a pokračovala během meziválečného období až do konce 2. světové války a éra ekonomické konvergence během poválečného hospodářského zázraku v 50. a 60. letech 20. století.

Abstract:

The aim of the thesis is to present a comprehensive overview of the historical development of the economic level of Italian regions in the period 1891–2017 and to evaluate the process of economic convergence of these regions using methods of econometric modelling. Two types of models for cross-sectional data were estimated: absolute beta-convergence model and spatial

autoregressive model. The method of descriptive data analysis and the historical method were also used. The econometric analysis is based on data on regional real GDP per capita from a reconstructed dataset for the period 1891–2009 and from official ISTAT statistics for the period 1995–2017. The whole time period was divided into several shorter time spans according to the important milestones in Italian history. Based on the results of the econometric analysis, the two most remarkable periods were identified: the divergence era which started at the beginning of World War I and continued through interwar period until the end of World War II and the convergence era during the post-war economic miracle in the 1950s and 1960s.

Klíčová slova:

Itálie, regiony, ekonomická konvergence, beta-konvergence, regionální konvergence, ekonometrie, prostorová ekonometrie

Klasifikace JEL:

C21, N90, O47, R11, R15

Diplomová práce je dostupná zde:

<https://dspace.vsb.cz/handle/10084/135736>

Úvod

Ekonomická konvergence je v podmínkách Evropské unie klíčovým procesem, který předurčuje úspěch integrace. Příliš velké rozdíly v ekonomické úrovni mezi členskými státy a jejich regiony by totiž mohly vést k neúspěchu snahy o užší spolupráci. Separatistické tendence v některých relativně ekonomicky silných evropských regionech již dnes narušují integritu jednotlivých členských zemí, a tím i integritu Evropské unie jako celku. Na ekonomickou konvergenci je v tomto směru nahlíženo jako na proces podmiňující dosažení soudržnosti Evropské unie.

Předmětem zájmu této diplomové práce je zkoumání průběhu konvergence ekonomické úrovně regionů Itálie – země, která hrála v průběhu utváření evropské integrace klíčovou roli a jejíž regionální disparity jsou všeobecně známé. Problém krátkých časových řad pro regionální statistiky byl v rámci této práce vyřešen atypicky, a to použitím rekonstruovaných historických dat.

Cílem diplomové práce je předložení uceleného pohledu na historický vývoj ekonomické úrovně regionů Itálie v období 1891–2017 a zhodnocení procesu ekonomické konvergence těchto regionů s využitím metod ekonometrického modelování.

Jako stěžejní empirická metoda zkoumání je zvoleno ekonometrické modelování, v jehož rámci je použit model absolutní beta-konvergence pro průřezová data, který je následně pomocí metod prostorové ekonometrie transformován na prostorový autoregresní model beta-konvergence. Analýze jsou podrobena rekonstruovaná statistická data ohledně regionálního reálného HDP/obyv. za období 1891–2009. Dále byla použita data Italského národního statistického institutu za období 1995–2017. Celé časové období bylo rozděleno na několik kratších úseků na základě významných historických událostí politického i ekonomického charakteru. Při zpracování diplomové práce byl využit specializovaný software pro ekonometrické modelování Stata 15 a geografický informační systém QGIS 3.2 Bonn.

Struktura diplomové práce je rozvržena do čtyř logicky navazujících kapitol a sleduje vytyčený cíl. První kapitola je věnována teoretickým východiskům ekonomické konvergence a jejímu významu v podmínkách Evropské unie. Druhá kapitola je zaměřena na přístupy k ekonometrickému modelování beta-konvergence ekonomické úrovně. Třetí kapitola mapuje hospodářský vývoj regionů sjednocené Itálie. Čtvrtá, stěžejní kapitola této diplomové práce obsahuje ekonometrickou analýzu beta-konvergence ekonomické úrovně italských regionů.

1 Teoretická východiska ekonomické konvergence a její význam v podmínkách EU

Pojem konvergence, který pochází z latiny, obecně znamená sbližování či sbíhání nebo také vývoj, který vede ke sblížení (Linhart a kol., 2004; ÚJČ AV ČR, 2018). Hančlová a kol. (2010) avizuje, že konvergence intuitivně znamená snižování rozdílu mezi dvěma či více veličinami v čase, přičemž se tento rozdíl stává postupně zanedbatelným. Opakem konvergence je pak divergence. Pojem konvergence je používán v různých vědách (přírodních či jiných) a má tedy mnoho významových modifikací. Proto je přistoupeno k vymezení ekonomické konvergence, kterou Dvoroková, Kovářová a Šulganová (2012, s. 4) chápou jako „*proces, kdy dochází ke zmenšování rozdílů v ekonomické úrovni a zároveň i výkonnosti jednotlivých zemí (případně regionů)*“. V opačném případě, tedy při zvětšujících se rozdílech v ekonomické úrovni a výkonnosti ekonomik, dochází k divergenci.

Ekonomická konvergence je úzce spojena s teorií ekonomického růstu. Hančlová a kol. (2010) uvádí, že mezi nejvýznamnější teorie spjaté s problematikou (regionální) konvergence či divergence patří neoklasická teorie růstu, teorie endogenního růstu, teorie polarizace či nová ekonomická geografie.

Konvergence je primárně rozlišována na dva základní typy dle charakteru zkoumaných veličin, a to na reálnou a nominální. Dále lze konvergenci rozdělit na podmíněnou nebo absolutní a beta či sigma-konvergenci.

Ekonomická konvergence hraje v podmínkách Evropské unie významnou roli. Rozšiřování EU přinášelo a nadále přináší výrazné rozdíly v rozvoji ekonomické a sociální úrovně jednotlivých regionů uvnitř EU. Značné rozdíly v socioekonomické úrovni regionů mohou silně ovlivňovat vyváženost celkového hospodářského rozvoje států a v krajním případě mohou tyto difference vést až k vyvolání sociálních nepokojů až politických konfliktů (Fojtíková a kol., 2014). Úsilí o snižování regionálních rozdílů se v různých modifikacích objevuje postupně ve všech základních smlouvách Evropských společenství

a Evropské unie (Fojtíková a kol., 2014). Zahradník (2003, s. 143) v této souvislosti uvádí, že „konvergence představuje, zejména pak v poslední fázi, jeden z mála klíčových konceptů, na nichž je založen proces evropské integrace“.

2 Přístupy k ekonometrickému modelování beta-konvergence ekonomické úrovně

V rámci této diplomové práce je zkoumána konvergence ekonomické úrovně pomocí konceptu beta-konvergence. Pro ekonometrické modelování beta-konvergence ekonomické úrovně je využit model absolutní beta-konvergence a prostorový autoregresní model.

Barro a Sala-i-Martin (1990, 1992a, 2004) představili následující modifikovaný tvar regresní rovnice, představující **model absolutní beta-konvergence**:

$$\frac{1}{T} \cdot \ln \left(\frac{y_{i,t_0+T}}{y_{i,t_0}} \right) = \alpha - \left(\frac{1 - e^{-\lambda \cdot T}}{T} \right) \cdot \ln y_{i,t_0} + \varepsilon_{i,t_0,t_0+T} \quad (2.1)$$

Tento nelineární model lze pomocí matematické úpravy převést na model lineární, který bude následně odhadnut pomocí metody nejmenších čtverců (Arbia, Basile a Piras, 2005; Arbia a Basile, 2005). Pro převedení na lineární model je použita následující substituce:

$$\beta = - \frac{1 - e^{-\lambda \cdot T}}{T} \quad (2.2)$$

Na základě substituce (2.2) byl výše uvedený model absolutní beta-konvergence (2.1) převeden do nového tvaru (2.3), který lze odhadnout metodou nejmenších čtverců:

$$\frac{1}{T} \cdot \ln \left(\frac{y_{i,t_0+T}}{y_{i,t_0}} \right) = \alpha + \beta \cdot \ln y_{i,t_0} + \varepsilon_{i,t_0,t_0+T} \quad (2.3)$$

Pokud je odhadnutý koeficient β záporný a statisticky významný, je potvrzena absolutní beta-konvergence. To znamená, že ekonomiky (regiony) s nižší ekonomickou úrovní mají tendenci růst rychleji než bohatší ekonomiky, přičemž všechny ekonomiky (regiony) směřují ke stejnému stálému stavu reálného HDP/obyv. (Barro a Sala-i-Martin, 2004; Arbia, Basile a Piras, 2005; Arbia a Basile, 2005). Naopak, pokud je odhadnutý koeficient β kladný a statisticky významný, pak hovoříme o divergenci ekonomik (regionů).

Parametr λ ze zápisů 2.1 a 2.2 je rychlost konvergence (*speed of convergence*), která měří, jak rychle ekonomiky (regiony) konvergují ke svému stálému stavu, a která je interpretována jako roční míra konvergence. Další charakteristikou procesu konvergence je poločas konvergence (*half-life*), který je definován jako čas potřebný k tomu, aby ekonomika snížila svou vzdálenost od svého stálého stavu na polovinu (Arbia, Basile a Piras, 2005). Rychlost konvergence λ lze dopočítat pomocí odhadnutého koeficientu β . Pomocí λ lze dále dopočítat poločas konvergence τ .

Model absolutní beta-konvergence (2.3) byl dále pomocí metod prostorové ekonometrie rozšířen na **prostorový autoregresní model**, který dovoluje do analýzy zahrnout prostorové závislosti mezi geografickými jednotkami (např. mezi regiony). Prostorová závislost je v tomto modelu zachycena pomocí nové, vysvětlující proměnné, která má podobu prostorově zpožděné závislé proměnné. Tato nová nezávislá proměnná, označovaná jako *operátor prostorového zpoždění* (*Spatial lag operator*), se skládá z váženého průměru hodnot proměnné v sousedních oblastech (například regionech, okresech atd.), přičemž váhy jsou dané a exogenní. Formálně je operátor prostorového zpoždění výsledkem součinu *matice prostorových vah* W a pozorování proměnné y , tzn. $W \cdot y$ (Anselin, 2001; Anselin a Bera, 1998).

Tato modifikace vede ke vzniku nového modelu (2.4), zachycujícího prostorové efekty přelévání (Le Gallo, Ertur a Baumont, 2003; Arbia, Basile a Piras, 2005; Anselin, 2001) – **prostorového autoregresního modelu pro průřezová data:**

$$\begin{aligned}
& \frac{1}{T} \cdot \ln \left(\frac{y_{i,t_0+T}}{y_{i,t_0}} \right) \\
& = \alpha + \beta \cdot \ln y_{i,t_0} + \rho \sum_{j=1}^n w_{i,j} \cdot \left[\frac{1}{T} \cdot \ln \left(\frac{y_{j,t_0+T}}{y_{j,t_0}} \right) \right] \\
& + \varepsilon_{i,t_0,t_0+T} \quad (2.4)
\end{aligned}$$

Koeficient ρ v rovnici (2.4) je prostorový autoregresní parametr, který indikuje rozsah interakcí mezi geografickými jednotkami (například regiony) podle prostorového schématu exogenně vyjádřeného pomocí matice prostorových vah W . Tento model ukazuje, jak je růst HDP/obyv. regionu i ovlivněn počáteční ekonomickou úrovní tohoto regionu, vyjádřenou pomocí HDP/obyv., a rovněž růstem HDP/obyv. v sousedních regionech (Le Gallo, Ertur a Baumont, 2003). V modelu je použita řádkově normalizovaná jednoduchá binární matice prostorových vah W , založená na kritériu sousedství.

Při odhadu tohoto typu modelu je použita metoda maximální věrohodnosti (*Maximum likelihood*, *ML*) a zobecněná prostorová dvoustupňová metoda nejmenších čtverců (*Generalized spatial two-stage least squares*, *GS2SLS*). Při odhadech je usilováno o zjištění velikosti dvou efektů – přímého efektu (*direct* nebo také *own-region effect*) a nepřímého efektu (*indirect* nebo také *other-region* či *spatial spillover effect*). Součet těchto dvou efektů je pak celkovým efektem (*total effect*) (LeSage a Pace, 2009; Elhorst, 2014).

3 Hospodářský vývoj regionů sjednocené Itálie

Regionální ekonomická konvergence či divergence je pevně spjata s hospodářským vývojem regionů. Proto bylo přistoupeno k charakteristice hospodářského vývoje regionů Itálie. Celé období od roku 1861 do současnosti bylo rozděleno na tři kratší etapy na základě politického uspořádání a významných historických událostí. Prvním obdobím je předválečná éra (1861–1913). Druhé období mapuje obě světové války a meziválečné období

(1913–1945). Třetí období se datuje od roku 1946, kdy vznikla Italská republika a pokračuje až do současnosti.

Felice (2017) ve svém shrnutí italského historického vývoje od sjednocení Itálie až do začátku 1. světové války (1861–1913) potvrzuje pomalý vzestup ekonomiky sjednocené Itálie. Průmyslový trojúhelník posiloval svou ekonomickou pozici, přičemž některé málo industrializované regiony jako Emilia-Romagna či Lazio si rovněž nevedly špatně. Masivní emigrace z chudších jižních regionů Itálie a severoitalského Veneta vedla paradoxně k vylepšení jejich ekonomických ukazatelů v relativním vyjádření (HDP/obyv.), což bylo způsobeno tím, že z těchto oblastí odcházely statisíce nezaměstnaných lidí. Tyto faktory tak dokázaly brzdit divergenční tendence, způsobené vyšším ekonomickým růstem průmyslového trojúhelníku (Felice, 2017).

Období válečných a meziválečných let (1914–1945) se v Itálii vyznačovalo nepříznivým vývojem z hlediska regionálních rozdílů. Jak uvádí Iuzzolino, Pellegrini a Viesti (2013), po padesáti letech od sjednocení Itálie nastalo období velmi intenzivní divergence. K rozdělení sever-jih podle autorů výrazně přispěly obě světové války a fašistická diktatura. Felice (2017) postuluje, že v tomto období dominoval severozápad Itálie, zatímco severovýchod a střed Itálie byly v závěsu a jih Itálie byl nejslabší. Hlavním přispěvatelem tohoto regionálního vývoje byla produktivita práce. V tomto období navíc došlo k omezení masivní emigrace z jižních regionů Itálie, která v předválečném období fungovala jako vyrovnávací síla, zmírňující negativní vývoj těchto chudých regionů. Podíl na zmíněném rozpoložení měla rovněž druhá světová válka, v jejímž důsledku došlo k dalšímu rozvoji již industrializovaných regionů severozápadní Itálie. Severoitalské regiony byly navíc válkou poškozeny méně než regiony jižní (Felice, 2017).

V rámci poválečné rekonstrukce Itálie docházelo k silné ekonomické konvergenci, přičemž Felice (2017) uvádí, že v období tzv. zlaté éry mezi lety 1951–1971 rostly nejrychleji

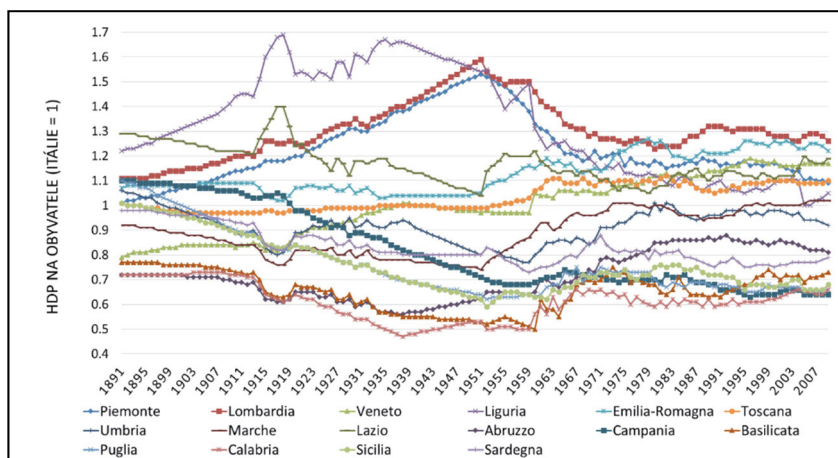
regiony jižní Itálie, následované regiony střední a severovýchodní Itálie. Relativně nejnižší míru ekonomického růstu v rámci Itálie pak vykazovaly vyspělé severozápadní regiony. I tyto regiony však v tomto období zaznamenaly velmi silný růst. Výjimečně silná konvergence ekonomické úrovně, ke které docházelo, byla zapříčiněna několika faktory. Felice (2017) avizuje, že v případě jižních regionů byla konvergence ekonomické úrovně tažena růstem produktivity. Do regionů severovýchodní a střední Itálie se navíc začal rozšiřovat průmysl z oblasti tzv. průmyslového trojúhelníku (Felice, 2017). Felice a Vecchi (2013) postulují, že výjimečné tempo konvergence jižní Itálie v 50. a 60. letech bylo způsobeno významnou meziregionální migrací z jihu na sever a rovněž značnými státními intervencemi.

Ekonomická konvergence jižní Itálie se zastavila na počátku 70. let minulého století. Příčinou byla nestabilita mezinárodní ekonomiky, způsobená zejména ropnými krizemi a rozpadem Brettonwoodského měnového systému. Od konce 90. let pak byl klíčovým problémem Itálie slabý ekonomický růst. Poté, co se Itálie roku 2002 stala součástí měnové unie, došlo dále ke zhoršení cenové konkurenceschopnosti. Nízký ekonomický růst a přetrvávající deficity veřejných rozpočtů vedly k rychlému růstu veřejného zadlužení Itálie, přičemž poměr veřejného dluhu vůči HDP patřil k nejvyšším mezi zeměmi OECD. Tyto problémy vystavily Itálii ještě větším tlakům s příchodem globální finanční krize a následné krize eurozóny (OECD, 2015). V důsledku recese došlo ke zvýraznění regionálních rozdílů v Itálii, přičemž ekonomická aktivita a zaměstnanost byly zasaženy mnohem výrazněji v jižních regionech země než v severních (OECD, 2015).

4 Ekonometrická analýza beta-konvergence ekonomické úrovně italských regionů

Ekonometrická analýza konvergence ekonomické úrovně regionů vyžaduje data ohledně regionálního HDP v přepočtu na jednoho obyvatele za dostatečně dlouhé časové období. Problém nedostatku regionálních dat byl v rámci této diplomové práce vyřešen atypicky použitím rekonstruovaného datasetu. Autory této rekonstrukce, zachycující vývoj reálného HDP/obyv. během období 1891–2009, jsou italští ekonomičtí historici Vittorio Daniele a Paolo Malanima. Rekonstruovaná data pro Itálii a její regiony mají roční periodicitu. Hranice Itálie, a tedy i některých regionů, se v průběhu období 1891–2009 měnily, nicméně Daniele a Malanima (2011) v rámci své rekonstrukce časových řad brali v úvahu hranice Itálie a italských regionů v současné podobě, což je výhodou. Některé regiony však byly v rámci rekonstrukce agregovány, což bylo vzato v úvahu i při následné prostorové ekonometrické analýze. Graf 4.1 ilustruje rekonstruované časové řady, které byly pro účely předběžného posouzení průběhu konvergenčního procesu přepočteny (regionální HDP/obyv. bylo vyděleno průměrnou hodnotou HDP/obyv. za celou Itálii).

Graf 4.1: Regionální HDP na jednoho obyvatele (1891–2009, průměr Itálie = 1)

Zdroj: Daniele a Malanima, 2011; vlastní zpracování, 2018

Model absolutní beta-konvergence byl nejprve odhadnut metodou nejmenších čtverců. V rámci odhadu byla provedena rovněž statistická a ekonometrická verifikace. Aby byly vzaty v úvahu prostorové závislosti mezi italskými regiony, byl odhadnut rovněž prostorový autoregresní model pro průřezová data, a to pomocí metody maximální věrohodnosti a zobecněné prostorové dvoustupňové metody nejmenších čtverců.

Odhadnuté koeficienty β z modelu absolutní beta-konvergence a koeficienty přímého efektu z prostorového autoregresního modelu byly použity pro výpočet rychlosti konvergence a poločasu konvergence pro každé ze sledovaných časových úseků. Tyto výsledky jsou zaznamenány v tabulce 4.1. Uvedená statistická významnost závěru odpovídá statistické významnosti použitého koeficientu (β nebo přímého efektu) pro výpočet rychlosti a poločasu konvergence.

Tabulka 4.1: Shrnutí výsledků ekonometrické analýzy beta-konvergence

	1891– 1913	1913– 1945	1946– 1971	1959– 1969	1972– 1994	1995– 2017	1891– 2009
Absolutní beta-konvergence (OLS)							
Závěr	NEURČ.	DIVER**	KONVER***	KONVER***	DIVER*	NEURČ.	NEURČ.
λ	-0,029 %	-1,356 %	2,287 %	4,753 %	-0,555 %	0,137 %	0,649 %
τ	–	–	30,31	14,58	–	507,19	106,76
Prostorový autoregresní model (ML)							
Závěr	NEURČ.	DIVER**	KONVER***	KONVER***	NEURČ.	NEURČ.	KONVER*
λ	0,113 %	-1,161 %	2,296 %	4,732 %	-0,417 %	0,123 %	0,701 %
τ	614,5	–	30,2	14,65	–	563,30	98,86
Prostorový autoregresní model (GS2SLS)							
Závěr	NEURČ.	DIVER**	KONVER***	KONVER***	NEURČ.	NEURČ.	KONVER*
λ	0,077 %	-1,117 %	2,296 %	4,721 %	-0,413 %	0,211 %	0,700 %
τ	894,65	–	30,19	14,68	–	328,45	98,97
Legenda: λ – rychlost konvergence; τ – poločas konvergence v letech statistická významnost *** 1 %; ** 5 %; * 10 %							

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování, 2019

V souvislosti s procesem beta-konvergence existují v italské historii mezi lety 1891–2017 dvě nejvýznamnější období, kdy byly zjištěny přesvědčivé výsledky u obou typů modelu:

- Prvním je éra ekonomické divergence mezi lety 1913–1945. Toto období zahrnuje první světovou válku, nástup fašistického režimu, velkou hospodářskou krizi a druhou světovou válku. Rychlost konvergence (roční míra konvergence) během tohoto období činila přibližně –1,21 % ročně (průměr rychlosti konvergence všech tří odhadů).
- Druhým významným obdobím je období ekonomické konvergence mezi lety 1946–1971. Tento časový úsek lze charakterizovat jako dobu poválečné rekonstrukce Itálie a hospodářského zázraku (*miracolo economico italiano*).

Rychlost konvergence pro období 1946–1971 činila přibližně 2,29 %. Poločas konvergence činil 30,2 let. V rámci let 1946–1971 byl zjištěn kratší časový úsek 1959–1969, který se vyznačuje velmi silnou ekonomickou konvergencí. To dokládá vysoká rychlost konvergence okolo 4,74 % ročně a poločas konvergence zhruba 14,6 let.

Od začátku 70. let minulého století se proces ekonomické konvergence zastavil. Na základě odhadu modelu absolutní beta-konvergence pro období 1972–1994 lze hovořit o slabé, avšak statisticky významné divergenci (na hladině významnosti 10 %) s rychlostí $-0,56$ %, nicméně výsledky odhadů prostorového autoregresního modelu již statisticky významné nejsou. Neurčitý závěr u všech tří odhadů nabízí období 1891–1913 a 1995–2017, kdy nebyla prokázána statisticky významná konvergence ani divergence. Pro období 1891–2009 nebyla při odhadu modelu absolutní beta-konvergence zjištěna statisticky významná konvergence ani divergence, avšak při odhadech prostorového autoregresního modelu byla identifikována slabá konvergence s rychlostí $0,7$ % a poločasem konvergence 98,9 let.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo předložení uceleného pohledu na historický vývoj ekonomické úrovně regionů Itálie v období 1891–2017 a zhodnocení procesu ekonomické konvergence těchto regionů s využitím metod ekonometrického modelování.

Na základě provedené ekonometrické analýzy bylo zjištěno, že v souvislosti s procesem beta-konvergence existují v italské historii mezi lety 1891–2017 dvě nejvýznamnější období, u kterých byly zaznamenány jednoznačné výsledky jak u modelu absolutní beta-konvergence, tak u prostorového autoregresního modelu. Prvním obdobím je **éra ekonomické divergence mezi lety 1913–1945**, které zahrnují první světovou

válku, meziválečné období s nástupem fašistického režimu, velkou hospodářskou krizí a druhou světovou válku. Průměrná rychlost konvergence během tohoto období činila přibližně $-1,21$ % ročně. Druhým obdobím je **éra ekonomické konvergence mezi lety 1946–1971**. Tento časový interval lze označit jako dobu poválečné rekonstrukce Itálie a hospodářského zázraku (*miracolo economico italiano*). Rychlost konvergence pro období 1946–1971 činila přibližně $2,29$ % a poločas konvergence dosahoval 30,2 let. V rámci tohoto období byl navíc zjištěn kratší časový úsek 1959–1969, který se vyznačuje velmi silnou ekonomickou konvergencí. To dokládá velmi vysoká rychlost konvergence okolo $4,74$ % ročně a poločas konvergence zhruba 14,6 let. U všech zbývajících období (1891–1913, 1972–1994, 1995–2017, 1891–2009) byly výsledky odhadů v zásadě nejednoznačné.

Konvergence ekonomické úrovně italských regionů byla zhodnocena na základě výsledků provedené ekonometrické analýzy beta-konvergence italských regionů a rovněž na základě závěrů odborné literatury ohledně historického vývoje regionů Itálie. Tento přístup tak vedl k zajištění objektivitu a nezávislého hodnocení historického vývoje konvergence.

Použitá literatura

- ANSELIN, Luc a Anil K. BERA. Spatial Dependence in Linear Regression Models with an Introduction to Spatial Econometrics. In: A. ULLAH and D. E. A. GELIS, eds. *Handbook of Applied Economic Statistics*. New York: Marcel Dekker, 1998, s. 237–289. ISBN 978-0-8247-0129-1.
- ANSELIN, Luc. Spatial Econometrics. In: B. H. BALTAGI, ed. *A Companion to Theoretical Econometrics*. Malden, Mass.: Blackwell Publishing, 2001. ISBN 978-0-631-21254-6.
- ARBIA, G., R. BASILE a G. PIRAS. Using Spatial Panel Data in Modelling Regional Growth and Convergence.

- ISAE Working Paper*. 2005, č. 55. Roma: L'Istituto di Studi e Analisi Economica (ISAE).
- ARBIA, Giuseppe a Roberto BASILE. Spatial Dependence and Non-Linearities in Regional Growth Behaviour in Italy. *Statistica*. 2005, roč. 65, č. 2, s. 145–167. ISSN 1973-2201.
- BARRO, Robert J. a Xavier SALA-I-MARTIN. Convergence. *The Journal of Political Economy*. 1992a, roč. 100, č. 2, s. 223–251. ISSN 0022-3808.
- BARRO, Robert J. a Xavier SALA-I-MARTIN. Economic Growth and Convergence across the United States. *NBER Working Paper Series*. 1990, č. 3419. ISSN 0898-2937.
- BARRO, Robert J. a Xavier SALA-I-MARTIN. *Economic growth*. 2. vyd. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2004. ISBN 0-262-02553-1.
- DANIELE, Vittorio a Paolo MALANIMA. *Il divario Nord-Sud in Italia, 1861-2011*. Soveria Mannelli: Rubbettino Editore, 2011. ISBN 9788849831290.
- DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ. *Ekonometrické modelování konvergence ekonomické a cenové úrovně: analýza průřezových a panelových dat*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2012. ISBN 978-80-248-2543-4.
- ELHORST, J. Paul. *Spatial Econometrics: From Cross-Sectional Data to Spatial Panels*. Heidelberg: Springer, 2014. ISBN 978-3-642-40339-2.
- FELICE, Emanuele a Giovanni VECCHI. Italy's Growth and Decline, 1861–2011. *CEIS Research Paper Series*. 2013, roč. 11, vyd. 13, č. 293. ISSN 2610-931X.
- FELICE, Emanuele. The Roots of a Dual Equilibrium: GDP, Productivity and Structural Change in the Italian Regions in the Long-run (1871–2011). *Quaderni di Storia economica (Economic History Working Papers)*. 2017, č. 40. ISSN 2281-6097.

- FOJTÍKOVÁ, Lenka a kol. *Postavení Evropské unie v podmínkách globalizované světové ekonomiky*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2014. ISBN 978-80-248-3333-0.
- HANČLOVÁ, Jana a kol. *Makroekonometrické modelování české ekonomiky a vybraných ekonomik EU*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2010. ISBN 978-80-248-2353-9.
- IUZZOLINO, G., G. PELLEGRINI a G. VIESTI. Regional Convergence. In: TONIOLO, Gianni, ed. *The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification*. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-993669-4.
- LE GALLO, J., C. ERTUR a C. BAUMONT. A Spatial Econometric Analysis of Convergence Across European Regions, 1980–1995. In: B. Fingleton, ed. *European Regional Growth*. Berlin, Heidelberg, New York: Springer-Verlag, 2003, s. 99–129. ISBN 978-3-642-05571-3.
- LESAGE, James a R. Kelley PACE. *Introduction to Spatial Econometrics*. Boca Raton, FL: Chapman & Hall/CRC, 2009. ISBN 978-1-4200-6424-7.
- LINHART, Jiří a kol. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2004. ISBN 80-85843-61-7.
- OECD [Organisation for Economic Co-operation and Development]. *OECD Economic Surveys: Italy 2015*. Paris: OECD Publishing, 2015. ISBN 978-92-64-22876-4.
- ÚJČ AV ČR [Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky]. Internetová jazyková příručka. Konvergence. *Prirucka.ujc.cas.cz* [online]. 2018 [cit. 5. 10. 2018]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=konvergence>.
- ZAHRADNÍK, Petr. *Vstup do Evropské unie: přínosy a náklady konvergence*. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-472-4.

PERSPEKTÍVA EURÓPSKEJ MENOVEJ ÚNIE V KONTEXTE REFORMY SPRÁVY EKONOMICKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ

Ing. Alžbeta Dubničková

*Vysoká škola ekonomická v Prahe, Fakulta medzinárodných
vzťahov, odbor Medzinárodný obchod*

Spracovateľ sylabu diplomovej práce: Ing. Alžbeta
Dubničková

Abstrakt

Predložená diplomová práca sa zaoberá komplexným pohľadom na perspektívu európskej integrácie so zreteľom na menový pilier a dokončenie hospodárskeho piliera, a to v kontexte teórie optimálnej menovej oblasti (OCA) a navrhovaných scenárov k dobudovaniu úplnej Hospodárskej a menovej únie (EMU). Cieľom práce je na základe analýzy a počiatočného inštitucionálneho rámca a jeho následných zmien v európskej menovej únii, resp. európskej hospodárskej a menovej únii (EMU), identifikovať doterajšie zámery EÚ-28 ako celku a analyzovať i cez orgány EÚ postoj členských štátov k budúcemu smerovaniu európskej integrácie a správe ekonomických záležitostí. Práca ponúka ucelený pohľad na problematiku EMU a poukazuje na možné riziká a problémy exogénnej i endogénnej povahy. Posledná časť práce sa zameriava na perspektívu eurozóny, resp. EMU s ohľadom na už prijaté i budúce opatrenia.

Abstract

This thesis deals with a comprehensive view of the perspective of European integration regarding the monetary pillar and the completion of the economic pillar in the context of the optimal currency area theory (OCA) and scenarios for completing economic and monetary union (EMU). The aim of thesis is – based on analysis of the institutional framework and its ongoing changes with in the European monetary union, or rather Euro-

pean economic and monetary union (EMU) – to identify intentions of the EU (28 Member States) as a whole and to analyse the attitude towards future European integration and economic governance, inter alia through the EU institutions and its Member States. The thesis provides a comprehensive view of EMU issues and points out possible risks of its exogenous and endogenous character. The last part of the thesis focuses on the perspective of the euro area, or more precisely EMU considering already adopted measures and future actions.

Kľúčové slová

hospodárska a menová únia, teória optimálnej menovej oblasti (OCA), Európska únia, Eurozóna

Klasifikácia JEL

E20, E31, E52, E58, E62, E66, F15, F33, F36, F40, F42

Diplomová práca je dostupná na:

<https://vskp.vse.cz/eid/75872>

Úvod

Dynamický vývoj a meniace sa podmienky naprieč ekonomickým i politickým spektrom podnecujú diskusie na tému „budúcnosť Európskej únie“, ktorú význačným spôsobom ovplyvňujú rozhodnutia prijaté na úrovni jednotlivých členských štátov. Diplomová práca sa zaoberá problematikou európskej menovej únie zasadennej do kontextu rozširovania jej členskej základne a snahám o dokončenie unikátneho projektu hospodárskej a menovej únie s prihliadnutím na schopnosť zabezpečenia dlhodobodržateľného rastu, prosperity a stability. Avšak relatívna heterogenita jednotlivých ČZa rozdielne pohľady na postavenie a suverenitu národného štátu v integrujúcom sa hospodárskom priestore značne komplikuje toto úsilie.

Cieľom diplomovej práce je na základe analýzy a počiatočného inštitucionálneho rámca a jeho následných zmien v európskej menovej únii, resp. európskej hospodárskej a menovej únii (EMU) identifikovať doterajšie zámery EÚ-28 ako celku a analyzovať i cez orgány EÚ postoj členských štátov k budúcemu smerovaniu európskej integrácie a správe ekonomických záležitostí. Napriek tomu, že sa autorka práce primárne nevenuje genéze európskej integrácie, jej budúcnosť je priamo či nepriamo závislá od minulého vývoja, ako aj schopnosti predložiť názor, aká má byť Európska únia, ktorej sme ako občania integrálnou súčasťou.

Odborná časť sa pokúša identifikovať možné nedostatky a prekážky v pokračovaní prehĺbovania integrácie (čo do hĺbky – tzv. „deepening“ a rozširovania – tzv. „widening“) a súčasných integračných postupov zasadených do kontextu a s prihliadnutím na teóriu OCA a navrhované scenáre k jej budovaniu. Nemenej význačné je nachádzať aj odpovede na to, čo chýba európskemu projektu EMU, aby bol dlhodobo fungovania-schopný. A to bez neustálych diskrepancií a napätí medzi fiškálnou politikou členských štátov EÚ a spoločnou monetárnou politikou. Pozornosť sa upriamuje tak na nutnosť nového a účinnejšieho systému správy ekonomických záležitostí a monitoringu, spolu s rámcom na riadenie finančných kríz, dohľad a prevencie.

1. Teória OCA

Odpoveď na otázky za akých podmienok a kedy môže byť menová únia výhodná pre všetkých jej členov, prípadne akou metodikou možno dospieť k určitým záverom, možno nájsť v tzv. teórii optimálnej menovej oblasti. Tá vymedzuje termín „optimálna menová oblasť“ napríklad aj ako „zoskupenie krajín s jednou spoločnou menou dosahujúce relatívne endogénnu (najmä nízka miera nezamestnanosti a cenová stabilita) aj

exogénnu (udržateľná platobná bilancia) rovnováhu, pri súčasnom zafixovaní nominálnych veličín“ (Fleming 1971, s. 467 – 471).

Historicky – obdobie 60. – 70. rokov 20. storočia patrilo tzv. tradičnej teórii optimálnej menovej oblasti vychádzajúcej z keynesovských predpokladov, vyznačujúce sa snahou systematizovať vtedajšie hospodárske kritériá. Tie boli definované Mundellom (1961), McKinnonom (1963) a Kenenom (1969), z ktorých vyplývajú podmienky, za ktorých sa určitý štát môže vzdať svojej národnej meny a vstúpiť do menovej únie. Explicitne ide o ukazovatele vysokej miery mobility pracovnej sily, otvorenosti ekonomiky a diverzifikácie produkcie. Ako reakcia na znovu vyvstanie otázky menovej integrácie v Európe koncom 80-tych a začiatkom 90-tych rokov minulého storočia sa začína obdobie tzv. novej teórie OCA potvrdzujúca dynamický vývoj, ktorý postupne implikoval i vznik nových kritérií a impulzov jej využiteľnosti v politicko-hospodárskej praxi (Baldwin 2013, s. 420 – 422; Tavlas 1993, s. 664).

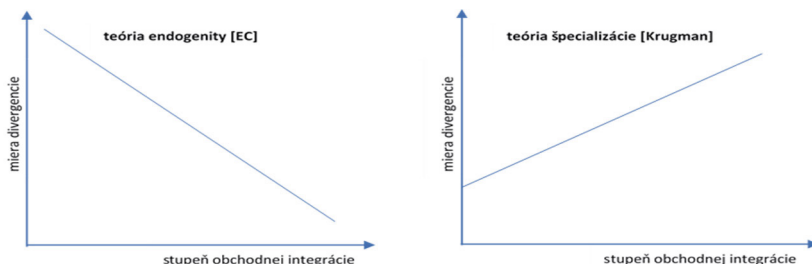
Synchronizácia hospodárskych cyklov a miera asymetrie (resp. šokovej symetrie) na strane AD a AS v členských a kandidátskych krajinách menovej oblasti predstavujú významné kritériá súčasnej európskej integrácie, opierajúc sa o teóriu endogenity. Integrácia finančných trhov (optimálna alokácia kapitálu), kritérium cenovej stability a koordinácia hospodárskych cyklov, ktoré umožňujú ECB ľahšie reagovať, napr. v období recesie sú súhrnným ukazovateľom zohľadňujúcim aj vplyv tradičných kritérií. Jednako nemožno opomenúť dôležitosť politickej integrácie či fiškálnej politiky pre prijatie spoločnej meny v časoch, keď problémy nemožno riešiť menovými nástrojmi, ale politickými opatreniami (Tavlas 1993, s. 666 – 669).

Problematickou analýzou nákladov a výnosov vstupu do menovej únie sa zaoberajú dve teórie s rozdielnymi predpokladmi a ideovým sporom k vzniku asymetrických šokov, pričom prvou z nich je Krugmanova hypotéza špecializácie. Krugman v nej predpokladá, že so vstupom do menovej únie

budú prevažovať zosilnené asymetrické šoky oproti symetrickým, a to v dôsledku efektívnej alokácie zdrojov a vyššej špecializácie krajín. V súvislosti so zvyšujúcou sa špecializáciou ako priamym dôsledkom prehlbujúcej sa obchodnej integrácie môže tým pádom dôjsť k zhoršujúcemu plneniu kritérií vymedzených teóriou OCA. Explicitne ide o klesajúcu mieru symetrie, relatívne vyššiu frekvenciu a rozsah *idiosynkratických* šokov, ako aj následnú zvýšenú senzitivitu ekonomiky, čo konzekventne vedie k rastu divergencie hospodárskych cyklov (Obr. 1). To znamená, že ak členstvo v menovej únii nie je podmienené optimalitou *ex ante*, ich naplnenie *ex post* nemožno očakávať – skôr nastane zhoršenie (De Grauwe 2018, s. 26 – 27).

Na druhej strane tu máme problematiku endogenity, ktorú autorka DP považuje z hľadiska aktuálneho diania za jeden z najdôležitejších faktorov budúceho smerovania EÚ a pokračovania hospodárskej a menovej únie. Predmetná hypotéza vychádza z predpokladusynchronizácie hospodárskych cyklov, kde prevažujú symetrické šoky oproti tým asymetrickým, čím sa eliminuje pravdepodobnosť vzniku nerovnováhy. Bola to dvojica Frankel a Rose (1998), ktorá teóriu systematizovala a výskyt asymetrických šokov považovala za zdroj nákladov a komplikácií. Napriek tomu, že v medziach odbornej literatúry neexistuje dodnes konsenzus v oblasti kvantifikovania indikátora synchronizácie hospodárskych cyklov, či potrebnej miery konvergenencie, existuje domnienka, že môže byť ovplyvnený faktormi s rôznorodým vplyvom. Najjednoduchšie ich možno identifikovať koreláciami zložiek HDP a následnou interpretáciou, pričom endogénne faktory najviac vplývajú na zmenu pohybu HDP. Rozdielny cyklický vývoj možno spozorovať z dynamického vývoja dlhodobých úrokových sadzieb, ktorých spready voči priemeru EA sú naprieč jednotlivými krajinami heterogénne (ECB 2018, s. 10 a 50).

Obrázok 1: Dva pohľady na synchronizáciu hospodárskych cyklov vo vzťahu k obchodnej integrácii

Zdroj: De Grauwe (2018, s. 26 – 27); vlastné spracovanie a úprava.

Avšak z dlhodobého hľadiska podľa Fidrmuca (2004) má potenciál synchronizovať hospodársky cyklus integrácia vyjadrená primárne indexom intra-odvetvového obchodu (z angl. intra-industry trade) a intenzitou vzájomného obchodu. Neexistujú však štúdie potvrdzujúce priamy korelačný vzťah medzi hospodárskymi cyklami a mierou intenzity vzájomného celko-vehoobchodu analyzovaných krajín (NBS 2011, s. 6 – 12).

Teória endogénneho charakteru kritérií optimálnej menovej oblasti sa tak empiricky osvedčuje výlučne za dodržania podmienky rastu intra-odvetvového obchodu v rámci obchodnej integrácie, čo umožňuje ich plnenie aj *ex post*. Na druhej strane časová relevancia, kedy sa prejaví účinky endogenity kritérií OCA v určitom ekonomickom systéme, môže mať dlhodobý charakter, a teda nemusí platiť univerzálne pre všetkých, resp. v extrémnom prípade môže nastať opačným smerom.

V novodobom ponímaní teórie OCA sa téza o kontinuálnosti procesu konvergenzie stáva o to viac významnejšou, a to nielen v rámci predstupových rokovaní a plnenia Maastrichtských konvergenčných kritérií, ale i po reálnom vstupe do menovej oblasti. Akademická obec tak upozorňuje, že konver-

genčné kritériá už nestačia na posúdenie výhodnosti či rizikovosti členstva v EA, pretože nevypovedajú o funkčnosti a udržateľnosti, a nezohľadňujú podmienky a pripravenosť ekonomických subjektov na vstup.

2. Aktuálne problémy eurozóny na pozadí OCA

So vstupom do menovej únie si príslušný štát zachováva z dvoch základných makroekonomických nástrojov práve fiškálnu politiku, ktorej správa zostáva v kompetencií členských štátov EÚ. Z hľadiska teórie OCA tak asymetrického šok, ktorý je považovaný za hlavný zdroj nákladov, naberá na význame. Situácia sa komplikuje, ak vezmeme do úvahy súčasnú hospodársko-politickú architekturu EA, ktorá je tiež asymetrická. Čo je však paradoxné a čo nám nedávna história dôkazne preukázala je, že vývoj ukazovateľov, akými sú hospodársky rast či pokles, životná úroveň a prosperita atď, sú stále viac vzájomne prepojené (intra- aj inter-) a voči koordinácii v tomto smere HP nemožno ostať indiferentný. To znamená, že s cieľom dosiahnutia zhody o postupe a realizovaní spoločnej menovej politiky je homogenizácia preferencií jedným z podstatných kritérií, na ktoré poukazuje novodobá teória OCA. Nedostatočná koordinácia HP členských štátov má na symetrický vývoj inflácie, reálneho HDP/obyv., či mieru nezamestnanosti negatívny vplyv a ich rozdielna úroveň je značná. A podobná reakcia na možný asymetrický šok vo všetkých členských krajinách EÚ týkajúca sa použitia hospodárskych nástrojov na podporu priorít závisí od jednotlivého vnímania optimálnosti. Čo implikuje nedostatky systémového usporiadania, viacúrovňovú ekonomickú asymetriu a heterogenitu politických postupov medzi ČZ a voči EÚ.

V súčasnosti je veľmi známe rozdelenie ČZ na dve skupiny z hľadiska prínosu členstva v menovej únii, na tzv. „jadro“, a to krajiny trpiace symetrickými šokmi, a na skupinu štátov „periférie“, pre ktoré je vstup do oblasti zdieľajúcej spoločnú menu menej výhodné. Môže sa teda zdať, že jednotná menová únia je riskantným a nevyspytateľným projektom európskej

integrácie, ktorá nakoniec nezjednotí, ale rozdelí Európu. Na druhej strane takéto „striktné“ rozdelenie členských štátov treba brať s rezervou – napr. SR nepatrí do skupiny „jadra“ EA, no tiež nemožno tvrdiť, že by členstvo v menovej únii bolo pre ňu nevýhodné (H.W. Sinn, 2018).

Štatisticky EA plne nespĺňa podmienky hospodárskych a politických kritérií tak, aby sa mohla vysporiadať s asymetrickým šokom a byť ako celok označená za „optimálnu menovú oblasť“. Flexibilita miezd nie je dosiahnutá z dôvodu značných rozdielov spomedzi ČZ a národných špecifik. Podobná situácia je pri kritériu mobility pracovných síl z dôvodu kultúrnych, sociálnych a ekonomických prekážok. Kritériá McKinnona a Kenena v podmienkach EMU sú však v zásade hodnotené pozitívne – vedúce k väčšej synchronizácii hospodárskeho cyklu, a teda symetrickosti reakcií – no reakcia na asymetrický šok zostáva zložitá.

V súčasnosti sa tak v terminológii ekonomickej integrácie EÚ stretávame s pojmom úplnej menovej únie a neúplnej hospodárskej únie. Jednotná a spoločná menová politika ECB tak nemusí vyhovovať všetkým členom EA, keďže nemusí nutne odrážať hospodársko-politickú situáciu a výkonnosť daných ekonomík. Zjednodušene to tiež znamená, že EMU je ekonomicky nehomogénny priestor, ktorý je navyše historicky a z hľadiska štruktúrálnej konvergencie známy nízkou mobilitou kapitálu a pracovnej sily, relatívne vysokým stupňom otvorenosti a produktovou diverzifikáciou. Pričom neustále výzvy vyplývajú okrem iného z rozdielneho sociálneho, právneho, daňového a regulačného systému spomedzi členskej základne.

S uvedenou problematikou súvisí otázka, do akej miery sú teda štáty ochotné uprednostniť zdieľaný (spoločný) cieľ pred cieľom národným, resp. tému solidarity pred nacionalizmom, ktorý si aj dnes udržiava pozíciu neopomenuteľného aspektu v hodnotení ekonomickej kondície krajín či regiónov. O nenaplnení tohto kritéria v EMU netreba príliš pochybovať, keďže v čase európskej hospodárskej a dlhovej krízy sme všetci boli-

priamymi svedkami klesajúcej ochoty nezasiahnutých ekonomík prispievať na záchranu krajín významne zasiahnutých krízou (Siročen, 2010). Mintz (1970) napríklad spomína zahraničnú politiku a politickú vôľu k integrácii ako najdôležitejšie kritériá prijatia spoločnej meny.

Všetky vyššie uvedené faktory neprispievajú k optimalizácii hospodársko-politického mixu, a to ani na úrovni jednotlivého štátu. Pri realizácii hospodársko-politických opatrení sa tak nemožno obmedzovať iba na optimálne pravidlá fungujúce v istých segmentoch na rozličných úrovniach kompetencie, resp. len na tie, ktoré fungujú vo vymedzenom časovom horizonte. A najmä nie, ak opatrenia sú výsledkom fiškálnej politiky, ktorej charakteristickým znakom (svýnimkou automatických stabilizátorov) je procyklickosť a reálny efekt nápravy spravidla zaberá dlhší časový interval. I z tohto dôvodu k udržiavaniu stabilnej jednotnej európskej menovej únie a k posilneniu štruktúry EMU sa ponúka riešenie v procese smerom k politickej integrácii formou postupnej harmonizácie právnych systémov a integrácie finančných trhov.

V odbornej a politickej sfére sa postupne začína i častejšie objavovať pomerne nový pojem finančno-rozpočtovej teórie, ktorým je fiškálny federalizmus ako nižší stupeň fiškálnej integrácie znamenajúci na úrovni EA spoločné dane, skutočný spoločný rozpočet a výdavky. Má byť riešením a alternatívou k fiškálnym transferom, so zameraním sa na otázky rozdelenia kompetencií a zodpovedností na jednotlivých úrovniach rozpočtovej sústavy pri zabezpečovaní verejných statkov a troch základných funkcií (alokačná, redistribučná a stabilizačná). Avšak vzhľadom na stále väčšiu neochotu centralizovať rozhodnutia na komunitárnu úroveň, častejšie sa hovorí o koordinácii, a teda len čiastočnom obmedzení suverenity nadosiahnutie všeobecných cieľov. Napríklad cez reformu rozpočtového procesu a zvýšený dohľad na jeho zostavovanie v krajinách EA, cez zhodnotenie potrieb a identifikáciu riešení k zníženiu deficitov a cez fiškálnu kázeň, spomínaná už Delorsom (1989), ako kľúčová podmienka zachovania prosperity a stability.

Podmienky a možnosti prepojenia spôsobov financovania rozpočtu EÚ s jeho cieľmi a celkovou modernizáciou, problematika stabilizačných nástrojov a zásad kontroly, spolu posilneným dohľadom nad nezodpovednou fiškálnou politikou predstavujú výzvy budúceho smerovania EÚ. Nová správa ekonomických záležitostí sa opiera o cieľ stability EA a ozdravenie finančného sektora s novými pravidlami, reguláciou a kontrolou. Ktoré okrem iného podnietili vznik stále nedokončenej bankovej únie s cieľom obnoviť dôveru v banky, ktoré sú úzko prepojené s vládami ČR, a tiež v euro prostredníctvom bankového dohľadu, ako súčasť znovunastolenia makroekonomickej stability pre všetkých. Najnovšie aj prostredníctvom novozriadených agentúr v jej rámci, či vyšších kapitálových rezerv bánk. V súčasnosti je však otázne, či banková únia bude schopná naplniť očakávania, na čo Stiglitz a Roubini (2013) upozorňujú. Naproti tomu sa potvrdzuje, že iba vnútroštátna koordinácia bankového dohľadu nazabezpečenie finančnej stability nestačí a je nutný integrovaný dohľad na úrovni EÚ (ECB 2014, s. 8 – 11). Autorka práce to v tomto smere vníma aj ako signál na dosiahnutie apolitickosti orgánov EÚ v aplikácii princípov, ktorá je mnohými spochybňovaná, predovšetkým v rozhodnutiach o sankciách.

3. Perspektíva a výhľady do budúcnosti

Koordinácia hospodárskych politík, fiškálna únia, ďalej finančná únia (banková únia a únia kapitálových trhov) spolu s demokratickou zodpovednosťou a silnými inštitúciami spoločne vytvárajú súčasnú podobu EMU ako útvaru sui generis (Tab. 1). Finálna etapa úplnej EMU tak nutne počíta so zapojením všetkých členských štátov do EA. A teda so zánikom Euro-systému v prospech samostatného pokračovania ESCB. Na podujatí *Quartetorium* sa navyše diskutovalo i tom, že vyššia miera integrácie a užšia spolupráca v rámci fiškálnej únie neznamená vzdať sa všetkých fiškálnych právomocí a ich prenesenie na úni-ovú úroveň. A skôr to znamená výzvu v definovaní dôkladných,

pevných a transparentných pravidiel rešpektujúce národné odlišnosti a možnosť spolupodieľať sa na rozhodovaní.

Tabuľka 1: Súbor nástrojov súčasnej EMU

prijatý na vrchole krízy resp. po nej ateraz už zavedený nedávne alebo prebiehajúce kroky v nadväznosti na Správu piatich predsedov	
HOSPODÁRSKA ÚNIA: Silnejšia koordinácia hospodárskych a fiškálnych politík v rámci európskeho semestra Osobitné postupy na zisťovanie a korigovanie makroekonomických nerovnováh Väčší dôraz na priority eurozóny Národné rady na monitorovanie vývoja produktivity Európsky pilier sociálnych práv	FINANČNÁ ÚNIA: Silnejšia regulácia a dohľad nad finančnými inštitúciami a finančnými trhmi Vklady chránené do výšky 100 000 eur Znižovanie rizík v bankovom sektore Viac možností financovania pre podniky prostredníctvom kapitálových trhov Európsky systém ochrany vkladov
Súbor nástrojov HMÚ	
FIŠKÁLNA ÚNIA: Rôzne záchranné fondy vedúce k Európskemu mechanizmu pre stabilitu Prísnejší dohľad nad ročným rozpočtom a väčší dôraz na vývoj dlhu Európska fiškálna rada Kroky smerom k zjednodušeniu fiškálnych pravidiel	DEMOKRATICKÁ ZODPOVEDNOSŤ A SILNÉ INŠTITÚCIE: Intenzívnejší dialóg s Európskym parlamentom, národnými parlamentmi Nový začiatok sociálneho dialógu EÚ Kroky smerom k posilnenému vonkajšiemu zastúpeniu v medzinárodných inštitúciách

Zdroj: EC (2017, s. 130), vlastná úprava

Zverejnením tzv. Bielej knihy o budúcnosti Európy spolu s diskusnými dokumentmi približujúce stav EÚ-27, sa tak aj formálne potvrdila užšia spolupráca niektorých ČZ v istých oblastiach hospodárskej politiky na základe prejaveneho záujmu. A opätovne sa zintenzívnili diskusie o funkcii nového ministra financií a hospodárstva EÚ, pričom na základe návrhu a z hľadiska inštitucionálneho usporiadania by zastával dvojité funkciu – člena Európskej komisie a predsedu skupiny Eurogroup. Je zrejmé, že postavenie potenciálneho ministra a jeho

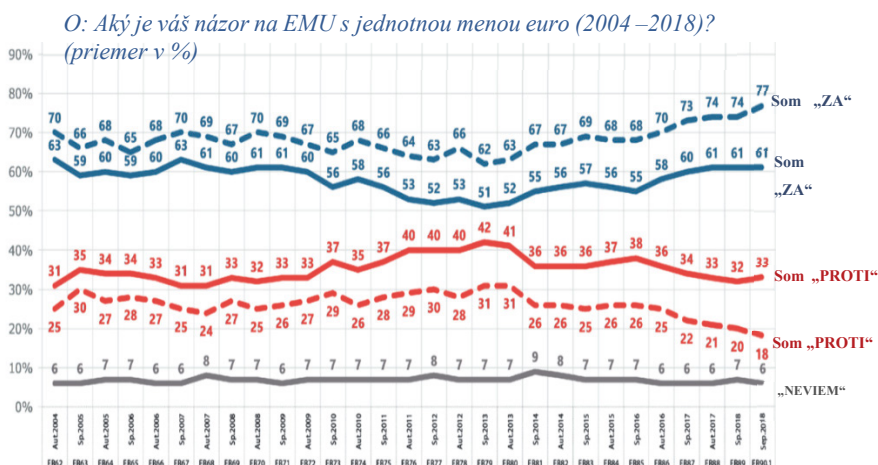
kompetencie musia byť v súlade s princípmi subsidiarity a proporcionality. Na čo by mal dohliadať EP ako jeho protiváha, ktorému by podával reporty o aktuálnych problémoch a prijatých opatreniach, m. i. celkovo o činnostiach, za ktoré je priamo či nepriamo zodpovedný.

Zmenou si má prejsť i tzv. viacročný finančný rámec MFF s novými rozpočtovými nástrojmi, ktorý má predstavovať kontinuitu nastolenej reformy správy ekonomických záležitostí a zvýšenej koordinácie počas európskeho semestra v snahe o ich zjednodušenie. Pričom sa polemizuje i synchronizácii doby trvania MFF s politickým cyklom inštitúcií EÚ na 5 rokov. Za nového garanta finančnej stability všetkých štátov s menou euro, nielen členských štátov EA, má byť Európsky menový fond nahradzujúci doterajší Európsky stabilizačný mechanizmus (ESM), a to v rozsahu všetkých práv a povinností, ako aj vrátane právneho statusu. Nový EMF by mal byť schopný poskytovať spoločný zabezpečovací mechanizmus pre SRF (ako principiálnej zložke tretieho zo štyroch pilierov bankovej únie) v podobe úverovej linky či záruk, ktorého zdroje pochádzajú z bankového sektora EA. To znamená, že na základe tohto scenára z rozpočtu EÚ nebudú hradené žiadne výdavky či straty EMF. Tým sa má zabezpečiť aj jeho postavenie podľa práva EÚ ako špecifického samostatného právneho subjektu a etablovaného orgánu EÚ. Okrem iného by novozriadenému orgánu mala pribudnúť funkcia LOLR (veriteľ poslednej inštancie) a posilniť dôveryhodnosť opatrení prijatých SRB, čo v prípade ECB z legislatívneho hľadiska nebolo možné (EC, 2017b).

Na otázku, k čomu by mal integračný proces EÚ smerovať, neexistuje správna odpoveď, isté východisko však ponúka výskum verejnej mienky prostredníctvom meraní Eurobarometra. Ten potvrdzuje tézu, že väčšina európskych občanov je za budúcnosť a pokračovanie EMU s jednotnou menou euro. Konkrétne išlo priemerne až o 77 % respondentov z EA. Čo je preukázateľne najvyššia miera podpory spoločnej meny v EA od roku 2004 (Graf č.1). Existuje však i skupina 7 štátov mimo EA, ktoré súčasne vyjadrili najnižšiu mieru podpory a ich výsledky

sa oproti priemeru významne líšia. Tieto výsledky by tak mali byť impulzom k efektívnejšej vzájomnej spolupráci a slúžiť ako argument na posilnenie medzinárodnej úlohy eura, ktoré znamená prínos pre EÚ až pre 74 % respondentov z ČR (EC, 2018). V súčasnosti aj predseda skupiny Eurogroup Mário J. Centeno si uvedomuje, že budúcnosť EA sa neustále tvorí a možno aj preto zdôrazňuje, aby čelní predstavitelia EÚ a politickej reprezentácie konali rozvážne pri tvorbe systematických reforiem, čo sám považuje za niečo, čo „dlhujú svojim občanom“ (EC, 2018b).

Graf 1: Podpora eura v EÚ (2004 – 2018) v %

Zdroj: Európsky parlament (2018, s. 24), vlastná úprava

Záver

Politický projekt EMU sa vyznačuje nielen jedinečným inštitucionálnym rámcom, ale aj dynamickosťou, ktorý dodnes nemá jedinú inštitúciu zodpovednú za hospodársku politiku všetkých svojich členov. Na to sa snaží aspoň čiastočne reagovať formou posilnenia štyroch základných pilierov prostredníctvom rôznych nástrojov a v súlade s pokračujúcou fiškálnou a finančnou

integráciou ako súčasťou plánu EC do r. 2025. Zvýšenie povedomia a zrozumiteľnosti európskych záležitostí a dostupnosti informácií, v snahe osloviť dosiaľ indiferentných európskych občanov, sa stalo novou komunikačnou stratégiou, ktorú nastavila Junckerova Komisia a ktorá mohla mať priamy vplyv na relatívne pozitívne výsledky podpory pokračovania EMU so spoločnou menou a jej prínosom. Istý nedostatok vo vzťahu ku konzultáciám a verejným dialógom s občanmi je predloženie konkrétnych návrhov a spôsobov, akými sa jednotlivé iniciatívy budú realizovať, ktoré považuje autorka za principiálne pri budovaní politického piliera a participatívnej demokracie. Za obzvlášť zaujímavé možno považovať predstavenie funkcie Európskeho ministra hospodárstva a financií ako novej alternatívy posilneného fiškálneho dohľadu a podpory spoločných priorít. Ak sa však vrátime k počiatkom európskej integrácie, zistíme, že Junckerova Komisia iba vracia „na stôl“ návrhy obsiahnuté už vo Wernerovej správe (1970). Úplnou novinkou je však zabezpečovací mechanizmus EFM, o ktorom sa doteraz len polemizovalo a ktorý má byť postupne transponovaný do legislatívy EÚ, čo je istým spôsobom viditeľný predovšetkým reálny výsledok na zabezpečenie rozpočtovej autonómie a stability EA voči štrukturálnym rozdielom v jej vnútri a na zvládnutie asymetrických šokov. Budúce smerovanie EÚ závisí od mnohých faktorov a je otázne, ktoré determinanty budú kľúčové pri tvorbe európskej politiky. Vždy by však mali byť stimulom pre politickú reprezentáciu, aby podporovala zodpovedný strategický rozvoj všetkých členských štátov pri rešpektovaní národných rozdielov.

Použitá literatúra:

- BALDWIN, Richard E. – WYPLOSZ, Charles. 2013. *Ekonomie evropské integrace*. 4. vyd. Překlad Stanislav Šároch. Praha: Grada, 580 s. ISBN 9788024745688.
- DE GRAUWE, Paul. 2018. *Economics of Monetary Union*. 12th ed. Oxford: Oxford University Press, 2018. 304 s. ISBN 978-0-19-880522-9.

- EC. 2017. *Bílá kniha Evropské komise o budoucnosti Evropy a diskusní dokumenty o EU27 do roku 2025* [online]. 2017, 200 s. [cit. 2017-08-22]. ISBN 978-92-79-70854-1. DOI: 10.2775/00341
- EC. 2017b. *Commission sets out roadmap for deepening Europe's Economic and Monetary Union: Completing Europe's Economic and Monetary Union – policy package* [online]. [cit. 2019-01-26]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/publications/completing-europes-economic-and-monetary-union-factsheets_en
- EC. 2018. *Eurobarometer: Support for the euro steady at all-time high levels* [online]. [cit. 2018-12-06]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/news/eurobarometer-2018-nov-20_en
- EC. 2018b. *Tlačová správa: Euro oslavuje 20. narodeniny (IP/18/6811)* [online]. Brusel 31. december 2018 [cit. 2019-01-01]. Dostupné na: europa.eu/rapid/press-release_IP-18-6811_sk.pdf
- ECB. 2014. *Guide to banking supervision* [online]. 2014, pp. 47 [cit. 2018-11-22]. ISBN 978-92-899-1414-7. DOI 10.2866/17199. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ssmguidebankingsupervision201409en.pdf>
- ECB. 2018. *Konvergenčná správa (máj 2018)* [online]. 2018, 65 s. [cit. 2018-11-01]. ISBN 978-92-899-3208-0. DOI 10.2866/58512. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/ecb.cr201805.sk.pdf?d9bdfc0cb29364a6aedb102a02457b47>
- EP. 2018. *Parlemeter 2018: Taking up the challenge [from (silent) support to actual vote] – A Public Opinion Monitoring Study* [online]. October 2018, 80 pp. [cit. 2018-12-07]. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2018/parlemeter-2018/report/en-parlemeter-2018.pdf>
- FLEMING, J. M. 1971. On Exchange Rate Unification. In *The Economic Journal* [online]. 1971, 81(323), s. 467–488

- [cit. 2017-09-18]. ISSN 0013-0133.
DOI:10.2307/2229844 Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/pdf/2229844.pdf?refreqid=excelsior%3A25c5f808f23d0aed77ff23fe947bc4f3>
- H.W. SINN. 2018. *Twilight of the Euro* [online].
[cit. 2018-10-04]. Dostupné na: <https://www.project-syndicate.org/commentary/twilight-of-the-euro-by-hans-werner-sinn-2018-07>
- KENEN, Peter B. 1969. The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View. In R. Mundell and A. Swoboda eds, *Monetary Problems of the International Economy*. The University of Chicago Press, Chicago, 1969. Pp. 41-60.
- McKINNON, Ronald I. 1963. Optimum Currency Areas. In *American Economic Review* [online]. 1963, Vol 53, No. 4 (September 1963), pp. 717-725 [cit. 2017-09-16]. Dostupné na: https://www.experimentalforschung.econ.uni-muenchen.de/studium/veranstaltungsarchiv/sq2/mckinnon_aer1963.pdf
- MINTZ, Norman. 1970. *Monetary Union and Economic Integration*. New York: New York University Graduate School of Business Administration.
- MUNDELL, Robert A. 1961. A Theory of Optimum Currency Areas. In *American Economic Review* [online]. 1961, Vol. 51, Issue 4 (Nov. 1961), pp. 509-17 [cit. 2017-09-16]. Dostupné na: <https://people.ucsc.edu/~hutch/Econ241a/Articles/Mundell.pdf>
- NBS. 2011. *Synchronizácia hospodárskych cyklov krajín V4 a eurozóny (výskumná štúdia NBS)* [online]. 2011, 28 s., Bratislava [cit. 2018-10-20]. ISSN 1337-5830. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/wp_1-2011.pdf
- ROUBINI, Nouriel. 2013. *Eurozone crisis: can the centre hold?* [online]. [cit. 2018-11-23]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/business/2013/sep/30/eurozone-crisis-euro-european>

- SIROËN, Jean-Marc. 2010. Nacionalismus v mezinárodních hospodářských vztazích. In *Cahiers du CEFRES* [online]. No. 2, pp. 1-13 [cit. 2018-11-14]. Dostupné na: http://www.cefres.cz/IMG/pdf/siroen_1993_nacionalismus_ekon_vztahy.pdf
- TAVLAS, George. S. 1993. The 'New' Theory of Optimum Currency Areas. In *World Economy* [online]. 1993, 16(6), s. 663–685 [cit. 2017-09-16]. ISSN 0378-5920. DOI:10.1111/j.1467-9701.1993.tb00189.x.

MĚŘENÍ VYBRANÝCH DECOUPLINGOVÝCH INDIKÁTORŮ V RÁMCI EVROPSKÉ UNIE

Ing. Michaela Faksová

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava,

Ekonomická fakulta, obor Eurospráva

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Michaela Faksová

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá měřením vybraných decouplingových indikátorů v Evropské unii (EU). Primárním cílem je zjistit, zda EU a jednotlivé členské státy dosahují decouplingu emisí skleníkových plynů (GHG) a domácí spotřeby materiálu (DMC) od hrubého domácího produktu (HDP). Významným indikátorem, který stojí na straně vstupu, je produktivita zdrojů. Výstupem je indikátor podílu HDP a GHG.

Tato práce je rozdělena na tři základní části. První část je teoretická a další dvě části praktické. Teoretická část se zabývá konceptem udržitelného rozvoje, za jehož nástroj je považován také decoupling.

Praktická část práce je věnována měření decouplingu. Pro popis vztahů indikátorů DMC a GHG jsou v práci vytvořeny dva modely lineární regrese. Pro konstrukci modelu je použita metoda nejmenších čtverců. V této části je rovněž porovnáván růst indikátorů DMC a GHG s růstem HDP a na základě tohoto srovnání je zjištěna existence decouplingu či couplingu, jeho charakter a rozsah. Výsledky analýzy a srovnání jsou shrnuty v závěru práce, spolu s doporučením pro přiblížení se trajektorii udržitelného rozvoje.

Abstract:

The thesis deals with the measurement of the selected decoupling indicators in the European Union (EU). The primary aim is to discover if the EU and the individual Member States

achieve decoupling of greenhouse gas emissions (GHG) and domestic material consumption (DMC) from gross domestic product (GDP). A significant indicator representing the input side is resource productivity. The output side is represented the indicator of the ratio of GDP and GHG.

The thesis is divided into three basic parts. The first part is theoretical and the other two are practical. The theoretical part deals with the concept of sustainable development using decoupling as a main instrument.

The practical part is devoted to the measurement of decoupling. Two models of linear regression analysis were created for analysing the relations between indicators of DMC and GHG. The least squares method is applied to create the model. In this chapter, the growth of indicators of DMC and GHG is compared to the growth of GDP. The existence of decoupling or coupling, and its character and extent, are determined by means of comparison. The results of the comparison and analysis are summarised at the end of the work, along with recommendations for moving closer towards the path of sustainable development.

Klíčová slova:

Evropská unie, udržitelný rozvoj, decoupling, hrubý domácí produkt, domácí spotřeba materiálu, emise skleníkových plynů

Klasifikace JEL:

Q56, Q01

Diplomová práce dostupná zde:

<https://dspace.vsb.cz/handle/10084/138640>

Úvod

V důsledku zhoršujícího se stavu životního prostředí (ŽP), způsobeného poměrně intenzivním využíváním přírodních zdrojů a znečišťováním ŽP či dokonce destrukcí mnohých ekosystémů, se začal v 70. letech intenzivněji rozvíjet koncept

udržitelného rozvoje. Vyspělé státy Evropské unie (EU) si v rámci dosažení udržitelného rozvoje stanovily cíl přerušit vzájemnou závislost mezi zátěží ŽP a ekonomickým růstem. Praktickým nástrojem udržitelného rozvoje a prostředkem pro dosažení udržitelného rozvoje se stal decoupling, jehož podstatou je dosáhnout toho, aby „environmentální zlo“, tj. zátěž ŽP, klesalo a aby „ekonomické dobro“, tj. ekonomická výkonnost, rostlo (Drastichová, 2018).

Primárním cílem diplomové práce je stanovit, zda v EU a jednotlivých členských státech dochází k decouplingu emisí skleníkových plynů (GHG) a domácí spotřeby materiálu (DMC) od hrubého domácího produktu (HDP). Významným indikátorem stojícím na straně vstupu je produktivita zdrojů (RP). Stranu výstupu představuje indikátor podílu HDP a emisí GHG.

V návaznosti na cíl je formulována hlavní hypotéza – DMC a emise GHG jsou v EU ovlivněny HDP a populací (POP). S růstem HDP klesá DMC a emise GHG. Současně se s růstem POP zvyšuje účinnost využívání zdrojů a snižování emisí.

Běžnými metodami využitými v této diplomové práci jsou analýza, syntéza a komparace. Hlavní kvantitativní metodou použitou v této práci je regresní analýza. Pro popis vztahů indikátorů DMC a emisí GHG jsou vytvořeny dva modely lineární regrese, které jsou zpracovány ve statistickém programu IBM SPSS. Pro vytvoření modelů je použita metoda nejmenších čtverců. Data pro empirickou část jsou převzata z databáze Eurostat.

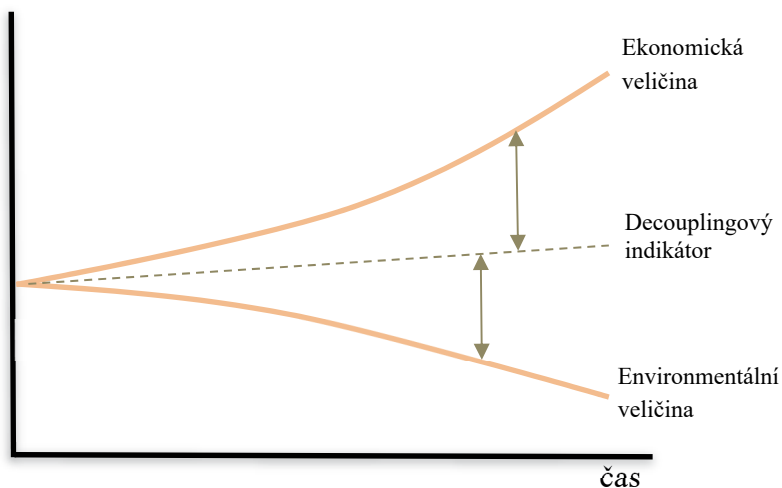
1 Teoretická východiska pro udržitelný rozvoj a decoupling

S nárůstem schopností člověka využívat energie a přírodní zdroje pro uspokojování svých potřeb vzrostl i tlak na ŽP. Prostřednictvím cílů, principů a nástrojů, které vyplývají z primárního i sekundárního práva EU, se členské státy EU snaží dosáhnout udržitelného rozvoje. Dle definice udržitelného rozvoje

Světové komise pro životní prostředí a udržitelný rozvoj (WCED) by potřeby současné generace měly být uspokojovány tak, aby nebylo ohroženo uspokojování potřeb budoucích generací (WCED, 1987). Dosažení pokroku směrem k udržitelnému rozvoji bylo v EU monitorováno indikátory udržitelného rozvoje EU (EU SDI), které byly vytvořeny v roce 2005 v rámci obnovené strategie udržitelného rozvoje EU. Tyto indikátory byly v roce 2015 nahrazeny sadou sedmnácti cílů udržitelného rozvoje EU (EU SDS indicator set). Pro analýzu práce jsou z této sady cílů pro EU použity indikátory domácí spotřeby materiálu a emise GHG.

Praktické použití a provádění opatření směrem k udržitelnému rozvoji probíhají na základě konceptu decouplingu, zelené ekonomiky, zeleného růstu nebo kruhové ekonomiky. Decoupling znamená oddělení ekonomiky od ŽP. Jedním z klíčových cílů strategií EU je vytvořit unii s účinným využíváním zdrojů prostřednictvím oddělení ekonomického rozvoje od využívání zdrojů. S účinností zdrojů však souvisí tzv. rebound efekt a Jovonsův paradox. Podle nich někdy vyšší energetická účinnost paradoxně vede k další spotřebě.

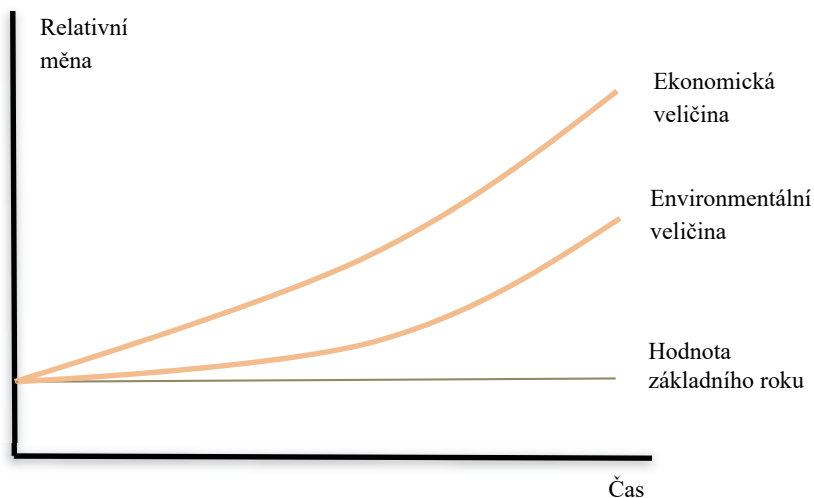
Graf 1.1: Absolutní decoupling ekonomické a environmentální veličiny

Zdroj: European Environmental Agency (2012). Vlastní zpracování

Graf 1.1 znázorňuje absolutní oddělení křivek ekonomické a environmentální veličiny. Podíl ekonomické a environmentální veličiny je decouplingovým indikátorem. K relativnímu decouplingu dochází v případě, že ekonomická veličina roste rychleji než environmentální veličina (Eurostat, 2018).

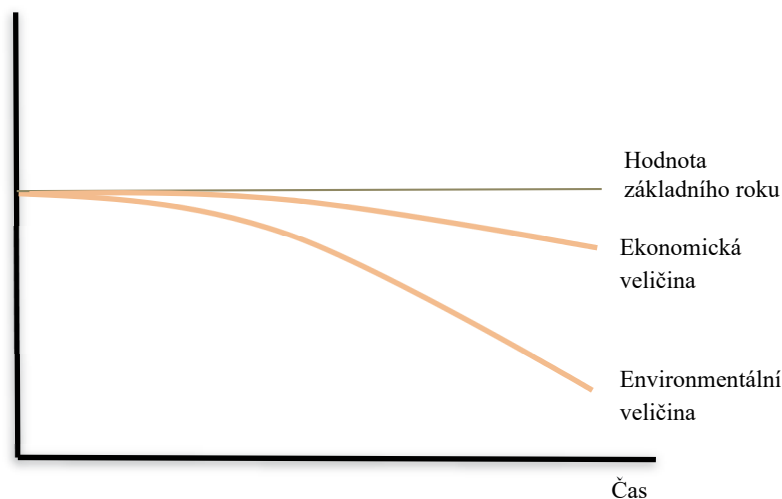
Graf 1.2: Nepříznivý relativní decoupling ekonomické a environmentální veličiny

Zdroj: Dynamix (2013). Vlastní zpracování

Graf 1.2 zobrazuje nepříznivý relativní decoupling. Ukazatel ekonomické veličiny i ukazatel veličiny environmentální roste. Tento relativní decoupling je považován za nepříznivý, neboť environmentální veličina roste. Příznivý relativní decoupling představuje takové oddělení, kdy environmentální i ekonomická veličina klesají. Pokles environmentální veličiny musí být větší než pokles ekonomiky. Růst ekonomické veličiny by však měl být požadován v případech, kdy není možné zjistit, zda roste blahobyt společnosti, při současné stagnaci či poklesu HDP. Jestliže HDP roste, je tedy vhodné zkoumat vývoj ŽP ve vztahu k HDP. Pokud však HDP klesá a dochází k decouplingu, pak je nutné zkoumat také vývoj indikátorů blahobytu (Drastichová, 2018). Pokud HDP klesá v důsledku nepříznivé ekonomické situace, nelze relativní decoupling považovat za příznivý (Eurostat, 2018). Tato situace je v této práci nazývána také jako speciální případ relativního decouplingu.

Graf 1.3: Příznivý relativní decoupling mezi ekonomickou a environmentální veličinou

Zdroj: Dynamix (2013). Vlastní zpracování

Graf 1.3 zobrazuje příznivý relativní decoupling. Environmentální veličina klesá a současně dochází ke stagnaci či mírnému poklesu ekonomiky při zvyšování blahobytu společnosti. Pokud roste environmentální veličina rychleji než veličina ekonomická, nedochází k decouplingu a tuto situaci lze rovněž označovat jako coupling (Eurostat, 2018).

2 Měření decouplingu v rámci Evropské unie

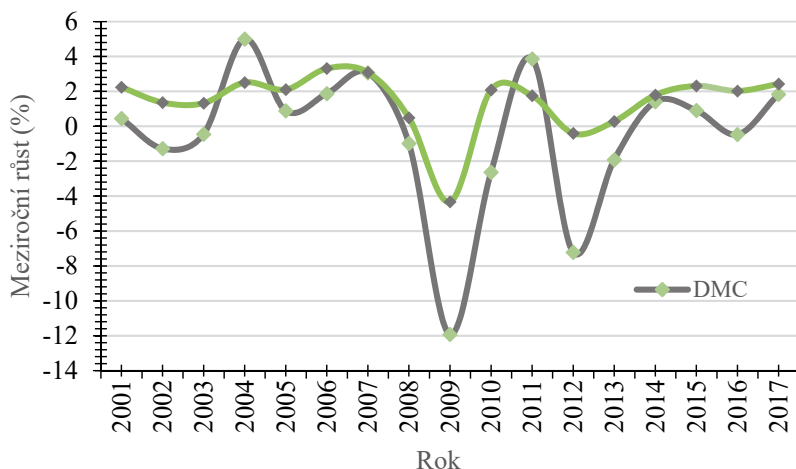
Speciální případy decouplingových indikátorů sady cílů udržitelného rozvoje EU se netýkají změny pouze jedné veličiny, ale změny dvou veličin. Příkladem takového indikátoru je indikátor produktivity zdrojů (v jednotkách EUR/kg), který je vyjádřen jako podíl HDP a DMC.

$$\text{Produktivita zdrojů} = \frac{\text{Hrubý domácí produkt}}{\text{Domácí spotřeba materiálu}}. \quad (2.1)$$

Úroveň produktivity zdrojů vyjádřené podílem HDP a DMC v EU v období 2000–2017 vzrostla. Z toho vyplývá, že

se EU v daném období stala produktivnější z hlediska využití domácích materiálů. K tomuto dlouhodobému zvýšení efektivity dochází v důsledku toho, že HDP roste rychleji než DMC. V roce 2000 byla hodnota produktivity zdrojů rovna 1,47 EUR/kg a do roku 2017 vzrostla na 2,04 EUR/kg, (nárůst o 38,20 % oproti roku 2000).

Graf 2.1: Meziroční změny domácí spotřeby materiálu a hrubého domácího produktu (%) v Evropské unii, 2000–2017

Zdroj: Eurostat (2018). Vlastní zpracování

Graf 2.1 znázorňuje meziroční procentní změny indikátorů DMC a HDP. V roce 2009 a 2012 HDP meziročně klesl, a to z důvodu nepříznivých ekonomických podmínek, které jsou důsledkem hospodářské krize.

Emise skleníkových plynů v EU jsou měřeny v rámci sady indikátorů cílů udržitelného rozvoje EU a zachycují pouze emise GHG, a nikoliv decouplingový indikátor. Z hlediska účinnosti není správné porovnávat státy podle jejich absolutních hodnot emisí GHG. Daleko větší vypovídající hodnotu má tento ukazatel v poměru s HDP. Je tedy nezbytné vypočítat decouplingový indikátor jako podíl HDP a emisí GHG.

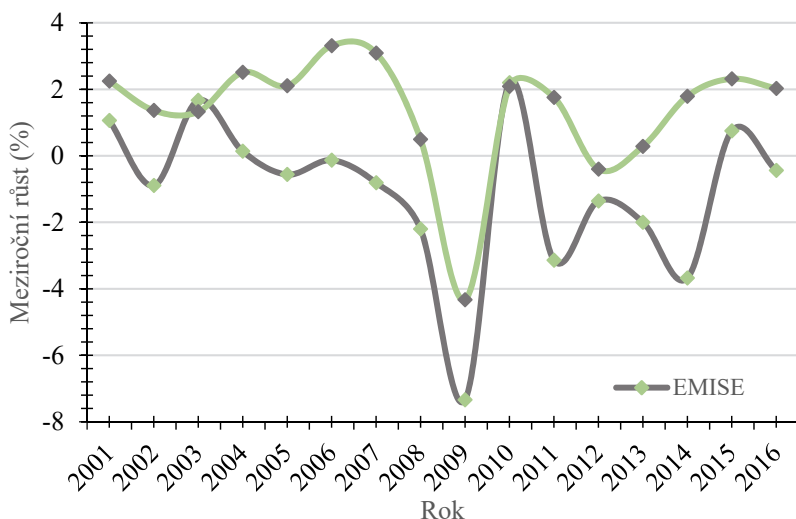
Decouplingový indikátor emisí skleníkových plynů =

$$\frac{\text{Hrubý domácí produkt}}{\text{Emise skleníkových plynů}}$$

(2.2)

Emise GHG v poměru s HDP v řetězových objemech (CLV) v čase rostou, stejně tak jako produktivita zdrojů. V roce 2000 byla hodnota indikátoru ve výši 2,12 EUR/kg a do roku 2016 vzrostla na 3,12 EUR/kg (o 47,2 % oproti roku 2000). EU si v roce 1990 stanovila za cíl dosáhnout absolutního oddělení emisí skleníkových plynů od hrubé domácí spotřeby energie. Hnací motorem byl v 90. letech přechod z uhlí na zemní plyn v energetickém odvětví.

Graf 2.2: Meziroční změny emisí skleníkových plynů a hrubého domácího produktu (%) v Evropské unii, 2000–2016

Zdroj: Eurostat (2018). Vlastní zpracování

Graf 2.2 uvádí v procentech meziroční změny HDP a emisí GHG v rámci EU. Vyjma roků 2003, 2009, 2010 a 2012 v EU dochází k decouplingu emisí GHG. V roce 2003

a 2010 rostly emise GHG rychleji než HDP. V roce 2009 a 2012 HDP klesl.

Pro ověření decouplingu v EU byly vytvořeny dva modely lineární regresní analýzy. Cílem modelu lineární regresní analýzy je zjistit, jak velký vliv mají proměnné HDP a POP na indikátor DMC, a zjistit, jaký je vztah DMC jako vysvětlované proměnné k HDP a POP. Vztah je ověřován na ročních časových řadách za období 2000–2017.

Předmětem ekonomické formulace modelu je vztah mezi DMC, HDP (v CLV) a POP. Hypotéza modelu je následující: „Bude-li HDP růst, DMC se bude snižovat, a zároveň se s růstem POP zvýší efektivnost DMC.“

$$DMC = f(HDP, POP). \quad (2.3)$$

Funkční forma nejlepšího regresního modelu je nelineární v proměnných, ale lineární v parametrech. Nejlépe zvolený model, tj. model s požadovanou mírou korelace, tedy bez autokorelace, multikolinearity a heteroskedasticity, je model:

$$\ln DMC_t = \beta_1 + \beta_2 \cdot \ln HDP_t + \beta_3 \cdot \ln POP_t + u_t. \quad (2.4)$$

Aby byly výsledky metody nejmenších čtverců co nejpřesnější a splňovaly předpoklady, musely být indikátory DMC a HDP převedeny na logaritmy. Indikátor populace byl převeden na růsty. U populace je měnová jednotka nezměněná. Pearsonův korelační koeficient je 0,572 a potvrzuje, že regresní model vyhovuje datům. R^2 v hodnotě 0,327 udává, jak velká by byla predikce (budoucí odhad). Protože je R^2 nízké, budoucí odhad by nebyl příliš spolehlivý. Ale i přesto potvrzuje existenci vztahu mezi proměnnými. Spolu s korelačním koeficientem R^2 musí být vnímány i regresní koeficienty β_2 a β_3 . Z hodnoty koeficientu β_2 vyplývá, že pokud vzroste HDP o 1 %, zároveň klesne DMC o 0,547 %. Z koeficientu β_3 plyne, že pokud se zvýší populace o 1 osobu, zvýší se DMC o 0,00000004519 %. Vliv POP na indikátor DMC není tedy příliš velký. Statistická

verifikace potvrdila významnost regresních parametrů β i významnost modelu jako celku. Koeficienty β_2 i β_3 jsou statisticky významné na hladině významnosti 15 % a platí předpoklad, že model jako celek má na této hladině významnosti smysl.

Teoretickým východiskem pro decoupling je oddělení dvou křivek – zátěže životního prostředí a ekonomického výkonu. Z této teorie vychází ekonomická formulace modelu, která popisuje vztah mezi emisemi GHG jako vysvětlovanou proměnnou a HDP (v CLV) a populací jako vysvětlujícími proměnnými. Hypotéza tohoto modelu je následující: „Bude-li se HDP zvyšovat, sníží se emise GHG, a zároveň se s růstem POP zvýší efektivnost při omezování emisí GHG.“

$$GHG = f(HDP, POP). \quad (2.5)$$

Nejlépe korigovaný model je nelineární v proměnných a lineární v parametrech. Nejlépe korigovaný model je model:

$$\ln GHG_t = \beta_1 + \beta_2 \cdot \ln HDP_t + \beta_3 \cdot \ln POP_t + u_t. \quad (2.6)$$

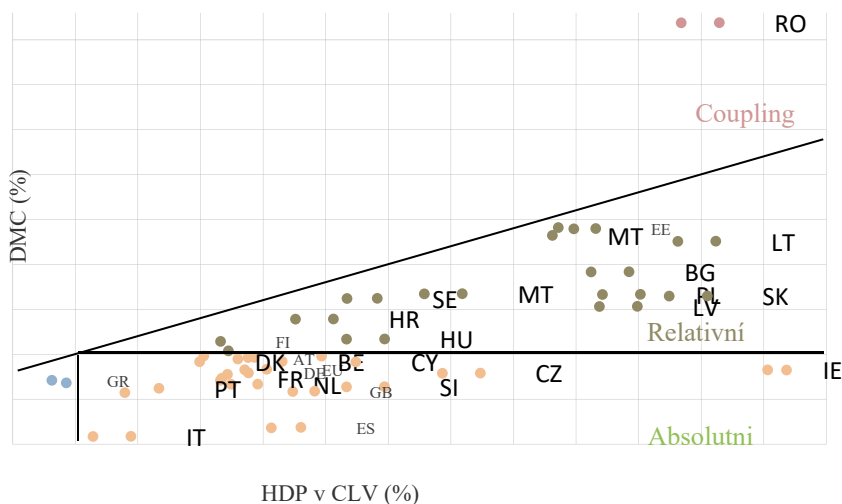
Aby byly splněny předpoklady pro lineární regresní model, musely být indikátory GHG a HDP převedeny na logaritmy, a tudíž je hodnota těchto indikátorů vyjádřena v procentech. Indikátor populace byl převeden na růsty. Měnová jednotka u populace je nezměnná. Hodnota Pearsonova korelačního koeficientu je 0,779. Lineární regresní model tedy vyhovuje datům. R^2 je 0,607. Regresní koeficienty β_2 a β_3 dosahují hodnot $-0,983$ a $0,00000004149$, z čehož vyplývá, že pokud vzroste HDP o 1 %, zároveň klesne GHG o 0,983 %, a jestliže se zvýší populace o 1 osobu, zvýší se GHG o $0,00000004149$ %. Vliv POP na GHG není tak velký jako vliv HDP na GHG. Statistická verifikace potvrdila významnost regresních parametrů β i významnost modelu jako celku. Koeficienty β_2 i β_3 jsou statisticky významné na hladině významnosti 20 % a platí předpoklad, že model jako celek má na této hladině významnosti smysl.

3 Hodnocení výsledků a doporučení pro udržitelný rozvoj

V návaznosti na předchozí kapitolu je v této kapitole analyzován a vyhodnocen decoupling indikátorů DMC a GHG od HDP v EU a členských státech EU. Jsou zde popsány vlivy ekonomiky a populace na DMC a GHG a vydána doporučení pro udržitelný rozvoj.

Analýza GHG, DMC a HDP v převážné většině monitorovacího období potvrzuje existenci decouplingu. V některých letech došlo k takové ekonomické situaci, která ovlivnila očekávaný vývoj těchto indikátorů.

Graf 3.1: Vývoj hrubého domácího produktu a domácí spotřeby materiálu (%) v členských státech Evropské unie, 2000–2017

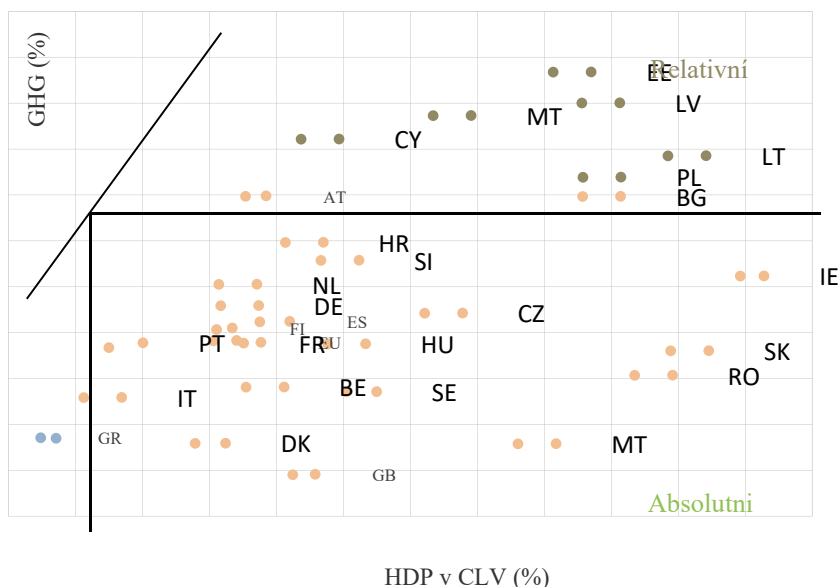

Zdroj: Eurostat (2018). Vlastní zpracování

Absolutní decoupling v období 2000–2017 je pozorován ve 14 členských státech EU. Státy, ve kterých dochází k absolutnímu decouplingu, jsou převážně větší vyspělé státy s dobře fungující ekonomikou jako např. Německo, Francie, Španělsko,

Portugalsko či Velká Británie. Ve 13 státech je decoupling relativní. Jedná se spíše o státy s velmi vysokým procentním růstem HDP, který je doprovázen i vysokým růstem DMC. Ke speciálnímu případu relativního decouplingu dochází v Řecku. Podle monitorovací zprávy Eurostatu o pokroku při dosahování cílů udržitelného rozvoje v kontextu EU (2018) by v tomto případě mělo jít o příznivý relativní decoupling, protože HDP klesl v roce 2017 o 1,42 % oproti roku 2000 a indikátor DMC o 15,88 %. Pokles HDP byl způsoben hospodářskými problémy a recesí. V tomto případě nelze mluvit o příznivém relativním decouplingu. Coupling mezi HDP a DMC v období 2000–2017 byl zaznamenán v Rumunsku. Indikátor DMC v Rumunsku rostl téměř jednou tak rychle jako HDP.

Graf 3.2: Vývoj hrubého domácího produktu a emisí skleníkových plynů (%) v členských státech Evropské unie, 2000–2016

Zdroj: Eurostat (2018). Vlastní zpracování

Graf 3.2 zobrazuje procentní změnu HDP a GHG mezi roky 2000 a 2016. V šesti členských státech EU byl decoupling mezi HDP a GHG relativní. Státy, ve kterých dochází k decouplingu relativnímu, jsou spíše menší státy s nižší úrovní HDP/obyv. a relativně nízkou mírou celkových emisí GHG. Výjimkou je Polsko, jehož HDP/obyv. je relativně nízké, ale celkové emise GHG i GHG/obyv. jsou velmi vysoké. Řecko je opět v situaci, kdy je pokles HDP způsoben nepříznivou ekonomickou situací, a proto nelze tvrdit, že dosahuje příznivého relativního decouplingu. Ostatní členské státy dosáhly decouplingu absolutního. Tabulka 4.6 zobrazuje procentní změnu HDP a GHG mezi roky 2015 a 2016 a udává, zda bylo dosaženo decouplingu.

Ne všem státům EU se úspěšně daří dlouhodobě oddělovat ekonomiku od ŽP. To může být spojeno např. s historickým vývojem a událostmi v jednotlivých členských státech, se strukturou ekonomiky a podnikání, s počtem obyvatel, přírodním bohatstvím, vývojem technologií atd. Z analýzy vyplývá, že decouplingu dosahují spíše státy s vysokou mírou růstu ekonomik (v dlouhém období Rumunsko), a naopak decouplingu často dosahují státy s nižší mírou růstu ekonomik (např. Belgie, Česká republika, Itálie, Francie, Velká Británie).

V dlouhodobém horizontu mají méně rozvinuté státy výrazně větší materiálně-ekonomické vazby než vyspělé industrializované státy. Absolutní dematerializace omezuje míru ekonomického růstu, zatímco úspěšné industrializace v méně rozvinutých zemích vyžadují nevyhnutelně silnou materiálovou složku. Kdyby se snížila absolutní úroveň spotřeby v méně rozvinutých státech, mohlo by dojít k omezení zátěže zdrojů, pokud jde o ekonomický i lidský rozvoj.

Výzvou pro měření a analýzu udržitelného rozvoje a decouplingu do budoucna jsou stopové indikátory, jejichž cílem je identifikovat dopady zemí na jednotlivé zdroje. Stopový indikátor se vypočítává pomocí vstupů a výstupů (input-output modelů). Ekonomiky s vyšší spotřebou zanechávají stopy na státech, kde se spotřebovává produkt vyrábí, tedy ve státech, kde je produkce vyšší než spotřeba. V EU sice emise GHG a DMC

dlouhodobě klesají, ale v celosvětovém měřítku tyto indikátory rostou. To by mohlo být způsobeno relativně vysokou hodnotou stopových indikátorů v porovnání s ostatními zeměmi světa, které mají vyšší produkci a nižší spotřebu. Větší pozornost by měla být věnována i těmto indikátorům stop a měly by se neustále zlepšovat metodologie jejich výpočtu, aby tato oblast výzkumu dokázala posoudit udržitelnost na celém světě a přiblížit se směrem k udržitelnému rozvoji (Drastichová, 2018).

Závěr

V důsledku zhoršujícího se stavu ŽP vzrostlo v 70. a 80. letech povědomí veřejnosti, že exponenciální nárůst výroby a spotřeby v ohraničeném ekosystému Země není dlouhodobě udržitelný. S rozvojem ekonomických aktivit narůstaly i zásahy člověka do ŽP. Proto státy začaly vytvářet nové koncepce na celosvětové i mezinárodní úrovni (i na nižších úrovních), které vedou ke snižování globálních hrozeb, jako jsou např. vyčerpateľnost přírodních zdrojů nebo klimatická změna. Řada zemí začala aktivněji usilovat o ochranu ŽP a do popředí se dostal koncept udržitelného rozvoje. Z přezkoumání teorie vyplývá, že za účelem dosažení udržitelného rozvoje se státy snaží vytvářet podmínky pro hospodářský rozvoj a současně brát ohled na ŽP a sociální aspekty.

Cílem práce bylo odhalit, zda v EU a jednotlivých členských státech dochází k decouplingu emisí skleníkových plynů a domácí spotřeby materiálu od hrubého domácího produktu. Oba indikátory byly sledovány v rámci indikátorů cílů udržitelného rozvoje EU. Na základě srovnání relativních změn vybraných veličin bylo zjišťováno, zda došlo ke couplingu, k relativnímu decouplingu nebo k absolutnímu decouplingu.

Analýza vývoje DMC, emisí GHG a HDP potvrdila, že v EU dochází v dlouhém období (od roku 2000) k decouplingu. V krátkodobém období (meziročním) byl pozorován i coupling a speciální případ relativního decouplingu, a to v období příprav a vstupu nových členských států do EU v roce 2004 a v období světové hospodářské krize i krize eurozóny. EU jako celek je v úsilí o přiblížení se trajektorii udržitelného rozvoje relativně

úspěšná. Ne všechny státy EU však dosahují decouplingu. To může být spojeno např. s historickými událostmi v jednotlivých členských státech, se strukturou ekonomiky a podnikání, s počtem obyvatel, přírodním bohatstvím nebo vývojem technologií.

Ekonometrickým modelem byla potvrzena hypotéza, že v EU s růstem HDP klesají emise GHG a že se současně s růstem POP zvyšuje účinnost, pokud jde o snižování emisí. Byla tedy potvrzena i existence decouplingu HDP od emisí GHG. Představitelé EU si v roce 1990 stanovili za cíl dosáhnout absolutního oddělení emisí GHG od HDP. Hnacím motorem byl v 90. letech přechod z uhlí na zemní plyn v energetické oblasti. Silný růst výroby energie z obnovitelných zdrojů přispěl ke snížení emisí v letech 2000–2017. Stálý pokles emisí byl možný díky účinným režimům podpory, snižujícím se nákladům a nižší spotřebě energie, která statisticky zvyšuje podíl obnovitelných zdrojů energie. Snižování emisí GHG bylo podpořeno i hospodářskou krizí, neboť v některých zemích EU vedl hospodářský pokles ke snížení průmyslové výroby, objemů dopravy a energie. Další pokles emisí bude vyžadovat zvyšování energetické účinnosti, zejména proto, aby se zabránilo zvyšování poptávky po energii. Doporučením vyplývajícím z analýz je, aby představitelé EU zpřísnili normy účinnosti pro automobily, budovy a další oblasti.

Lineární regresní analýza rovněž potvrdila, že v EU s růstem HDP dochází ke snížení DMC a že současně roste POP a zvyšuje se účinnost při využívání zdrojů. DMC však nebere v úvahu „skryté“ materiální toky v dovážených a vyvážených výrobcích, proto mohou být pokroky EU v oblasti účinného využívání zdrojů nadhodnoceny z důvodu dovozně náročného charakteru ekonomiky. DMC i emise GHG jako produkční indikátory rovněž neberou ohled na spotřebované množství statků, dovezené z jiných států, díky jejichž výrobě roste těmto státům množství spotřebovaného materiálu a vyprodukovaných emisí. Pro tento účel vznikly spotřební (stopové) indikátory, které měří

dopady zemí na jednotlivé zdroje. Proto se domnívám, že výzvou pro měření a analýzu udržitelného rozvoje a decouplingu do budoucna jsou právě stopové indikátory. Měla by jim být věnována větší pozornost a měly by se zlepšovat metodologie jejich výpočtu, aby tato oblast výzkumu dokázala posoudit udržitelnost na celém světě a přiblížit se směrem k udržitelnému rozvoji.

Udržitelné modely výroby a spotřeby jsou založeny na účinném využívání zdrojů, respektují omezení zdrojů a snižují tlaky na ŽP. Míra využívání zdrojů má relevantní důsledky pro dnešní prosperitu a trvalé účinky na budoucí generace. Díky vyšší energetické účinnosti by však spotřebitelé mohli investovat do nákupu jiných produktů, k jejichž výrobě je nutné spotřebovávat další energii, a došlo by tak k rebound efektu či Jevonsovu paradoxu. Je proto důležité, aby EU oddělila hospodářský růst a životní úroveň od využívání zdrojů a dalších případných negativních dopadů na ŽP.

Zdroje

- DRASTICHOVÁ, Magdaléna. 2018. *The Theory and Measurent of Sustainable Development*. SAEI, vol. 52. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava.
- EUROSTAT. 2015. Sustainable development in the European Union. 2015 monitoring report of the EU. Sustainable Development Strategy. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- ANDERSON, A. David. *Environmental Economics and Natural Resource Management*. 4th ed. New Yourk: Taylor & Francis.
- CASCIO, F. 1986. Wayne. *Managing Human Resources: Productivity, Quality of Work Life, Profits*. New York: McGraw-Hill Book.
- EUROSTAT. 2018. Sustainable development in the European Union. Monitoring report on progress. Towards the SDGs in an EU context. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- GREENE, H. William. *Econometric Analysis*. 5th. ed. New York: Pearson, Pentice Hall, 2008. ISBN 9780135137406.
- JEWONS, S. William. *The Coal Question. An Inquiry Concerning the Progress of the Nation, and the Probable Exhaustion of Our Coal-Mines by William Stanley Jevons*. 2nd. ed. London: Macmillan and Co.
- JUREČKA, Václav. 2017. *Makroekonomie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing.
- OECD. 1991. Naše společná budoucnost: světová komise pro životní prostředí a rozvoj. Praha: Academia.
- STAINBERGER, J. K., KRAUSMAN, F., GERZNER, M., SCHANDL, H. WEST J. 2013. *Develpement and dematerialization: An international study*.
- DYNAMIX. 2013. *Decoupling concept*. [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z: http://dynamix-project.eu/sites/default/files/Dynamix_decoupling_concepts_RGB-2.jpg
- EUROPEAN PARLIAMENT, COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. 2018. *Decesion No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 Laying Down the Sixth Community Environmental Action Programme*. 1600/2002/EC. 10. 9. 2002 [cit. 3. 2. 2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002D1600>
- EUROSTAT. 2018. *EU Sustainable Development Strategy (EU SDS) – Outdated*. [cit. 12. 4. 2018]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/eu-sds>
- EUROSTAT 2019. GDP and main components (output, expenditure and income). [cit. 2. 2. 2019]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en
- EUROSTAT. 2018. Material flow accounts. [cit. 3. 11. 2018]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_mfa&lang=en
- EUROSTAT. 2018. Resource productivity and domestic materiál consumption (DMC). [cit. 3. 11. 2018]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=sdg_12_20&plugin=1

EUROSTAT. 2018. *Theme 1: Socioeconomic Development*.

[cit. 13. 4. 2018]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/eu-sds/socioeconomic-development>

WCED. 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*.

[cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

ČERPÁNÍ DOTACÍ V RÁMCI PROGRAMU EU LIFE V ČR JAKO SOUČÁST PODPORY PODNIKÁNÍ V POROVNÁNÍ S VÝSLEDKY VYBRANÝCH ZEMÍ EU

Ing. Barbora Kupcová

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Mezinárodní obchod*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Barbora Kupcová

Abstrakt:

Tato diplomová práce se věnuje unijnímu programu LIFE, konkrétně zkoumá využívání tohoto finančního nástroje českými subjekty. Cílem práce je blíže zmapovat současnou situaci čerpání disponibilních finančních prostředků s důrazem na identifikaci možných důvodů nedostatečného zájmu ze strany českých subjektů a porovnání tohoto stavu s vybranými zeměmi EU. První kapitola se zabývá obecným vymezením pojmu životního prostředí a s tím související environmentální politiky a možnostmi jejího financování. Druhá kapitola seznamuje čtenáře s programem LIFE obecně a s ohledem na jeho fungování v České republice. Závěrečná kapitola nahlíží na současnou situaci programu LIFE v praxi, a to prostřednictvím empirického výzkumu kombinujícího kvantitativní a kvalitativní metody. Jeho kvantitativní část spočívá v provedení komparativní analýzy vycházející z veřejně dostupných statistických dat, na kterou navazuje dotazníkové šetření s českými žadateli. Kvalitativní výzkum je následně opřen o řízené rozhovory se zástupci Národního kontaktního místa pro program LIFE v ČR a technickými monitory vybraných zemí.

Abstract:

The aim of this thesis is to examine the use of the LIFE programme (EU's funding instrument) by the Czech entities. The thesis investigates the current situation of (non)receiving available financial contributions. It emphasises identifying possible reasons for the insufficient interest of the Czech entities and

comparing this state with the selected EU countries. The first chapter defines the general concept of environment along with the respective environmental policy and financing. The second chapter introduces the LIFE programme in general and provides an overview of LIFE in the Czech Republic. The final chapter looks at the current situation of LIFE in practice, through empirical research combining quantitative and qualitative methods. Its quantitative part consists of a comparative analysis based on publicly available statistical data, followed by a questionnaire survey of the Czech applicants. The qualitative research that follows is based on interviews with the representatives of the LIFE national contact point in the Czech Republic and technical monitors of the selected EU countries.

Klíčová slova:

Unijní program LIFE; finanční podpora; Evropská unie; dotační titul; životní prostředí; Evropská komise

Klasifikace JEL:

F18, F64, H23, K32, O13, Q56

Diplomová práce dostupná zde:

https://vskp.vse.cz/76139_cerpani_dotaci_vramci_programu_eu_life_vcr_jako_soucast_podpory_podnikani_vporovnani_svysledky_vybranych_zemi_eu

Úvod

Životní prostředí (dále také ŽP) včetně oblasti klimatu představuje nedílnou součást lidské společnosti a její samotné existence. Naše společnost však toto prostředí vlivem své přítomnosti systematicky a mnohdy nenávratně poškozujeme, a proto je ochrana a zachování životního prostředí již po několik let globálně diskutovaným problémem.

Komplexnost a míra propojení životního prostředí s jinými oblastmi je pro jeho zlepšení či udržení rovněž zcela zásadní. Z tohoto důvodu je první část práce zaměřena na širší uchopení pojmu životního prostředí s ohledem na politiku jeho ochrany a s ní související možnosti financování. Jelikož bude objem finančních prostředků plynoucí ze strukturálních fondů Evropské unie (dále také Unie či EU) pro Českou republiku (dále také ČR) kontinuálně snižován, je povinností odpovědných zástupců českého státu vyvíjet dostatečnou aktivitu v otázce alternativních zdrojů financování ochrany životního prostředí. Tato alternativa je svým způsobem reprezentována unijním programem pro ochranu životního prostředí a oblasti klimatu LIFE (L'Instrument Financier pour l'Environnement, dále také LIFE), který však není za dobu českého členství v EU trvajícího téměř 15 let dostatečně využíván.

Hlavním cílem této diplomové práce je blíže prozkoumat současnou situaci čerpání disponibilních finančních prostředků v rámci unijního programu LIFE v ČR s důrazem na identifikaci možných důvodů nedostatečného zájmu ze strany českých subjektů a porovnání tohoto stavu s vybranými zeměmi EU. Snahou autorky je následně na základě dosažených zjištění vyvodit konkrétní závěry a formulovat adresná doporučení, směřující ke zlepšení současné „kondice“ programu LIFE v ČR.

Práce je rozdělena do tří tematických kapitol. První dvě kapitoly se zabývají spíše teoretickým pozadím ochrany životního prostředí a programu LIFE. Třetí kapitola se věnuje samotné praktické části, která odhaluje současnou situaci programu v podmínkách českého prostředí.

V průběhu psaní práce byla použita metoda analýzy a syntézy informací, jež vycházela z legislativních a odborných dokumentů EU. V závěrečné kapitole byly v rámci výzkumu použity metody kvantitativní (komparativní analýza a dotazníkové šetření) i kvalitativní (řízené rozhovory). Provedení komparativní analýzy bylo umožněno prostřednictvím veřejných databází dostupných na webových stránkách Evropské komise

(dále také Komise či EK) a Výkonné agentury pro malé a střední podniky (dále také EASME).

1 Ochrana životního prostředí a klimatu

Životní prostředí ve své podstatě přesahuje veškeré hranice politického, právního či jakéhokoli jiného charakteru, které svým dlouhodobým působením člověk vyměřil (European Commission, 2014, s. 3). Životním prostředím včetně oblasti klimatu rozumíme „*systém složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou, anebo mohou být s uvažovaným organismem ve stálé interakci*“ (Remtová, 2009, s. 56).¹

S tímto pojmem úzce souvisí soubor nástrojů, který je souhrnně označován jako environmentální politika. Politiky v oblasti životního prostředí a zejména pak jeho ochrany, případně i péče o něj, cílí na zlepšení blahobytu společnosti a environmentální udržitelnosti chodu ekonomiky. Ve své podstatě jsou nástrojem usměrňujícím chování firem i domácností za účelem poskytnutí rámce a vodítka směřujícího k dosažení zlepšení kvality životního prostředí (OECD, 2018). Pro Českou republiku jsou právně závazné jednak akty vnitrostátní (např. *Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020*), ale rovněž unijní, které vyplývají z členství v EU. Zastřešujícím strategickým dokumentem pro životní prostředí je aktuálně Sedmý akční program nazývaný *Spokojený život v mezích naší planety* (European Union, 2014, s. 13).

Problematika financování ochrany životního prostředí je pro účely této práce rozdělena dle původu financování na národní či nadnárodní zdroje. Jako příklady konkrétních finančních nástrojů lze uvést *Operační program Životní prostředí* či již zmiňovaný *Unijní program pro životní prostředí a oblast klimatu LIFE* (využívající zdroje nadnárodní) a *Národní program Životní prostředí*, jehož finanční podpora je poskytována Státním fondem životního prostředí ČR (MŽP, 2018). Pro Českou

¹ Definice životního prostředí vzniklo v průběhu let mnoho, což přímo koresponduje s důležitostí tohoto pojmu a odráží tak v sobě i skutečnost, že se o tuto problematiku zajímají nejen mezinárodní či regionální organizace, ale také státy samotné.

republiku představují významnější zdroj financí právě fondy a programy EU.

2 Unijní program pro životní prostředí a oblast klimatu LIFE

Unijní program LIFE je finančním nástrojem EU pro opatření v oblasti ochrany životního prostředí a změny klimatu. Tento finanční instrument, který je komplementární vzhledem k ostatním disponibilním finančním mechanismům, vznikl v roce 1992, a navázal tak na řadu předešlých iniciativ a činností Společenství v oblasti ochrany životního prostředí. Do roku 2017 program LIFE finančně podpořil realizaci necelých pěti tisíc projektů v celé EU za více než 5 miliard EUR. Aktuálně probíhá již páté programové období, které bude trvat až do roku 2020 (European Commission, 2019a).

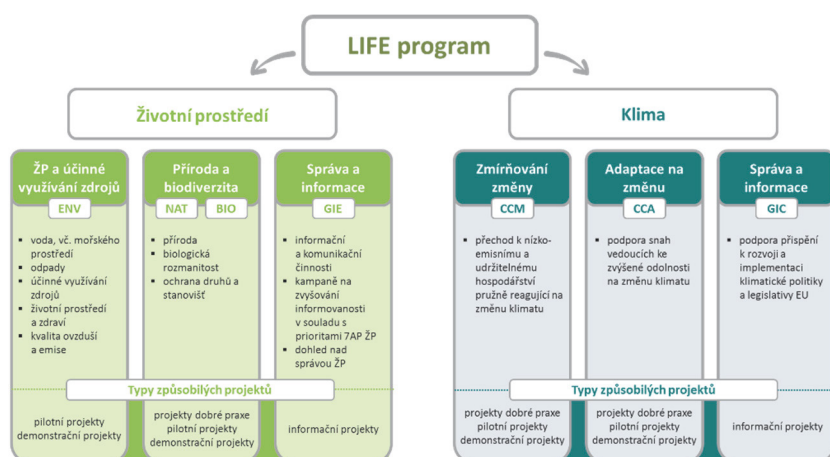
Program LIFE je řízen přímo Evropskou komisí, konkrétně *Generálním ředitelstvím pro životní prostředí a Generálním ředitelstvím pro oblast klimatu*, přičemž realizace a provádění mnoha činností byla delegována na *Výkonnou agenturu pro malé a střední podniky EASME*. V souvislosti s výběrem, komunikací a monitorováním projektů poskytují těmto orgánům podporu externí týmy (Evropská komise, 2014). Fungování a koordinaci programu LIFE na národní úrovni zastává tzv. *národní kontaktní místo* (dále také NKM), které je zřízeno ve všech členských státech EU. V ČR je národním kontaktním místem Ministerstvo životního prostředí, odbor finančních a dobrovolných nástrojů, oddělení programů EU (MŽP, 2019a).

Realizaci LIFE projektů standardně provádí více příjemců, partnerství však není nutnou podmínkou. Žadatelem o finanční podporu programu LIFE může být jakýkoli veřejný či soukromý subjekt, mající sídlo na území EU. Typický rozpočet projektu se pohybuje od jednoho do tří milionů EUR. Délka projektů také není nijak omezena a obvykle se pohybuje v rozmezí dvou až pěti let. Výzvy k předkládání žádostí jsou každý rok otevřeny od dubna do září/února v závislosti na typu podprogramu, a zároveň musí žadatelé počítat s dobou šesti až

desíti měsíců, vyhrazenou na hodnocení projektových návrhů Evropskou komisí. K zahájení implementace a realizace schváleného projektu tak dojde nejdříve v červenci roku následujícího po podání žádosti (MŽP, 2019b).

Podpora poskytovaná z programu LIFE může nabývat mnoho podob. Její rozmanitou strukturu lépe ilustruje následující diagram 1.

Diagram 1: Struktura LIFE programu a typy způsobilých projektů

Zdroj: Vlastní zpracování na základě MŽP, 2019b

České republice se doposud podařilo od Evropské komise získat financování k podpoře 33 projektů, z nichž až 13 spadá pod tzv. nové typy projektů. Tyto projekty byly do programu LIFE začleněny až v aktuálním programovém období (2014–2020) a jsou svým charakterem velmi specifické. Vzhledem k jejich užšímu zaměření, celkové složitosti, nedostupnosti dat a poměrně nedávnému zavedení je míra detailu při analýze adekvátně přizpůsobena těmto skutečnostem.

V období do roku 2017 čeští příjemci obdrželi necelých 32 milionů EUR u tradičních projektů, což představuje zhruba 60 % celkových projektových nákladů. Mezi nejvíce podporované

prioritní oblasti v ČR patří **Příroda a biodiverzita**, která obdržela (či má přislíbeno obdržet) i největší část finanční podpory, a to jak v absolutním (23,72 milionu EUR), tak i v relativním vyjádření (63,8 %). Úspěšnost českých žadatelů při porovnání celkového počtu podaných žádosti k počtu schválených v období 2011–2017 dosahuje přibližně 16 % (viz Tabulka 1 níže).

Tabulka 1: Přehled projektů vybraných k financování v České republice s rozdělením dle prioritních oblastí (2004–2017, v jednotkách, v tisících EUR a v %)

Prioritní oblast	Počet projektů	Celkové projektové náklady v tis. EUR	Celková finanční podpora ze zdrojů EU v tis. EUR	Celková finanční podpora EK v %	Úspěšnost českých subjektů (2011–2017, tradiční projekty)
ENV	4	12 666,20	5 929,83	46,82 %	8,70 %
GIE (INF)	2	1 557,09	924,05	59,34 %	5,26 %
GIC	1	1 919,86	1 034,60	53,89 %	30,00 %
NAT	13	37 178,16	23 720,46	63,80 %	16,67 %
Nové typy projektů	13	není k dispozici	není k dispozici	není k dispozici	není k dispozici
CELKEM	33	53 321,31	31 608,94	59,28 %	16,05 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě European Commission, 2019b

3 Čerpání finančních prostředků z programu LIFE v ČR a jeho porovnání s vybranými zeměmi EU

Závěrečná část této práce zhodnocuje současný stav čerpání finančních prostředků z programu LIFE v České republice, a to prostřednictvím empirického výzkumu. Za účelem dosažení co možná nejširšího záběru provedeného výzkumu byly zvoleny metody jak kvantitativní, tak kvalitativní. Tímto způsobem byla zvýšena vypovídací hodnota dosažených zjištění a celková věrohodnost výzkumu jako takového. Kvantitativní výzkum byl

založen na dotazníkovém šetření s českými žadateli a komparativní analýze vycházející z veřejně dostupných statistických dat. Z kvalitativního hlediska byl výzkum opřen o řízené rozhovory se zástupci NKM a technickými monitory vybraných zemí.

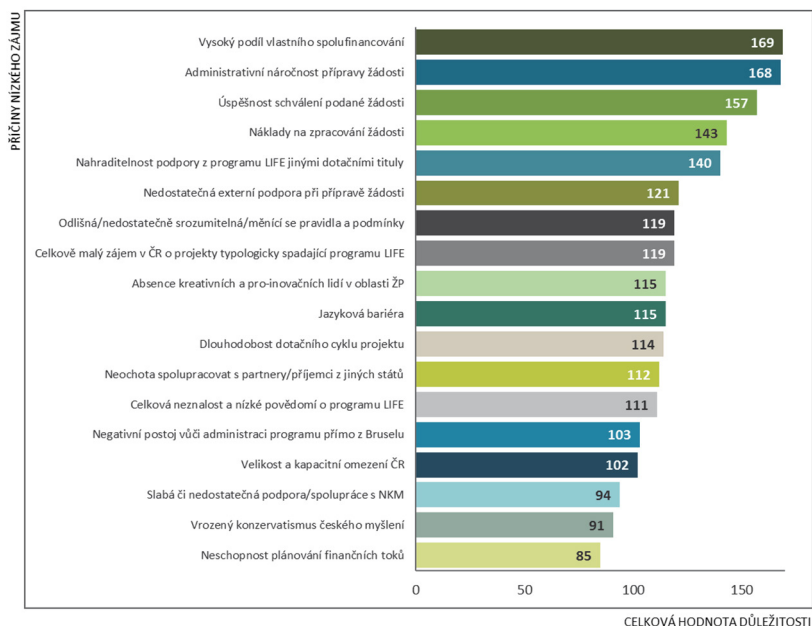
Dotazníkové šetření

U provedeného dotazníkového šetření dominovala skupina úspěšných žadatelů (celkem 20 ze 42 respondentů). U osmi tázaných žadatelů se projektová žádost shledala s neúspěchem. Čtyři respondenti uvedli, že byli partnery projektu, a žádost tudíž sami nepodávali. Zbývajících deset dotazovaných doposud žádost do programu nepodalo.

Stěžejní část dotazníku byla soustředěna na identifikaci konkrétních příčin nízkého zájmu českých subjektů o tento finanční nástroj. Respondentům byl představen soubor kritérií 18 možných příčin, u kterých měli možnost ohodnotit na stupnici od jedné do pěti důležitost uvedených příčin (hodnota jedna značila nejnižší důležitost a hodnota pět naopak indikovala nejvyšší váhu daného kritéria). Při vyhodnocení celkové důležitosti daného kritéria (příčiny) byl stanoven následující vzorec: *hodnota kritéria = počet výskytů x váha (dle stupnice)*.

Zcela nejzásadnější příčinou pro nepodání projektové žádosti byla dle respondentů vyhodnocena **vysoká míra vlastního spolufinancování**, a to i přes existenci národního kofinancování. Jako další závažnou překážkou byla respondenty vyhodnocena **administrativní náročnost přípravy žádosti**, její **nízká úspěšnost** a **náklady** s ní spojené. Vyhodnocení příčin nízkého zájmu ze strany subjektů v ČR blíže ilustruje následující Graf 1.

Graf 1: Příčiny nízkého zájmu českých subjektů, vyhodnocení celkové důležitosti daných kritérií

Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníku

Komparativní analýza

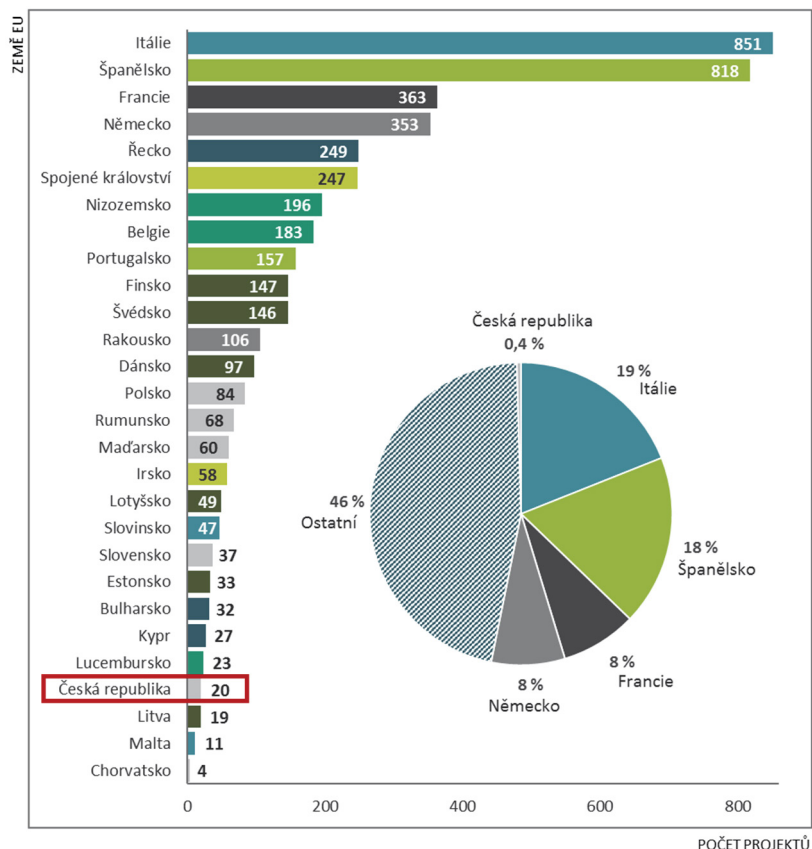
Cílem komparativní analýzy bylo poskytnout základní charakteristiky a náhled do statistického rozložení projektů napříč regiony, státy a prioritními oblastmi. Ke komparaci jednotlivých ukazatelů byla využita kompletní databáze 4 485 projektů, pokrývající období od počátku programu (1992) až do roku 2017¹. Parametry vstupující do porovnání jsou následující:

- země / region příjemce projektu,
- projektové náklady a příspěvek EK (rozpočet projektu),
- prioritní oblast projektu,
- úspěšnost žadatelů.

¹ Projektové žádosti podané v roce 2018 doposud nebyly kompletně vyhodnoceny, a proto nejsou do komparace zahrnuty.

Za účelem ilustrace provedené komparace jsou zde uvedeny dva stěžejní ukazatele v podobě **počtu projektů a úspěšnosti žadatelů** s rozdělením podle jednotlivých států EU. V otázce celkového počtu projektů (viz Graf 2) je zřejmé, že většina projektů (cca 53 %) byla realizována pouhými čtyřmi státy. Největší počet projektů realizovali příjemci z Itálie (851 projektů), v těsném závěsu za nimi pak byli španělští příjemci (818 projektů). Následují země ze západního regionu, konkrétně Francie (363 projektů) a Německo (353 projektů). Česká republika (20 projektů), Litva (19 projektů), Malta (11 projektů) a Chorvatsko (4 projekty) patří naopak mezi státy s nejnižším počtem realizovaných projektů. I přesto, že takový výsledek poměrně výrazně souvisí s jejich pozdějším vstupem do EU, existují rovněž další srovnatelné státy (např. Slovensko a Lotyšsko), které za stejnou dobu realizovaly až téměř trojnásobně vyšší počet projektů. Z tohoto důvodu tedy nelze zejména v případě ČR a Litvy označit pozdní vstup do EU za hlavní či jediný důvod takto nízkého zájmu.

Graf 2: Počet projektů podle států EU

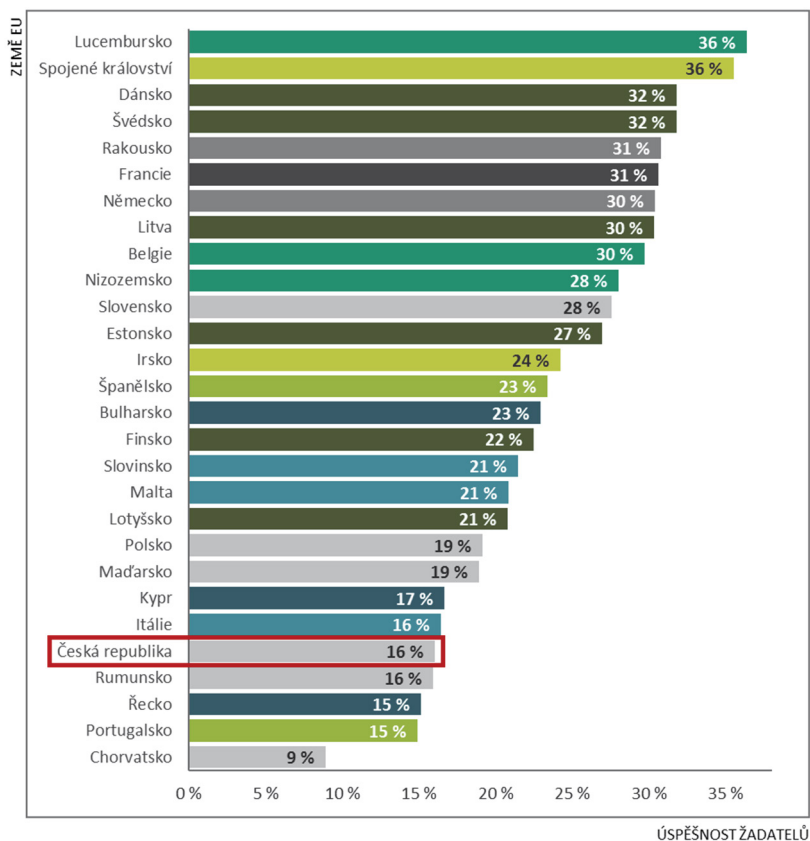

Zdroj: Vlastní zpracování na základě European Commission, 2019b

Úspěšnost u jednotlivých zemí byla vyhodnocena na základě poměru schválených projektových žádostí k celkovému počtu podaných návrhů. Úspěšnost žadatelů byla z důvodu nedostupnosti dat vyhodnocena pouze pro projektové žádosti podané v období od roku 2011 do roku 2017. Tyto výsledky prezentuje Graf 3 níže. Nejlepší projektové žádosti podávají účastníci z Lucemburska (36 %). Česká republika se v tomto srovnání umístila až na 24. místě s pouhými 16 %. Zajímavým zjiš-

těním v tomto ohledu bezesporu je, že úspěšnost českých žadatelů je zhruba stejná jako žadatelů italských. S ohledem na množství schválených italských projektů ve sledovaném období (284 projektů) lze konstatovat, že italští příjemci jsou v poslední době celkově nejaktivnějšími v otázce podávání projektových žádostí.

Graf 3: Úspěšnost žadatelů v jednotlivých členských státech EU (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě European Commission, 2019b

Řízené rozhovory

Obdobných zjištění bylo dosaženo i v rámci uskutečněných řízených rozhovorů. Z rozhovoru s italským technickým monitorem mj. vyplynulo, že tamní NKM vykazuje ve srovnání s NKM českým poměrně vyšší aktivitu vůči žadatelům a disponuje schopností spolupracovat s širším okruhem zainteresovaných stran. Jako příklad lze uvést nadstandardní podporu, poskytovanou žadatelům ve formě revize projektových žádostí či častých seminářů realizovaných napříč místními regiony. V případě srovnání českého a slovenského NKM působí české NKM aktivněji. Z provedené analýzy je však zřejmé, že tento prvek nemusí být pro úspěšnost programu na národní úrovni rozhodující, jelikož počet dosud podpořených slovenských projektů dosahuje téměř dvojnásobné hodnoty (37 slovenských vs. 20 českých projektů).

Návrh doporučení

Na základě provedeného výzkumu a jeho výše diskutovaných závěrů lze formulovat několik spíše obecnějších doporučení, která by v případě jejich provedení mohla přispět ke zlepšení současného stavu programu LIFE v ČR. Z předešlých částí této práce nicméně zřetelně vyplývá, že rozsah i závažnost jednotlivých činitelů ovlivňujících fungování programu v ČR jsou natolik vysoké, že není „v silách“ této práce situaci kompletně zmapovat a pojmut veškeré relevantní aspekty. I přesto je však možné několik takových návrhů uvést, a v ideálním případě tak podnítit budoucí kroky českého NKM či jiných zainteresovaných stran v tomto ohledu. V souladu s dosaženými závěry výzkumu autorka práce doporučuje následující opatření:

- Navázat na ideu této práce a provést důkladnou analýzu aktuální situace programu LIFE v ČR prostřednictvím NKM či jím pověřeným subjektem, a to zejména na bázi získání potřebných informací a zjištění tzv. *best practice* v jednotlivých oblastech fungování programu, tj. být

aktivní v komunikaci s nejlépe fungujícími NKM ve vybraných státech a přenést tyto poznatky do českého prostředí.

- Vzhledem k identifikaci hlavní příčiny nezájmu českých subjektů o program LIFE v podobě vysoké míry spolufinancování by bylo vhodné v krátkodobém horizontu otevřít diskuzi na toto téma, a to na odpovídající politické úrovni. Jak vyplývá z programového prohlášení vlády (schváleného 27. června 2018) a Státní politiky životního prostředí České republiky, je deklarovaným zájmem státu podpořit projekty zaměřené na ochranu ŽP. V případě programového prohlášení vlády jsou konkrétně vyjmenovaná opatření plně v souladu s podporovanými aktivitami programu LIFE, jako příklad lze uvést: *„připravíme a finančně podpoříme projekty na zlepšení kvality ovzduší ve všech regionech..., do všech oblastí ochrany životního prostředí promítneme nutnou ochranu biologické rozmanitosti“*. Tato diskuze o zvýšení podílu státu na spolufinancování projektů by měla být iniciována co nejdříve, jelikož první možné dopady se v případě tohoto programu projeví až v horizontu let (od zpracování záměru, tvorby a podání žádosti až po její schválení a zahájení samotné realizace projektu). Autorka je dále toho názoru, že případná pravidla pro spolufinancování ze strany státu musí být nastavena jasně, transparentně a zejména s přihlédnutím k povaze žadatele, tj. neziskový / veřejný sektor by měl být podpořen nesrovnatelně více než soukromé komerční subjekty.
- V souvislosti k systematickému snižování alokace ze strany EU pro Českou republiku na další programová období je rovněž klíčové okamžitě zahájit dostatečnou informační kampaň vůči českým žadatelům za účelem propagace programu LIFE a vysvětlování těmto subjek-

tům, že v krátkém horizontu budou možnosti financování jejich činnosti skrze běžné operační programy (OP ŽP) značně omezeny. Pokud nezačnou čeští příjemci jednat již několik let před touto redukcí finančních zdrojů ze strany EU, bude poté nepochybně již velmi pozdě.

- Jelikož je aktuálně v ČR naprostá absence poradenských společností schopných připravit a následně administrovat projekt z programu LIFE, je nezbytné zvýšit aktivitu českého NKM na příslušných místech a rozšířit okruh činností v oblasti podpory žadatelům v době zpracování jejich projektových žádostí. Touto činností lze adekvátně reagovat na závěry realizovaného dotazníku a uvedené příčiny nízkého zájmu o program LIFE, vyhodnocené jako druhé a třetí nejzávažnější, tj. administrativní náročnost přípravy žádosti a její schválení (úspěšnost podaných žádostí).

Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat současný stav čerpání finančních prostředků z programu LIFE v České republice v porovnání s výsledky vybraných členských zemí EU a následně identifikovat možné příčiny stávajícího nedostatečného čerpání ze strany českých subjektů. Teoretické vymezení v první a druhé kapitole posloužilo jako základ pro následující praktickou část, která tvořila třetí kapitolu. Jako nástroj pro bližší zhodnocení byl použit empirický výzkum kombinující kvantitativní i kvalitativní metody.

Z komparativní analýzy vyplynulo, že ČR realizovala pouhých 0,4 % z celkového počtu tradičních typů projektů. V absolutních číslech toto procento odpovídá dvaceti projektům z celkového počtu 4 485 podpořených projektů. V tomto srovnání dlouhodobě dominují státy jižní Evropy, tj. Itálie (851 projektů) a Španělsko (818 projektů). Při vyhodnocení úspěšnosti žadatelů se čeští žadatelé umístili až na 24. místě s úspěšností

dosahující pouhých 16 %. Totožnou úspěšností (tj. 16 %) však disponují i příjemci z Itálie, což nepochybně vypovídá o minimální aktivitě českých subjektů v otázce objemu podaných projektových žádostí. Současný stav čerpání finančních prostředků ze strany českých subjektů lze tedy na tomto základě vyhodnotit jako velmi neuspokojivý.

Výsledky dotazníkového šetření odpovídaly původním předpokladům, a to že mezi hlavní bariéry českých žadatelů patří vysoký podíl vlastního spolufinancování, administrativní náročnost přípravy projektové žádosti a její statisticky nízká úspěšnost schválení ze strany Evropské komise. Řízené rozhovory rovněž potvrdily předešlá zjištění.

V souvislosti s dosaženými závěry provedeného výzkumu bylo autorkou zformulováno několik doporučení, jejichž provedení by ve střednědobém horizontu mohlo přispět ke zlepšení současného stavu programu LIFE v ČR. Jako zcela klíčové se jeví zahájení kroků směřujících k vyřešení hlavní příčiny nízkého zájmu o program LIFE, kterou představuje vysoká míra spolufinancování, a to např. iniciováním diskuze na odpovídající politické úrovni prostřednictvím zástupců NKM/MŽP a dalších relevantních subjektů (univerzity, neziskový sektor, národní parky apod.). S ohledem na budoucí snižování finanční alokace ze strukturálních fondů EU je dále nezbytné posílit okamžitou informační kampaň vůči českým žadatelům za účelem propagace programu LIFE jakožto vhodné finanční alternativy pro dotčené subjekty. V souvislosti s reakcí na vysokou administrativní zátěž projektové žádosti a nízkou úspěšnost českých žadatelů je rovněž žádoucí určitým způsobem zvýšit aktivitu českého NKM, a rozšířit tak okruh činností v oblasti podpory žadatelům.

Použitá literatura

- EUROPEAN COMMISSION (2014). *Environment. A healthy and sustainable environment for present and future generations*. 2. vydání. Brussels: Publications Office of the European Union, 2014, str. 16. ISBN 978-92-79-42633-9. Dostupné z: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3456359b-4cb4-4a6e-9586-6b9846931463/language-en/format-PDF>
- EUROPEAN COMMISSION (2019a). *LIFE programme*. EASME. [Online] 2019. [Citace: 11. ledna 2019] Dostupné z: <https://ec.europa.eu/easme/en/life>
- EUROPEAN COMMISSION (2019b). *Search for LIFE projects*. LIFE Programme. [Online] 2019. [Citace: 11. dubna 2019] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm>
- EUROPEAN UNION (2014). *General Union environment action programme to 2020*. Living well, within the limits of our planet. 1. vydání. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. str. 87. ISBN 978-92-79-34724-5. Dostupné z: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1d861dfb-ae0c-4638-83ab-69b234bde376>
- EVROPSKÁ KOMISE (2014). *Program LIFE*. 1. vydání. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2014. str. 8. ISBN 978-92-79-40776-5. Dostupné z: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b364fda9-b0d4-4136-85ad-bd6716706438/language-cs/format-PDF>
- MŽP (2018). *Národní programy*. Financování ochrany životního prostředí. [Online] 2018.[Citace: 11. ledna 2019] Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/narodni_programy
- MŽP (2019a). Národní kontaktní místo pro program LIFE. Kontakty program LIFE. [Online] 2019. [Citace: 15. dubna 2019] Dostupné z: <http://www.program-life.cz/kontakty/>

- MŽP (2019b). Komunitární program LIFE. Fondy a programy EU. [Online] 2019. [Citace: 15. dubna 2019] Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/komunitarni_program_life
- OECD (2018). *How stringent are environmental policies?* [Online] 2018. [Citace: 11. ledna 2019] Dostupné z: <http://www.oecd.org/eco/greeneco/how-stringent-are-environmental-policies.htm>
- REMTOVÁ, K. (2009). *Výkladový slovník základních pojmů z oblasti udržitelného rozvoje*. 1. vydání. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2009. str. 66. ISBN 978-80-7212-506-7.
- VLÁDA ČR (2018). *Programové prohlášení vlády*. [Online] 2018. [Citace: 15. dubna 2019] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/>

PESCO V KONTEXTU VÝVOJE INSTITUCIONALIZACE OBRANNÉ A BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY EU

Mgr. Aneta Kynčlová

*Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií,
studijní obor Evropská studia*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Aneta Kynčlová

Abstrakt:

Zahájení stálé strukturované spolupráce (PESCO) na konci roku 2017 je v politickém prostředí i v akademické obci často označováno za historický moment evropské obrany. Záměrem práce je tedy za použití teoretického rámce historického institucionalismu zjistit, zda je PESCO pokračováním určitého dlouhodobého a postupného vývoje obranné a bezpečnostní spolupráce z hlediska její institucionalizace, nebo se jedná o specifický, bezprecedentní integrační krok, který naopak z tohoto kontinuitního vývoje vybočuje, a pokud ano, pak v jakém ohledu. Kontinuita/diskontinuita z hlediska cílů, zapojování příslušných institucionálních aktérů do procesu rozhodování a vývoje institucionalizace evropské obrany a bezpečnosti budou zjišťovány pomocí metod analýzy procesu a obsahové analýzy.

Abstract:

The establishing of permanent structured cooperation (PESCO) at the end of December 2017 is often described as a historic moment in European defence by political leaders as well as in the academic sphere. By using the theory of historical institutionalism, the aim of this thesis is to analyse whether PESCO is the result of continuous development of defence and security cooperation in terms of its institutionalisation, or rather an unprecedented integration step that goes beyond this continuous development. Continuity/discontinuity of goals, the involvement of relevant institutional actors in the decision-making process and the development of institutionalisation of European

defence and security will be based on process tracing and content analysis.

Klíčová slova:

Stálá strukturovaná spolupráce, PESCO, EBOP/SBOP, historický institucionalismus, institucionalizace, kontinuita/diskontinuita, obsahová analýza, analýza procesu

Klasifikace JEL:

F52, F55, H56, N44

Diplomová práce dostupná zde:

https://is.muni.cz/th/rprvq/Kynclova_diplomova_prace_iuinp.txt

Úvod

Společná obrana na unijní půdě je dlouhodobě diskutovaným tématem, postoje členských států se však vzhledem k jeho citlivosti často výrazně lišily. Nový impuls do evropských obranných snah vnáší zahájení stálé strukturované spolupráce (PESCO) v prosinci 2017. Vzhledem ke skutečnosti, že je struktura PESCO v samotném počátku své existence, jako nejvhodnější se nabízí otázka, jak PESCO vnímat v kontextu dosavadního vývoje evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) / společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP). Primárním cílem práce tedy bylo zhodnotit, zda vznik PESCO může být považován za součást kontinuálního, stabilního a postupného vývoje institucionalizace EBOP/SBOP, nebo zda jej (a v jakých ohledech) naopak můžeme považovat za integrační průlom, diskontinuitu v rámci vývoje dané politiky. Institucionalizace je v práci chápána jako proces utváření určitých sdílených pravidel a procedur, včetně rozdělení pravomocí a pravidel zapojování příslušných aktérů (Argomaniz 2009: 152). Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky bylo potřeba rovněž vyzorovat četnost a způsoby zapojování vybraných institucí do vývoje společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) a SBOP,

možné pravidelnosti z hlediska jejich sledovaných cílů a preferencí a podobu následných institucionálních změn. U obou těchto rovin byl zároveň reflektován vliv krizových mezinárodněpolitických událostí na prohlubování integrace a institucionalizaci v dané oblasti.

Práce je strukturována následovně: Teoretická část práce mapuje dosavadní stav poznání a výzkum v dané oblasti, představuje teoretická východiska a věnuje se popisu sběru dat a metodám výzkumu. Stěžejní část práce poté začíná analýzou procesu evropské integrace v oblasti obranné politiky, se zaměřením na události klíčové pro tento vývoj (tzv. *critical junctures*), deklarované cíle zapojených aktérů a institucionální důsledky těchto událostí. Následující kapitola se věnuje výsledkům provedené obsahové analýzy, které jsou společně s daty vyplývajícími z analýzy procesu klíčem k interpretaci výsledků. V závěru práce jsou zodpovězeny výzkumné otázky, doplněné o identifikaci možného dalšího vývoje.

1. Dosavadní stav poznání

Historickému vývoji obranné a bezpečnostní spolupráce v EU je v literatuře věnován široký prostor (Aybet 1997; Bonnén 2003; Howorth 2007; Koutrakos 2013). Rostoucí zájem o danou oblast byl v poslední době zaznamenán v reakci na měnící se bezpečnostní prostředí (Heisbourg 2016; Biscop 2018; Blockmans 2018). Pozornost mezi výzkumníky vyvolal rovněž nový nástroj PESCO. V této souvislosti stávající literatura primárně poskytuje informační přehled o fungování a cílech PESCO, výhodách či přetrvávajících překážkách (Fiott a kol. 2017; Stan 2017; Biscop 2018; Blockmans 2018; Nováky 2018). Tyto odborné texty mají doposud převážně deskriptivní charakter, postrádající hlubší teoretický a metodologický základ. Závěry předkládané práce by tedy mohly vnést nové zajímavé poznatky do debaty o institucionalizaci PESCO a pomoci lépe pochopit její ustavení.

Z teoretického hlediska dominují výzkumu evropské integrace v bezpečnostní rovině realistické přístupy (Posen 2004;

Jones 2007). Sociální konstruktivisté naopak do debaty vnáší otázku budování evropské identity a strategické kultury (Meyer 2006; Giegerich 2006). Existují rovněž odborné články, které pro výzkum SBOP využívají právě teorii historického institucionalismu. Určitý návod pro výzkumný design této práce a konceptualizaci pojmu institucionalizace tak například představovala práce Javiera Argomanize (2009).

2. Teoretické ukotvení

Jako teoretický rámec pro interpretaci získaných dat byl vybrán historický institucionalismus, který je schopen zachytit historický vývoj institucí a vysvětluje jeho vliv na politický proces, politické výsledky a rozhodování aktérů. Historický institucionalismus staví své předpoklady na racionalitě aktérů, kteří vytvářejí instituce pro své vlastní potřeby, přijatá rozhodnutí se však namísto pouhé strategické kalkulace odvíjejí v závislosti na minulých rozhodnutích a historických zvyklostech, tzv. koncept *path dependency* (Steinmo 1992; Hall a Taylor 1996; Pollack 2009: 127). Na evropskou integraci tedy nahlíží jako na proces, který je závislý na předchozím vývoji a který se bude dále rozvíjet v případě výhodných podmínek. Ačkoliv jsou tak členské státy těmi, kdo instituce a politiky vytvářejí dle vlastních potřeb a zájmů, nejsou schopny si tuto prvotní nadřazenost v čase prohlubování integrace zcela udržet (Pierson 1996). Možnost institucionální změny připouští daná teorie pouze v případech výskytu určitých kritických okamžiků, které se odehrály v minulosti, obecně v krátkém časovém rozmezí, a které měly významný dopad na výsledky v pozdější době (Hall a Taylor 1996: 942).

3. Metody výzkumu a sběru dat

Pro účely získání potřebných dat práce využila autorka kvalitativních metod, konkrétně metody process tracing a řízenou obsahovou analýzu. Vzhledem k charakteru práce a výzkumnému cíli byl process tracing použit pouze jako přístup zaměřený na

zkoumání korelace. Poskytl tedy detailní a chronologický výklad institucionalizace EBOP/SBOP až do ustavení PESCO, pomohl identifikovat tzv. „critical junctures“, ukázat souvztažnost mezi jednotlivými kroky a vyznačovat chování aktérů, jejich cíle a preference (Beach and Pendersen 2013: 16-18). V rámci řízené obsahové analýzy byly předmětem zkoumání jednak mezivládní instituce Rada EU a Evropská rada, jednak Evropská komise, vysoký představitel Unie pro SZBP a Evropský parlament.

4. Sumarizace analýzy procesu institucionalizace EBOP/SBOP

V rámci analýzy procesu bylo nejprve v rozmezí let 1993-2017 identifikováno celkem pět klíčových momentů ve vývoji dané politiky. Analýza následně potvrdila, že tyto identifikované „critical junctures“ mohly skutečně představovat impulzy vedoucí k institucionální změně v oblasti EBOP/SBOP. Prvotním spouštěčem celého procesu institucionalizace EBOP byly konec studené války a následná válka v Jugoslávii, které s sebou přinesly naléhavou potřebu disponovat alespoň nějakou obrannou politikou EU směrem navenek a převzít část odpovědnosti za celosvětovou a evropskou bezpečnost (European Council 1999). Dalším kritickým okamžikem, který na sebe nenechal dlouho čekat, byly teroristické útoky z 11. září 2001, jež vyvolaly politickou nutnost identifikovat společné hrozby EU. Následné období odmítnutí Ústavní smlouvy a vnitřní krize EU bylo charakteristické stagnací jednak z hlediska nových kroků, které by institucionalizaci posunuly významně vpřed, ale i z hlediska externích impulsů. Neznamená to však, že by se proces institucionalizace v daném období vracel do svého počátečního bodu. Z logiky historického institucionalismu se naopak vývoj vrátil do kontinuálního vývoje, který nemělo co narušit.

Dalším klíčovým okamžikem bylo přijetí Lisabonské smlouvy, která včlenila stálou strukturovanou spolupráci do primárního práva. Chyběl ovšem impuls, který by vyvolal politickou nutnost spolupráci skutečně zahájit. V období po vstupu

Lisabonské smlouvy v platnost, pro které byla charakteristická krize eurozóny, tedy znovu nastalo určité období stagnace. Během tohoto období se tedy debata znovu pohybovala v mezích teoretické (obecné) rozpravy, bez větších ambic a zájmu se z hlediska institucionalizace SBOP posunout dále. Následně však přišlo turbulentní období, které zapříčinilo velmi dynamický vývoj institucionalizace SBOP, zakončený spuštěním PESCO. Poprvé ve vývoji evropské integrace v oblasti obrany a bezpečnosti totiž působilo v krátkém časovém odstupu hned několik vnějších i vnitřních impulzů: ruská anexe Krymu a začátek krize na Ukrajině, vzrůstající počet teroristických útoků v Evropě, migrační krize, zvolení Donalda Trumpa americkým prezidentem a jeho postoj k roli USA v evropské obraně a rozhodnutí o vystoupení Velké Británie z EU.

Analýza procesu institucionalizace EBOP/SBOP tak potvrdila, že celý proces se dle logiky historického institucionalismu odvíjel od dynamiky předchozího vývoje. Odhalena byla rovněž určitá kontinuálnost celého procesu, který je čas od času narušen kritickým okamžikem, převážně externího charakteru. Ten následně vyvolá potřebu a politickou vůli větší spolupráce a koordinace mezi členskými státy v dané oblasti, které v některých ohledech vybočují z kontinuálního vývoje.

5. Obsahová analýza

Za nejvhodnější kódovací jednotku obsahové analýzy byla vzhledem k výzkumnému cíli zvolena širší analytická jednotka, tzv. kvazi-věta. Jednotlivé kvazi-věty byly následně přiřazeny do předem vytvořených metakategorií a kategorií, které byly odvozeny od klíčových obecných cílů EBOP/SBOP, identifikovaných v rámci analýzy procesu. Dle východisek teorie historického institucionalismu byly sledovány rovněž vzorce chování institucí v jednání o PESCO, vytvořené v průběhu dosavadního vyjednávání o EBOP/SBOP.

Na základě provedené analýzy procesu, která pomohla identifikovat výchozí stav PESCO, bylo obsahové analýze podrobeno celkem 16 dokumentů týkajících se konkrétně

stálé strukturované spolupráce, vydaných v časovém rozmezí 2003–2017. Identifikováno bylo celkem 15 kategorií zaměřených na konkrétní (dílčí) cíle a preference institucí EU spojené s PESCO, které byly rozděleny do třech širších (obecných) metakategorií. Kvazi-věty, které nebylo možné zařadit do žádné kategorie, byly označeny kódem 00 a v případě metakategorie kódem XX pod názvem „ostatní aspekty PESCO“. Na závěr byla provedena kvantifikace výskytu zmínek o PESCO.

6. Vyhodnocení obsahové analýzy

Z hlediska sledovaných cílů a preferencí při zmínce o možném zahájení PESCO proces kódování potvrdil výsledky analýzy procesu ohledně jejich kontinuity v rámci vývoje EBOP/SBOP. Mezivládní instituce jednak v případě obecných cílů EBOP/SBOP, ale i v rámci diskuse o zahájení PESCO věnovaly nejvíce prostoru technickým aspektům a aktérství EU v podobě rozvoje autonomních obranných kapacit, díky kterým by EU byla schopna převzít svou odpovědnost za evropskou bezpečnost. PESCO bylo ze strany těchto institucí tedy popisováno jako účinný rámec k posílení spolupráce a koordinace členských států, nikoliv však k budování jednotných obranných struktur.

Podobně vysoký zmocněnec / vysoký představitel dle procesu kódování nejčastěji hovořil o PESCO v souvislosti s technickým přínosem pro EBOP/SBOP a dále s posílením role EU v mezinárodně-bezpečnostních záležitostech. Obsahová analýza tedy potvrdila kontinuitu sledovaných cílů a preferencí ohledně zvýšení účinnosti, viditelnosti a dopadu SBOP a rozvoje kapacit EU jako důležitý základ pro další vývoj institucionalizace SBOP. Naopak Evropská komise a Evropský parlament věnovaly největší prostor tématům spojeným s integračním posunem. U obou těchto institucí tedy obsahová analýza potvrdila jejich ambiciózní cíle a preference, směřující k prohloubení integrace a posílení nadnárodního rozměru dané oblasti.

Četnost a frekvence vydaných dokumentů zřetelně potvrdila vliv vnitřních a vnějších událostí na vývoj problematiky strukturované spolupráce. První zmínky o podobě strukturované

spolupráce v oblasti obrany se začínají objevovat již v souvislosti s diskusemi o Ústavě pro Evropu. Následně však debata utichá, což koresponduje s vnitřní krizí EU po jejím odmítnutí. Určitý zájem o danou problematiku znovu narůstá se vstupem Lisabonské smlouvy v platnost. S krizí eurozóny je však celkově téma obrany a bezpečnosti, tedy i PESCO, upozaděno. Nevídaného zájmu se PESCO u institucí znovu těší až v návaznosti na kumulaci externích vlivů, majících dopad na evropskou bezpečnost. Obsahová analýza tedy potvrdila, že impulsem k ustavení PESCO mohla být skutečně multiplikace kritických okamžiků, která vyvolala ještě větší potřebu obranyschopné EU.

Proces kódování dále potvrdil logiku konceptu path dependency, tedy vzorec chování institucí z hlediska jejich zapojování do diskuse o PESCO v závislosti na předchozí institucionální/integrační změně v dané oblasti. V případě mezivládních institucí z četnosti a frekvence vydaných dokumentů vyplynulo, že prvním takovým impulsem byla Lisabonská smlouva, která přiměla členské státy začít konkrétně o implementaci PESCO na půdě Rady uvažovat alespoň v teoretické rovině. U postu vysoké představitelky je tento dopad nejzřetelnější v případě vydání Globální strategie EU za účelem praktického naplnění stanovených cílů a preferencí. Parlament se do provádění PESCO začal zapojovat ihned po jejím ustavení v primárním právu, čímž okamžitě využil posílených pravomocí, které mu přidělila Lisabonská smlouva. Zvýšená aktivita Komise přichází stejně jako v případě obecného vývoje se zvolením předsedy Junckera. Od té doby se zapojuje do diskusí o PESCO s cílem přispět svými argumenty k integračnímu posunu a k posílení role EU v mezinárodně-bezpečnostních otázkách.

Závěr

Z výstupů analýzy procesu a provedené obsahové analýzy oficiálních dokumentů institucí EU lze konstatovat, že zahájení stálé strukturované spolupráce PESCO je v rámci vývoje institucionalizace EBOP/SBOP v některých ohledech revoluční,

v některých naopak součástí kontinuálního vývoje institucionalizace v oblasti společné obrany.

Prvky, které činí z PESCO specifický bezprecedentní integrační krok nemající v historickém vývoji institucionalizace EBOP/SBOP obdoby, jsou především rychlost implementace a politická vůle členských států. Dále jsou to mezi členskými státy dohodnuté právně závazné závazky a sankce za jejich nedodržování a také větší flexibilita strukturované spolupráce, kdy se členské státy mohou samy dle svých preferencí a zájmů rozhodnout, zda se spolupráce jako takové zúčastní, popřípadě do jakých projektů v rámci PESCO se zapojí.

Naopak z hlediska naplnění cílů a preferencí týkajících se integračního posunu v dané oblasti PESCO zatím z kontinuálního vývoje institucionalizace EBOP/SBOP nevybočuje. Členské státy jako hlavní aktéři v dané oblasti jsou totiž k podpoře významnějšího integračního posunu nadále zdrženlivé. Výhledově tedy zatím pouze vysoký představitel, Komise a Parlament vnímají PESCO jako určitý formalizovaný model unijní vojenské integrace, který posune SBOP na vyšší úroveň a může vést až k vytvoření jednotné evropské obrany.

Práce tedy celkově potvrdila, že zahájení stálé strukturované spolupráce skutečně koresponduje s premisami teorie historického institucionalismu. Členské státy skutečně zahájily PESCO z vlastního zájmu a potřeby jako reakci na okolnosti, které vyžadovaly efektivní a dostatečné obranné kapacity. Z hlediska zkoumání kontinuity/diskontinuity zapojování aktérů výstupy analyzovaného procesu odhalily soulad s logikou path dependence. Nejpatrnější to bylo v případě nadnárodních institucí, které využívaly každé předchozí institucionální/integrační změny. Obsahová analýza rovněž potvrdila, že to mohou být právě instituce, které přispívají ke stabilitě či změně mezinárodního systému. Ačkoliv v daném případě rozhodly o zahájení PESCO v konečném důsledku členské státy, byly to právě sledované subjekty (Komise, Parlament a vysoký zmocněnec/představitel), které svými příspěvky a návrhy podněcovaly členské státy k zahájení PESCO a ukazovaly jim směr.

Analýza procesu rovněž prokázala důležitou roli kritických okamžiků v historii institucionalizace EBOP/SBOP, které podněcovaly členské státy k přijetí nových iniciativ a narušovaly kontinuální vývoj. Mimo to práce identifikovala rovněž události menšího rozměru, které ale měly na institucionalizaci EBOP/SBOP rovněž neopomenutelný vliv. Z povahy dané politiky hrály významnou roli politické, často protichůdné zájmy členských států a s tím spojené další faktory, jako je například obměna národních vlád. Jak totiž například vyplynulo z analýzy procesu, postoje Velké Británie a Francie se promítly do všech klíčových rozhodnutí v rámci EBOP/SBOP. Konkrétně Velká Británie měla velký vliv na jednotlivé institucionální kroky, jelikož téměř po celé sledované období odmítala jakýkoliv integrační posun. Institucionální/integrační změna v podobě zahájení PESCO je tedy často zdůvodňována právě rozhodnutím Velké Británie EU opustit. Zde je ovšem nutné zopakovat závěry obsahové analýzy, kdy i přes neúčast Velké Británie jsou členské státy se stanovením závazků ohledně možného budování společných obranných sil v rámci PESCO nadále opatrné. V této souvislosti se tedy nabízí otázka, zda by na výslednou podobu institucionalizace PESCO měla Velká Británie vliv, kdyby k brexitu bývalo vůbec nedošlo. Za další faktor, který se určitou měrou podílel na výsledné podobě SBOP, je možné souhrnně označit vztah EU-NATO a EU-USA.

Ze získaných dat tedy vyplývá, že zahájení PESCO se v současné době nejvíce přibližuje scénáři dle Ebbinghouse (2005) číslo 2, který je charakteristický určitým odchýlením, částečnou změnou v podobě rozšíření či změny ve fungování instituce. Jak totiž ukázal výzkum, PESCO v rámci institucionalizace EBOP/SBOP nepředstavuje pouze povrchní změny pravidel, ale zároveň ani něco převratného. Nejvíce tudíž odpovídá střední pozici, která reprezentuje hlubší změnu ve fungování mechanismů v rámci EBOP/SBOP. Pokud tedy závěry práce srovnáme s literaturou zabývající se právě budoucím směřováním PESCO, zjistíme, že argumenty týkající se vytvoření

společné obrany či Evropské bezpečnostní a obranné unie korespondují více s cíli a preferencemi nadnárodních institucí. V takovém případě se tedy prozatím jedná spíše o spekulativní budoucí vývoj PESCO. Získané výsledky zároveň vyvrací jakákoliv tvrzení ohledně směřování PESCO k vybudování evropské armády, kterými se často zabývají mediální články.

Práce na základě výsledků analýzy procesu a obsahové analýzy obohacuje literaturu o zjištění, že zahájení PESCO koresponduje s premisou historického institucionalismu ohledně závislosti na předchozím vývoji, který se bude dále rozvíjet v případě výhodných podmínek. Na základě zjištěných výsledků bude tedy úspěch PESCO a jeho další vývoj na jednu stranu závislý na ochotě členských států, zda pro ně bude v závislosti na předchozím vývoji výhodné pokročit v rámci projektů PESCO ve vojenské integraci dále. Na druhou stranu, záležet bude rovněž na tom, nakolik budou nadnárodní instituce dále upevňovat své autonomní jednání a vliv.

PESCO představuje novou iniciativu, která se bude zajisté dále vyvíjet a přitahovat pozornost mnoha výzkumníků. Prostor pro další výzkum se tak například otevírá v případě využití ostatních směrů teorie nového institucionalismu, který by následně umožnil komparaci získaných dat a zjistil by, která další teoretická východiska jsou pro výzkum PESCO nosná. Obohacením by byl rovněž výzkum zabývající se postoji, preferencemi a ambicemi jednotlivých členských států v souvislosti se zahájením PESCO, což nebylo možné kvůli omezenému rozsahu do práce zahrnout.

Použitá literatura:

- Argomaniz, Javier. 2009. Post-9/11 institutionalisation of European Union counter-terrorism: emergence, acceleration and inertia. *European Security* [online] 18 (2), 151–172. [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662830903460103>.
- Aybet, Gülnur. 1997. *The dynamics of European security cooperation, 1945–91*. New York, N.Y.: St. Martin's Press. ISBN 0312175256.
- Biscop, Sven. 2018. European Defence: Give PESCO a Chance. *Survival: Global Politics and Strategy* [online] 60 (3), 161–180. [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.2018.1470771?journalCode=tsur20>.
- Beach, Derek a Rasmus Brun Pedersen. 2013. *Process-tracing methods: foundations and guidelines*. Ann Arbor: University of Michigan. ISBN 978-0-472-05189-2.
- Blockmans, Steven. 2018. The EU's modular approach to defence integration: An inclusive, ambitious and legally binding PESCO? *Common Market Law Review* [online]. 55, 1785–1826 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/publications/eu%E2%80%99s-modular-approach-defence-integration-inclusive-ambitious-and-legally-binding-pesco>.
- Bonnén, Preben. 2003. *Towards a common European security and defence policy: the ways and means of making it a reality*. Münster: Lit. Compas group on security and defence studies, vol. 1. ISBN 3825867110.
- Ebbinghaus, Bernhard. 2005. Can Path Dependence Explain Institutional Change? Two Approaches Applied to Welfare State Reform. Max Planck Institute for the Study of Societies Cologne. [online]. [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/p/zbw/mpifgd/052.html>.
- European Council. 1999. *PRESIDENCY CONCLUSIONS*. In: *Consilium* [online]. Brussels: 3–4 June 1999.

- [cit. 22. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/european-council/conclusions/1993–2003/>.
- Fiott, Daniel, Antonio Missiroli a Thierry Tardy. 2017. Permanent Structured Cooperation: What's in a name? EU Institute for Security Studies. [online]. [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.iss.europa.eu/content/permanent-structured-cooperation-what%E2%80%99s-name>.
- Giegerich, Bastian. 2006. European security and strategic culture: national responses to the EU's security and defence policy. Baden-Baden: Nomos. Dusseldorfer Schriften zu internationaler Politik und Völkerrecht. ISBN 978-3-8329-2371-6.
- Hall, Peter A. a Rosemary C. R. 1996. Political Science and the Three New Institutionalisms. Political Studies [online]. 44(5) 936–57 [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-9248.1996.tb00343.x#articleCitationDownloadContainer>.
- Heisbourg, François. 2016. Brexit and European Security. Survival: Global Politics and Strategy. [online] 58(3), 13–22 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.2016.1186973>.
- Howorth, Jolyon, Neill Nugent a William Paterson. 2007. Security and defence policy in the European Union. New York: Palgrave Macmillan.
- Jones, Seth G. 2007. The rise of European security cooperation. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-0-521-68985-4.
- Koutrakos, Panos. 2013. The EU common security and defence policy. Oxford: Oxford University Press. Oxford European Union law library. ISBN 9780199692729.
- Meyer, Christoph. 2006. The quest for a European strategic culture: changing norms on security and defence in the European Union. New York: Palgrave Macmillan. ISBN 1–4039-9280-0.
- Nováky, Niklas. 2018. The EU's Permanent Structured Cooperation in defence: Keeping Sleeping Beauty from

- snoozing. *European View* [online]. 17(1) 97–104. [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1781685818764813>.
- Pierson, Paul. 1996. The Path to European Integration: A Historical Institutional Analysis. *Comparative Political Studies* [online]. 29(2), 123–163. [cit. 13. 1. 2019]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0010414096029002001>.
- Pollack, Mark. 1997. Delegation, agency, and agenda setting in the European Community. *International organization* [online]. 51(1), 99–134 [cit. 13. 1. 2019]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/2703953?seq=1#meta-data_info_tab_contents.
- Posen, Barry R. 2006. European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity? *Security Studies* [online]. 15(2), 149–186 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09636410600829356>.
- Stan, Adrian Daniel. 2017. From Enhanced Cooperation to Pesco, a Nexus to Shape Csdp`S Future. *Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu-Letters & Social Sciences Series*. [online]. 125–29 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ezproxy.muni.cz/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=asn&AN=127696796&lang=cs&site=eds-live&scope=site>.
- Steinmo, Sven, Kathleen Ann Thelen a Frank Longstreth. 1992. *Structuring politics: historical institutionalism in comparative analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. Cambridge studies in comparative politics.

COUNTERING DISINFORMATION THROUGH PUBLIC DIPLOMACY: EUROPE, DISINFORMATION AND THE POSSIBILITIES OFFERED BY PUBLIC DIPLOMACY TO RESIST IT

Ing. Anna Nedvědová

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Mezinárodní politika a diplomacie*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Anna Nedvědová

Abstract:

This master's thesis examines how public diplomacy could be useful in the struggle against disinformation. Its goal is to assess the utility of public diplomacy in the fight against disinformation for the example of the European Union. Through analysing how the EU is currently fighting disinformation and how public diplomacy tools could be used in this fight, the text strives to verify whether public diplomacy is a fitting defence against disinformation and whether it can provide a comprehensive approach which would constitute an umbrella over tactical measures of the EU in this area. The text first concentrates on the concepts of public diplomacy and disinformation. Then it proposes ways in which concrete public diplomacy tools could be and are used against disinformation. In the third part, it discusses what kinds of disinformation threaten the EU today and how it fights them. The last chapter contains suggestions about how public diplomacy could be better employed in this fight.

Abstrakt:

Tato diplomová práce zkoumá, jak by veřejná diplomacie mohla být užitečná v boji proti dezinformacím. Cílem práce je zhodnotit užitečnost veřejné diplomacie v boji proti dezinformacím na příkladu Evropské unie. Analýzou současných aktivit Evropské unie namířených proti dezinformacím a zkoumáním

toho, jak v tomto boji mohou být využity nástroje veřejné diplomacie, se text snaží ověřit, zda je veřejná diplomacie vhodným nástrojem pro boj proti dezinformacím a zda by mohla představovat komplexní řešení zastřešující aktivity Evropské unie v tomto směru. V první části se text soustředí na klíčové pojmy, tedy na veřejnou diplomacii a na dezinformace. Následně ukazuje způsoby, jak může být a je veřejná diplomacie používána proti dezinformacím. V třetí části zkoumá dezinformace, které v současnosti ohrožují Evropskou unii, a to, jak se jim brání. Závěrečná kapitola navrhuje, jak by v tomto úsilí mohla být lépe využita veřejná diplomacie.

Keywords:

media, information, European Union, disinformation, communication, Europe, Russia, public diplomacy

JEL categories:

F15, F53, L82, L86

Diplomová práce dostupná zde:

https://vskp.vse.cz/76029_countering_disinformation_through_public_diplomacy

Introduction

In the world of the 21st century, there is no dispute that information influence campaigns constitute an important problem for democratic societies, and democratic states are beginning to consider ways of fighting back. Disinformation does not respect borders and states and spreads uncontrollably. The EU is probably the only actor on the European continent which has a chance to design and enforce a comprehensive response. The goal of the text is to assess the utility of public diplomacy in the fight against disinformation in the case of the European Union. It strives to verify whether public diplomacy is a fitting defence against disinformation and whether it can provide a comprehensive approach which would constitute an

umbrella over all tactical measures. The hypothesis is that while adhoc measures are undeniably relevant, the fight against disinformation threatening the EU requires a holistic approach and strategy, which could be wellchannelled by the EU's public diplomacy.

The first chapter defines and analyses public diplomacy and disinformation in general. The second chapter links together disinformation and public diplomacy, and suggests ways in which public diplomacy can contribute to the fight against disinformation. The third chapter's focus is the EU and its activities aimed at overcoming disinformation. After providing an overview of the official EU stand, it tries to critically assess what has been done already. The final chapter's aim is to recommend where the EU could counter disinformation more effectively by employing public diplomacy tools. It tries to draft a comprehensive approach the EU could implement to be able to prevent, face and eventually overcome disinformation campaigns.

1 Public diplomacy and disinformation

Both sets of activities which were later named public diplomacy and disinformation respectively have been part of interactions between nations from the very dawn of diplomacy and international relations; both became more prominent in the 20th century; and both were neglected after the end of the Cold War – only to gain attention again during the 21st century.

1.1 Public diplomacy as a concept and its tools

The basic differentiation between diplomacy in general and public diplomacy is pretty clear: *'the former [traditional diplomacy] is about [the] relationship between the representatives of states, or other international actors; whereas the latter [public diplomacy] targets the general public in foreign societies and more specific non-official groups, organizations and individuals.'* (Melissen 2005: 5)

While power in general is the ability to affect others to bring about the outcomes you want, there are several means of

affecting them – coercion, inducements or attraction. Soft power is ‘*the ability to shape the preferences of others*’ (Nye 2008: 95); it is to get them to want what you want, using intangible or indirect influences. In practice, soft power is not exercised separately, but tends to be combined with other forms of influence and power. Nye understands public diplomacy as an instrument, which is used by governments to mobilise the resources forming soft power.

Today practitioners of diplomacy have much less control over international relations and have to deal with a rocketing number of diverse actors (Melissen 2005). The most obvious difference between the traditional public diplomacy and public diplomacy today is that it is no longer uniquely an activity of the state. The information revolution has empowered individuals and shifted public diplomacy from government-to-public relations to public-to-public, or even peer-to-peer, relations (Seib 2016). Changes in the perception of time and space have allowed for an intensification of social networking and expansion of social relations across global societies. Current writings on public diplomacy are not about ‘telling a story’, but about sharing values. Modern public diplomacy is evolving towards engagement with foreign publics, and a multidirectional flow of information in the form of conversation (Melissen 2005).

Concrete tools of public diplomacy can be introduced through the five fields of activity proposed by Cull (2008): listening, advocacy, cultural diplomacy, exchange diplomacy and broadcasting. Under *listening* belong all activities which aim to obtain more information about what publics abroad think and want. Communication can then be better tailored and targeted. Peer-to-peer media and modern software enable diplomats to get much more natural feedback from target audiences than ever before. *Advocacy* consist of obvious communication and promotion of a certain idea or policy, which is in general done by the representatives of the actor. *Cultural diplomacy* consists of exporting pieces of one’s culture abroad

and promoting it among foreign audiences. Activities coming under the *foreign exchanges* category comprise sending one's citizens abroad or/and receiving foreign citizens. The most voluminous is *international broadcasting*. It consists of activities which are closest to the propaganda or marketing communication fields.

1.2 Information, deception and disinformation

Fallis (2015: 404) defines information as '*something that represents some part of the world as being in a certain way*'. Content counts as information even if it is not true, so the term may be used even for misinformation. Misinformation is misleading or incorrect, but not intentionally, whereas disinformation is deliberately intended to deceive or mislead its recipients or obscure the truth (Fallis 2015). The practice of disinformation is nothing new, but technological advances have diminished the barriers to entry for disinformation and enabled its easy spread and circulation. Authors today even list dissemination of disinformation as one of the elements of hybrid warfare.

The newest among the disinformation channels, the internet, has brought unprecedented possibilities. The web is based on the premise of free distribution of information to as many recipients as possible, and any efforts to control spread of information online disrupt its very structure. Online, everyone may express his or her opinion, which creates an ever-multiplying magnitude of opinions and narratives intertwining with one another and spreading with almost unlimited speed and anonymity (Pamment et al. 2018). The online environment represents an ideal setting for disinformation campaigns, and social networks an ideal platform (Gu, Kropotov and Yarochkin 2017). In a fragmented information sphere, all kinds of issues can find an audience. Bringing disinformation online has made it much more potent. Even though often perceived as a state activity, non-state disinformation campaigns flourish as well.

The ultimate goal of disinformation campaigns today is maximising relativism and casting doubt upon the very existence of an objective truth. Societies that are influenced in this way are more vulnerable to manipulation and control. The information space gets overwhelmed and polluted by the amount of misleading information (McGeehan 2018). One well-known concept describing the attributes of today's disinformation is Nimmo's (2015) '4D' approach, consisting of dismissal, distortion, distraction and dismay.

The world of today is post-truth, a world of alternative facts and extreme relativity. At the same time, this is the century of empowered individuals and the singular importance of public opinion. A tailor-made and targeted disinformation drive may drive a wedge between already conflicting groups within the audience and further polarise them, exploiting their doubts and divisions (McGeehan 2018). Messages are aimed at conforming with the receiver's mindset and supporting his or her biases, while at the same time providing the impression of being part of a larger group (Gu, Kropotov and Yarochkin 2017).

2 Public diplomacy in the struggle against disinformation and its advantages

'The best way to respond to information you don't like is with more information' (Seib 2016: 31). Disinformation transcends borders and sows doubt among international audiences, and public diplomacy must transcend them to engage with and educate the targeted populations (Cull 2016).

2.1 Public diplomacy tools to counter disinformation

Listening as such does not counter disinformation, but preceding any possible counteraction, disinformation must first be discerned and then thoroughly analysed. Identification should be based on its two key aspects – that the information is misleading and that it is intentionally so. Nimmo (2016) suggests a so-called 'ABC approach'; another is DIDI diagnosis (Pamment et al. 2018).

Among advocacy practices, direct and specific communication by diplomats or foreign service agencies can serve to expose and debunk disinformation. Besides fact-checking, there also needs to be the appropriate correction of the misleading statements. The main snag of this tactic is the attractiveness of disinformation narratives. Also, when corrected information clashes too blatantly with pre-existing worldviews, it won't be accepted (Nimmo 2015; Pamment et al. 2018). Examples of advocacy activities include debunking websites such as EU vs Disinformation or StopFake.org. Using humour is also a way to attract wide attention and engagement. One example of the use of memes to discredit manipulated communication was connected with the US ambassador to Russia. Russian television published a fake photo showing John Tefft attending a rally of opposition activists. The US embassy promptly reacted with an excellent piece of memetic engagement (Figure 1).

Figure 1: US embassy response to Russian disinformation regarding Ambassador Tefft

Source: @USEmbRu 2015

Cultural public diplomacy and foreign exchanges have their role to play too, but as prevention rather than as a remedy (Cull 2016). An example is the US government-funded programme ‘Learn to Discern’.

International broadcasting must keep up with the newest technology. Local media in the threatened areas need to be supported and enhanced to provide a relevant alternative to manipulative material (Cull 2016). Counter-messaging against

disinformation should be synchronised across nations and allies. Diplomats and intelligence agencies should maintain a dialogue with tech corporations and cooperate to rebuild trust and create a healthier information environment (Pamment et al. 2018). An excellent example of support of local media are the Nordic Media Grants, designed to support high-quality media for minorities in the Baltic countries (Nordic Council of Ministers 2018). International broadcasting is also one of the ways in which a country may assume a proactive attitude.

3 The fight against disinformation in Europe today

Within the EU framework, states should be able to cooperate and coordinate efforts countering disinformation, and to formulate a coherent European narrative.

3.1 Disinformation in the EU

The fear of disinformation connected to elections was triggered by the events surrounding the US presidential elections in 2016. The Eurobarometer findings from 2018 show evident worry about the influence of disinformation in Europe. Europeans mostly perceive disinformation as a threat to their country and to democracy and believe that they encounter it almost daily (European Commission 2018d).

As practised by Russia, disinformation is most often only one part of a broader strategy of hybrid warfare. It was first applied mainly against Russian-speaking minorities. One of the first occurrences of such actions was the conflict between South Ossetia and Abkhazia and Georgia, and later during the annexation of Crimea, targeting both regional and international audiences (Iasiello 2017). These are just two cases, but there is a continuous strategy of distortion of communication. The ideology of terrorist groups allows them to build strong narratives. Al-Qaeda first began to effectively use disinformation practices to achieve its goals. Daesh crafted the employment of disinformation and of digital tools to perfection. The group has been promoting online an idealised version of the life of its members, with the desired effects. It has managed to

leverage the influence that social media has over the young generation.

3.2 Response of the EU to disinformation

The EU should fight disinformation with all its determination for the integration's own benefit – European democracy heavily rests on free and independent media. In the words of the High Representative for Foreign Affairs and Security Policy: *'Healthy democracy relies on open, free and fair public debate. It's our duty to protect this space and not allow anybody to spread disinformation that fuels hatred, division, and mistrust in democracy.'* (Federica Mogherini, as cited in: European Commission 2018a)

The EU has been tackling disinformation with coordinated efforts mainly since 2015, when the East Strategic Communication Task Force was created. In 2016, the EU efforts were intensified with the adoption of the 'Joint Framework to counter hybrid threats and bolstering capabilities to address hybrid threats', setting up a framework for cooperation between the EU members and also NATO. In 2018, the communication 'Tackling online disinformation: a European Approach' outlined an EU-wide stand on disinformation. It concentrates on online disinformation, stresses the role of the private sector and works with the importance of the EU's strategic communication to present its activities accurately (European Commission 2018b). The 'EU Code of Practice on Disinformation' is a self-regulation of industry committing the signatories to fight disinformation (European Commission 2018c). In 2018, the Commission introduced an 'Action Plan against Disinformation'. Its most pressing concern is the smooth course of the upcoming European Parliament elections in 2019. The over-reaching message is that the threat's nature requires a unified approach within the EU and also in coordination with other partners (European Commission 2018e).

StratCom and EUvsDisinfo

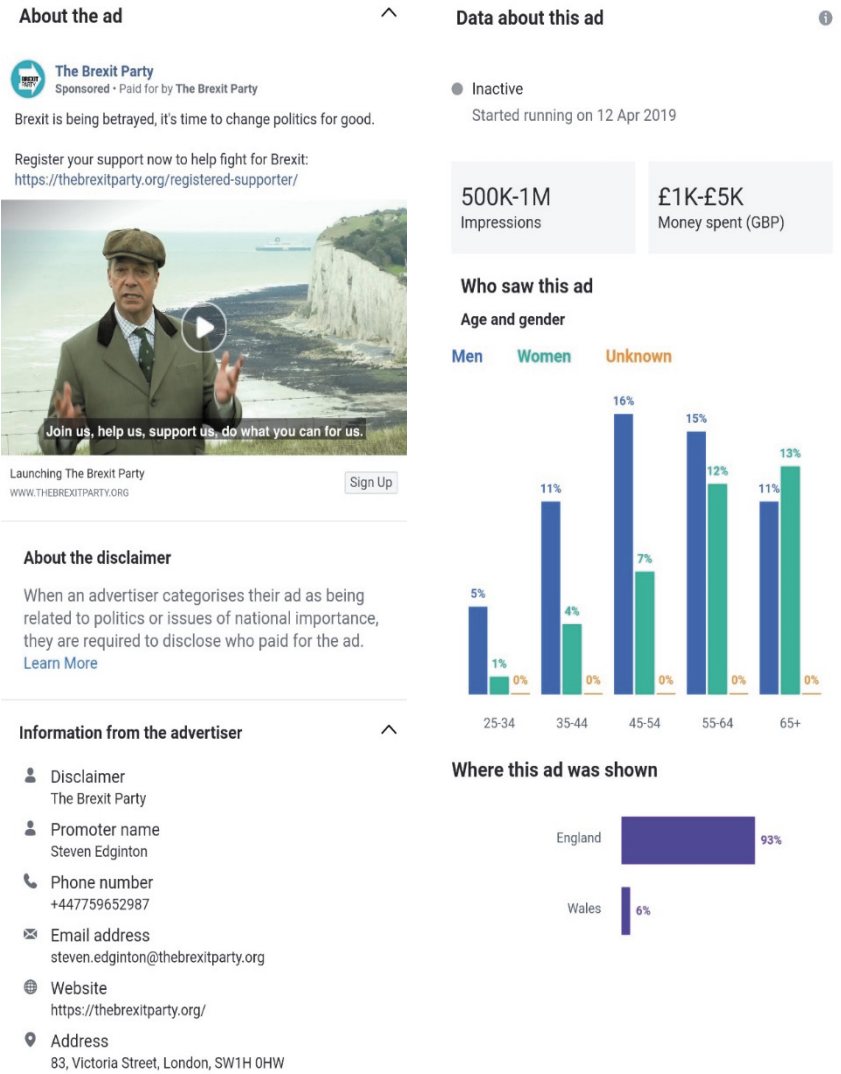
StratCom's efforts to address Russian disinformation are translated into communication activities aimed at the populations of Eastern Neighbourhood countries and also at pivotal products for the general public, the website EUvsDisinfo and weekly *Disinformation Review*. StratCom's activities have been attracting growing criticism recently, as it is rather unclear how exactly the platform decides whether a piece of communication is disinformation.

Code of practice — the private sector strikes back

Concerning the activities of private sector, a precarious balance between the fight against disinformation and freedom of expression is typical. Quick progress is required because of the impending elections in May 2019. The latest report on the progress made shows concentration on ensuring transparency in online paid advertisements, especially for the upcoming elections.

The most important tool introduced by Facebook, launched in March, is Facebook Ad Library — an online database of all active advertisements on the platform, as well as inactive political and issue-based advertisements. The library introduced a new level of advertising transparency, as can be seen in Figure 2.

Figure 2: The Brexit Party's advertisement details on Facebook Ad Library

Source: Facebook 2019b

Google's approach concentrates more on eradicating misrepresentative and harmful communication in general. Google reported that there were more than 20,000 EU-based Google Ads accounts that violated Google misrepresentation policies at least once in February 2019. Google has a special two-step verification process to prove whether an advertiser is eligible to advertise in the elections (Google 2019).

Rapid Alert System

Rapid Alert System (RAS) entered into force only on 18 March 2019. So far there is not much to analyse about its functioning besides its purpose: *'[RAS] is set up among the EU institutions and Member States to facilitate the sharing of insights related to disinformation campaigns and coordinate responses'* (EEAS 2019).

4 Public diplomacy in the EU's fight against disinformation

The current efforts of the EU are concentrated on the upcoming elections in May 2019. The EU needs to muster its forces to counter the threat, and should do so with a long-term perspective in mind. Public diplomacy needs to be one of the cornerstones on which the response will be based.

The introduction of the Rapid Alert System represents a major step forward. What might be deepened is the cooperation with tech companies. Here the importance of the EU in tackling disinformation manifests itself — no European state is in a position where it is able to negotiate effective cooperation with the tech corporations (Fried and Polyakova 2018). Cooperation between the EU's top institutions, EU delegations and the Member States' embassies also needs to be enhanced. The EU should support NGOs and its own agencies to concentrate also on public education.

In the field of broadcasting, the main task is the overall improvement of the quality of media. Plurality needs to be brought to the Russian-language media environment (Cull 2016). As the EU believes freedom of expression and of opinion

to be fundamental human rights, it should correspondingly protect and promote them. Cultural diplomacy and foreign exchange strengths lie in building long-term resilience to influence campaigns, so they should never be sidelined by louder counterparts.

To have a long-standing decisive effect, there needs to be comprehensive public diplomacy approach. There should be mutual understanding of what is to be said and what ideas the communication should deliver, and the certainty that what is being said will be heard by a media-educated audience that will understand the message. Here is the EU's main role — to craft a competitive European narrative, and to educate the public to be media-savvy. What the EU and its institutions have to start with is a comprehensive approach to medialiteracy and disinformation awareness. Societies need to be given greater instruction and be better trained (Fried and Polyakova 2018).

The most important task for the EU is to create a convincing public diplomacy strategy with a clear vision of *what* to communicate. The EU needs to learn to tell its own story: '*Narratives become the currency of soft power.*' (Nye 2011: 104). It should create a compelling narrative that will be a relevant counterweight to the defamations spread by disinformation campaigns. Such a narrative should be created by defining the core values of the EU, the main benefits it brings and a unified way in which these are to be communicated in and beyond the Union. Democracy, rule of law, individual freedom, equality, human rights and dignity could be basis of a strong communication framework. If audiences adopt such a narrative and identify themselves with it, they are going to question more any suspicious information running contrary to it (Pamment et al. 2018). But if any kind of positive narrative is to have the desired effect, the people of the Union have to live up to it (Cull 2016; Nye 2011).

Conclusion

The presented text strived to present public diplomacy and disinformation and to examine the aptness and utility of public diplomacy in the fight against disinformation, with the focus on the European Union.

It first provided a basic theoretical framework for the following analysis by specifying the concepts examined. For practitioners of public diplomacy, the digital world is full of challenges. For disseminators of disinformation, it is a world full of unprecedented possibilities. The introduction of the five areas of public diplomacy was also important. The second chapter interconnected disinformation as a threat and public diplomacy as a countermeasure. It was shown that public diplomacy can represent a fitting tool to fight disinformation. It can directly attack concrete pieces of disinformation as they appear, but also form and inform audiences and provide prevention against them ever falling prey to disinformation campaigns.

The third chapter gave an overview of disinformation affecting the EU Member States and evaluated EU activities in the struggle against disinformation, where profound concentration on the European Parliament elections in May 2019 is obvious. In this chapter, the suitability of the EU for the role was shown, for example because of its unique bargaining position enabling it to negotiate with tech corporations. Furthermore, the EU is in the best position to design and promote coordinated action against disinformation. The fourth chapter pondered what the EU should be doing in the longer run against disinformation. It was argued that individual measures do not suffice and a holistic approach is needed. It should comprise two main pillars – improved media literacy and a compelling European narrative to frame all communication. Support of media literacy in the EU and abroad should produce media-savvy audiences, and the EU needs to form a clear and understandable approach to communication and public diplomacy, as its own narrative. As the EU represents many

strong values, such a narrative could be a decisively compelling one, given that societies will also live up to those values and beliefs.

References:

- Cull, N. J. (2008). Public Diplomacy: Taxonomies and Histories. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616, pp. 31–54.
- Cull, N.J. (2016). Engaging foreign publics in the age of Trump and Putin: Three implications of 2016 for public diplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*, 12, pp. 243–246.
- EEAS (2019). *Factsheet: Rapid Alert System*. European External Action Service [online]. Available at: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/59644/factsheet-rapid-alert-system_en [Accessed 13.4.2019].
- European Commission (2018a). Press release — A Europe that Protects: The EU steps up action against disinformation. *European Commission* [online]. Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-6647_en.htm [Accessed 9.4.2019].
- European Commission (2018b). Communication — Tackling online disinformation: a European Approach. *Digital Single Market* [online]. Available at: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-online-disinformation-european-approach> [Accessed 11.4.2019].
- European Commission (2018c). *Code of Practice on Disinformation* [online]. Available at: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation> [Accessed 11.4.2019].
- European Commission (2018d). *Flash Eurobarometer 464 on Fake News and Online Disinformation*, February 2018 [online]. Available at: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/>

- index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/flash/surveyky/2183 [Accessed 11.4.2019].
- European Commission (2018e). *Action Plan against Disinformation*. [online]. Available at: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/54866/action-plan-against-disinformation_en [Accessed 12.4.2019].
- Facebook (2019b). Ad Library [online]. Available at: https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=ALL&q=brexit [Accessed 13.4.2019].
- Fallis, D. (2015). What Is Disinformation? *Library Trends*, 63 (3), pp. 401–426.
- Fried, D. and Polyakova, A. (2018). *Democratic Defense Against Disinformation*. Atlantic Council.
- Google (2019). *EC action plan on disinformation. Google February 2019 Report* [online]. Available at: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=58012 [Accessed 13.4.2019].
- Gu, L., Kropotov V. and Yarochkin, F. (2017). *The Fake News Machine: How Propagandists Abuse the Internet and Manipulate the Public*. Trend Micro 2017.
- Iasiello, E.J. (2017). Russia's Improved Information Operations: From Georgia to Crimea. *Parameters* 47, pp. 51–63.
- McGeehan, T.P. (2018). Countering Russian Disinformation. *Parameters* 48 (1), pp. 49–57.
- Melissen, J. (2005). The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. In J. Melissen, ed. *The new public diplomacy: soft power in international relations*. New York: Palgrave Macmillan, pp. 3–27.
- Nimmo, B. (2015). Anatomy of an Info-War: How Russia's Propaganda Machine Works, and How to Counter It. *StopFake.org* [online]. Available at: <https://www.stopfake.org/en/anatomy-of-an-info-war->

- how-russia-s-propaganda-machine-works-and-how-to-counter-it/ [Accessed 23.3.2019].
- Nimmo, B. (2016). Identifying disinformation: an ABC approach. *Policy brief* 2016 (1) [online], Institute for European Studies. Available at: <https://www.ies.be/node/3612> [Accessed 17.3.2019].
- Nordic Council of Ministers (2018). Grant Information. Nordic Media Grants [online]. Available at: <https://www.nordicmediagrants.org/impact> [Accessed 31.3.2019].
- Nye, J. S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, pp. 94–109.
- Nye, J. S. (2011). *The future of power*. PublicAffairs, New York.
- Pamment, J., Nothhaft, H., Agardh-Twetman, H. and Fjällhed, A. (2018). *Countering Information Influence Activities: The State of the Art, research report* [online]. Available at: <https://rib.msb.se/dok.aspx?Tab=2&dokid=28697> [Accessed 15.12.2018].
- Seib, P.M. (2016). *The future of diplomacy*. Polity Press, Cambridge, UK.
- @USEmbRu (21 September 2015, 4:22 AM). [Посол Теффт провёл вчерашний...]. *Twitter* [online]. Available at: <https://twitter.com/USEmbRu/status/645921015613276160> [Accessed 31.3.2019].

NÁVRH EVROPSKÉHO MODELU PODPORY V NEZAMĚSTNANOSTI

Ing. Martin Pohl

*Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta,
obor Finance a investiční management*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Martin Pohl

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá návrhem podoby společného evropského modelu podpory v nezaměstnanosti. Práce obsahuje publikace a studie zabývající se mechanismem podpory v nezaměstnanosti pro EU/eurozónu a vlastní vytvoření modelu podpory v nezaměstnanosti na nadnárodní úrovni pro Evropskou unii. Z několika představených scénářů, které vznikly s využitím dat tří zemí EU (Česká republika, Německo a Španělsko), je vybrán nejvhodnější a rozšířen pro oblast celé Evropské unie.

Abstract:

The purpose of this master's thesis is to propose a common European unemployment benefit scheme. The main focus of this paper is to evaluate existing publications about a supranational unemployment benefit scheme for the EU/euro area and to create a new scheme of European unemployment benefit. The model is based on scenarios from data of three EU Member States (Czech Republic, Germany and Spain) and, after selecting the best scenario, this scenario is extended to the whole area of the European Union.

Klíčová slova:

Podpora v nezaměstnanosti, Evropská unie, stabilizační funkce, rozpočet EU

Klasifikace JEL:

E24, E27, F45, J64, J65

Diplomová práce je dostupná zde:

https://is.mendelu.cz/lide/clovek.pl?zalozka=13;id=1752;studium=89548;zp=61631;download_prace=1;lang=cz

Úvod

Evropská unie je ve své současné podobě v mnoha ohledech heterogenním celkem s množstvím odlišností. Jedna z těchto odlišností je přístup jednotlivých států k politice nezaměstnanosti a uplatňování rozdílných pravidel pro poskytování podpor v nezaměstnanosti. Vzhledem k různorodému hospodářskému zaměření regionů Evropské unie a aktuálnímu stupni integrace je EU vystavena negativním dopadům v případě projevení asymetrických šoků, které jsou charakteristické nerovnoměrným vlivem na danou oblast. Rozpočet Evropské unie neposkytuje stabilizační funkci, postrádá tedy důležitou schopnost reagovat na aktuální potřeby jednotlivých členských států, a ty jsou odkázány na využití svých národních rozpočtů, které jsou v období recese neúměrně zatěžovány. Autor práce navrhuje zavedení společné podoby evropského modelu podpory v nezaměstnanosti, který by byl financován z rozpočtu Evropské unie s úmyslem posílit jeho stabilizační funkci. Práce se zaměří na vytvoření centralizované podoby pojištění v nezaměstnanosti, která by byla doplňkem ke stávajícím formám národních systému podpory v nezaměstnanosti. Cílem je vytvoření stabilizačního mechanismu, napomáhajícího členským zemím při ekonomické recesi. Pro model podpory (pojištění) v nezaměstnanosti, který bude sestaven v této práci za využití metody scénářů a alternativních scénářů, byly vybrány tři země Evropské unie. Jako zástupce nově přistoupivší země Evropské unie s nízkou mírou nezaměstnanosti byla zvolena Česká republika. Ze zakládajících členů EU bylo vybráno Německo, v současné době největší ekonomika Evropské unie. Třetí zemí, která byla do modelu zařazena, je Španělsko, tedy země, která se aktuálně i v minulosti potýkala s vyšší mírou nezaměstnanosti. Po vytvoření modelu bude navržena a zhodnocena

možnost rozšíření na všechny členské země Evropské unie s důrazem na akceptovatelnost celého návrhu.

Společné schéma podpory v nezaměstnanosti

Existuje mnoho alternativ, jak podpořit stabilizaci či redistribuci v monetární unii, přičemž společný model pojištění v nezaměstnanosti považuje mnoho autorů za jedno z vhodných řešení. Důvody pro zavedení pojištění v nezaměstnanosti na centralizované úrovni, jsou mimo jiné následující (Beblavý, Macroni a Maseli, 2017).

- Jedná se o automatický vestavěný stabilizátor.
- Poskytuje rychlé zmírnění výpadku příjmů jednotlivců a napomáhá ke zmírnění propadu domácí poptávky.
- Představuje anticyklický mechanismus výdajů. Při růstu nezaměstnanosti v zemi roste objem přijatých prostředků, a naopak v období konjunktury a vysoké zaměstnanosti rostou odvody do fondu.
- Podporuje jednotlivce ve společnosti nejvíce ohrožené negativními dopady recese.
- Zvyšuje vnímání solidarity napříč obyvateli členských zemí unie.

Většina ze zkoumaných autorů dává přednost sestavení modelu podpory v nezaměstnanosti na základě pojištění jednotlivce, kdy je předmětem výplaty i odvodu příspěvku jedinec v členské zemi. Pouze dva návrhy kalkulují s vytvořením modelu výhradně na základě transferových plateb, kdy je výplata příspěvku podmíněna překročením předem stanoveného kritéria. Po překročení kritéria dochází k přerozdělení prostředků (transferových plateb) z nadnárodního fondu pojištění v nezaměstnanosti do národních fondů, které jej následně poskytnou konkrétnímu žadateli. Objem prostředků poskytnutých členské zemi modelu se rovná výši součtu jednotlivých podpor, na které získají nárok nezaměstnaní (Pisani-Ferry a kol., 2013; Beblavý

a kol., 2015). Většina návrhů je sestavena pro země eurozóny, což je logické v důsledku absence nezávislé monetární politiky členské země monetární unie a snahy vytvořit mechanismus, který by tuto nevýhodu vyrovnal a zabránil negativním důsledkům asymetrických šoků, které uvnitř monetární unie lze jen těžko eliminovat pouze fiskální politikou národního státu. Co se týče délky výplaty podpory v nezaměstnanosti, poměru pokrytí a velikosti náhrady, návrhy modelů počítají s rozličnými variantami. Některé spoléhají na nastavení jednotlivých národních systémů a tyto charakteristiky nadnárodního mechanismu s nimi ztotožňují (Kadidlo, Lacina, 2015), jiné si zvolí vlastní hodnoty parametrů. Některé návrhy kalkulují s čistou mzdou, jiné s hrubou a některé i s nominální náhradou (nominální výši platu připadající na zaměstnance, tedy mzdové náklady zaměstnavatele). Návrh autorů Fichtner a Haan (2014) dokonce použije pro výpočet hrubé i čisté veličiny, čímž se ještě prohloubí nesrovnalost v odvodech za členské země vzhledem k rozdílným velikostem mzdového zdanění, které národní systémy uplatňují. Zpravidla je jako způsob financování modelu zvolena daň z příjmů fyzických osob. Pojištění jednotlivce ve většině navrhovaných variant působí „stále“ a není navázáno na nutnost překonání určité hranice pro výplatu prostředků. Větší část návrhů je taktéž sestavena s cílem zabránění trvalým transferům. Pouze tři návrhy jsou modelovány s využitím všech členských zemí EU nebo eurozóny, většina návrhů je sestavena s využitím omezeného počtu zemí, které vstupují do modelu. Rozpočet modelu je v návrzích stanoven v rozmezí desetin procenta až dvou procent HDP.

Charakteristika modelu a vstupní parametry

Jednotlivé modely praktické části byly sestaveny s využitím metody scénářů a alternativních scénářů. Výchozí varianta modelování byla s využitím pojištění jednotlivce a následně byla modifikována o různé specifikace. Po vzájemném porovnání byl ze zkoumaných scénářů vybrán nejvhodnější, který byl následně rozšířen na celou Evropskou unii.

V první části modelování byly sestaveny čtyři scénáře podoby podpory v nezaměstnanosti pro tři členské země EU (České republiky, Španělska a Německa). Všechny scénáře byly sestaveny na základě krátkodobé nezaměstnanosti a příslušných mzdových nákladů zaměstnavatele. Krátkodobá nezaměstnanost lépe reflektuje potřeby modelu, zahrnuje nezaměstnané do jednoho roku od ztráty zaměstnání. Parametr nominální náhrada zaměstnance (mzdové náklady zaměstnavatele za zaměstnance) je do modelu zahrnut z toho důvodu, že jeho povaha lépe odpovídá odlišnostem jednotlivých zemí ohledně daňové politiky a politiky sociálního pojištění než čistá či hrubá mzda. Výše celkových odvodů i příspěvků za zemi jsou přepočítány na průměrného zaměstnance, tedy zaměstnance pobírajícího průměrnou mzdu, která odpovídá průměrným mzdovým nákladům zaměstnavatele v zemi. Jednotný poměr pokrytí pro nárok na výplatu příspěvku z nadnárodního fondu pojištění v nezaměstnanosti byl stanoven ve výši 72 %, což je průměr poměrů pokrytí z roku 2010 v jednotlivých členských zemích modelu (Beblavý, Maselli, 2014). Další vstupní předpoklad je, že pro země mimo eurozónu proběhne převod hodnot HDP z národních měn na euro za pomoci odpovídajícího průměrného kurzu za rok 2010 (reálný HDP použity v modelaci je veden v cenách roku 2010). Období, na kterém bude model simulován, je 2000–2017, což poskytuje dostatečně dlouhou dobu na zkoumání dopadů zavedení nadnárodní podpory v nezaměstnanosti v období ekonomické stability i ekonomické deprese doprovázené vyšší nezaměstnaností. Přestože členy Evropské unie po celou dobu zkoumaného období nebyly všechny modelované země (Česká republika přistoupila v roce 2004), pro potřeby modelu se bude vycházet z předpokladu, že byla jejím členem po celé období. Financování modelu bude probíhat formou odvodů ze mzdy fyzických osob.

První verze scénáře, označená jako 1.1, obsahovala „striktní“ nastavení parametrů ve výši 30 % mzdových nákladů zaměstnavatele po dobu tří měsíců. Jednalo se tedy o „minimální“ objem prostředků, které nezaměstnaný obdrží na dobu bezprostředně následující po ztrátě zaměstnání, přičemž po

třech měsících je opět odkázán na národní systémy sociálního pojištění. Takto nastavený nadnárodní fond operuje s prostředky ve výši 0,17 % HDP, což je ze všech navrhovaných scénářů nejmenší objem. Scénář 1.1 neobsahoval požadavek na zohlednění trvalých transferů zemím, čímž ztrácí pravděpodobnost na politické schválení, přestože jeho průběh je nejvíce stabilizační. Požadavek na zohlednění čisté pozice země vůči modelu byl zaveden do scénáře 1.2 v podobě dodatečných transferů pro země, jejichž kumulativní čistý příjem vůči fondu překročí stanovenou hranici.

Pro scénář 1.2 byla hranice nastavena ve výši 1,3 % HDP a během sledovaného období ji překročilo Španělsko. Byl mu vyměřen dodatečný odvod každý následující rok po dobu kumulativního salda nad 1,3 % HDP ve výši stejného příspěvku, který odvedli zaměstnanci formou srážky ze mzdy ve výši 0,28 % mzdových nákladů zaměstnavatele v příslušném roce. Dodatečný odvod byl vždy vyměřen národnímu rozpočtu země. Země tedy participuje na odvodech spolu se zaměstnanci a je motivována nepřekračovat stanovenou hranici souhrnného salda vůči HDP. Nevýhodou scénáře 1.2 byla nutnost dodatečného financování fondu po větší část jeho existence.

Mechanismus dodatečného odvodu obsahoval i scénář 2, který s parametry příspěvků ve výši 60 % (bývalých) mzdových nákladů zaměstnavatele po průměrnou dobu 9 měsíců přerozděluje nejvíce finančních prostředků. Scénář 2 byl nastaven tak, aby nezaměstnaný pobíral velký objem příspěvků po dlouhou dobu. Takto sestavený scénář byl však až příliš štědrý a s jeho zavedením by klesala motivace nezaměstnaných hledat si novou práci. Velikost takto sestaveného fondu je 1,1 % HDP, avšak vzhledem ke „štědrosti“ je jeho zavedení nepravděpodobné až nežádoucí.

Čtvrtý scénář, označený jako scénář 3, má nastavení parametrů příspěvku 40 % (bývalé) nominální náhrady za zaměstnání (mzdové náklady zaměstnavatele) po dobu 6 měsíců, čímž představuje kompromis mezi scénáři 1.2 a 2. Financování v tomto scénáři probíhá prostřednictvím odvodu 0,75 % ze

mzdových nákladů zaměstnavatele. Takto sestavený model by operoval s velikostí přibližně 0,5 % HDP členských zemí a nepřerozděloval by nejvyšší množství finančních prostředků z předkládaných scénářů, ale jeho výsledný dopad na HDP členských států by byl vyšší než u scénáře 1.2 a i stabilizační charakter navrhovaného modelu by byl významnější. I v tomto scénáři je dodatečnými odvody zatíženo Španělsko, jehož kumulativní saldo vůči fondu během sledovaného období překročilo stanovenou hranici 2 % HDP. Scénář 3 byl vybrán jako nejvhodnější varianta pro modelaci v případě všech členských států Evropské unie. Rozšíření modelu scénáře 3 na členské státy EU následuje v další části této práce.

1 Rozšíření modelu pro země EU

Druhá část modelování se zabývala rozšířením scénáře 3 na všechny členské země Evropské unie. Požadavek na objem celkového fondu byl vždy formulován tak, aby velikost jeho příjmů přibližně odpovídala nákladům během zkoumaného období. S použitím stejných vstupních parametrů ohledně stupně pokrytí, délky i výše výplaty příspěvků se nyní budou zkoumat dopady modelu na úrovni celé Evropské unie v období 2005–2017. Z důvodu nedostatku dat není shodné sledované období tří modelových a všech členských států. To nečiní komplikace, jelikož parametry modelu jsou nastaveny tak, aby mohl model působit dlouhodobě bez ohledu na začátek (nebo konec) zkoumaného období.

Parametry modelu rozšíření na země EU jsou tedy následující.

- Poměr pokrytí je 72 %.
- Délka výplaty příspěvku je nejvýše 12 měsíců, přičemž se předpokládá průměrná doba pobírání příspěvku v délce 6 měsíců.
- Velikost příspěvku odpovídá 40 % (bývalým) mzdovým nákladům zaměstnavatele.

- Je zaveden požadavek na zohlednění čistých pozic vůči modelu. Zemi, která má vůči modelu vyšší souhrnné saldo než 2 % svého HDP, bude vyměřen dodatečný odvod. Dodatečný odvod je splatný následující rok a jeho výše odpovídá vyšší standardního odvodu za zaměstnance.
- Modelu se účastní všechny členské země Evropské unie v době 2005–2017. Země, které do EU vstoupily v průběhu sledovaného období, jsou pro účely modelu brány tak, že byly členskými státy EU po celou dobu.
- Výsledná velikost fondu po rozšíření je přibližně 0,45 % HDP Evropské unie.
- Financování modelu probíhá formou odvodu ze mzdy zaměstnanců členských zemí ve výši odpovídající 0,75 % příslušných mzdových nákladů zaměstnavatele.
- Fond je nástrojem rozpočtu Evropské unie.

Vývoj čistých pozic (rozdíl mezi přijatými a odvedenými prostředky) jednotlivých států k HDP takto sestaveného modelu pro celou Evropskou unii je uveden v následující tabulce 1. Kladná hodnota představuje vyšší čerpání příspěvků, než kolik země odvedla, a naopak záporná hodnota značí vyšší odvod do fondu, než kolik země prostřednictvím svých nezaměstnaných z tohoto fondu čerpala.

Tabulka 1: Vývoj čistých pozic k HDP v % u jednotlivých zemí EU v modelu

	20 05	20 06	20 07	20 08	20 09	20 10	20 11	20 12	20 13	20 14	20 15	20 16	20 17
	- 0, 06	- 0, 07	- 0, 10	- 0, 11	- 0, 04	- 0, 05	- 0, 12	- 0, 07	- 0, 03	- 0, 06	- 0, 08	- 0, 11	- 0, 14
Belgie	7	1	6	3	7	2	1	5	5	7	1	3	1

Bul- har- sko	- 0, 06 4	- 0, 07 2	- 0, 14 3	- 0, 16 6	- 0, 11 2	- 0, 00 7	- 0, 03 6	- 0, 01 0	- 0, 02 3	- 0, 06 8	- 0, 15 5	- 0, 20 9	- 0, 25 2
Česká rep.	- 0, 06 6	- 0, 10 0	- 0, 15 1	- 0, 19 5	- 0, 01 7	- 0, 04 6	- 0, 07 1	- 0, 07 3	- 0, 07 0	- 0, 11 0	- 0, 16 2	- 0, 19 8	- 0, 24 1
Dán- sko	- 0, 09 0	- 0, 14 0	- 0, 14 3	- 0, 17 2	- 0, 03 7	- 0, 09 1	- 0, 07 5	- 0, 04 6	- 0, 02 3	- 0, 00 5	- 0, 04 2	- 0, 00 9	- 0, 05 1
Ně- mec- ko	- 0, 01 7	- 0, 05 2	- 0, 11 6	- 0, 13 1	- 0, 09 1	- 0, 12 6	- 0, 17 9	- 0, 18 9	- 0, 19 8	- 0, 21 2	- 0, 23 2	- 0, 25 1	- 0, 27 9
Es- ton- sko	- 0, 06 6	- 0, 11 7	- 0, 18 6	- 0, 09 5	- 0, 49 4	- 0, 44 1	- 0, 05 6	- 0, 02 1	- 0, 00 6	- 0, 07 0	- 0, 11 0	- 0, 01 8	- 0, 11 2
Irsko	- 0, 11 8	- 0, 11 2	- 0, 09 9	- 0, 03 5	- 0, 43 3	- 0, 28 8	- 0, 19 0	- 0, 16 7	- 0, 11 6	- 0, 06 2	- 0, 00 5	- 0, 02 9	- 0, 06 2
Řec- ko	- 0, 00 8	- 0, 06 0	- 0, 05 8	- 0, 07 3	- 0, 05 8	- 0, 17 8	- 0, 38 7	- 0, 50 4	- 0, 40 0	- 0, 21 6	- 0, 18 5	- 0, 17 3	- 0, 10 9
Špa- něl- sko	- 0, 17 4	- 0, 14 9	- 0, 14 1	- 0, 43 0	- 0, 95 9	- 0, 87 7	- 0, 43 7	- 0, 63 1	- 0, 57 7	- 0, 37 6	- 0, 24 2	- 0, 14 7	- 0, 05 6

Fran- cie	0, 01 8	0, 00 2	- 0, 02 8	- 0, 04 4	0, 08 4	0, 04 6	0, 02 6	0, 07 7	0, 10 1	0, 08 9	0, 08 7	0, 05 4	0, 02 3
Chor- vat- sko	0, 08 5	0, 01 3	0, 07 3	0, 13 8	0, 05 4	0, 05 3	0, 07 4	0, 11 7	0, 20 3	0, 26 4	0, 14 1	0, 20 2	0, 16 1
Itálie	- 0, 08 7	- 0, 13 1	- 0, 15 9	- 0, 12 2	- 0, 07 4	- 0, 06 7	- 0, 09 4	0, 00 5	0, 03 4	0, 01 2	0, 00 9	0, 00 7	- 0, 02 3
Kypr	- 0, 09 3	- 0, 11 3	- 0, 14 8	- 0, 14 8	- 0, 03 1	- 0, 01 2	0, 11 5	0, 32 4	0, 48 1	0, 35 6	0, 29 8	0, 18 2	0, 12 7
Lo- tyš- sko	0, 04 3	0, 01 5	0, 03 7	0, 09 2	0, 81 6	0, 56 5	0, 24 9	0, 23 9	0, 13 5	0, 27 7	0, 06 1	0, 08 5	0, 06 0
Litva	- 0, 05 5	- 0, 11 5	- 0, 14 9	- 0, 03 1	0, 49 6	0, 49 2	0, 23 5	0, 17 9	0, 16 5	0, 10 1	0, 04 0	0, 00 6	- 0, 04 2
Lu- cem- bur- sko	- 0, 07 1	- 0, 08 0	- 0, 08 8	- 0, 08 2	- 0, 04 9	- 0, 08 0	- 0, 08 1	- 0, 06 5	- 0, 03 8	- 0, 01 6	- 0, 00 0	- 0, 02 7	- 0, 07 0
Ma- d'ar- sko	- 0, 05 8	- 0, 05 0	- 0, 06 7	- 0, 04 6	0, 08 2	0, 07 9	0, 09 0	0, 10 5	0, 04 6	- 0, 05 7	- 0, 07 9	- 0, 15 9	- 0, 18 6

	- 0, 03 4	0, 00 8	- 0, 00 8	- 0, 04 9	- 0, 00 2	- 0, 02 1	- 0, 06 7	- 0, 07 7	- 0, 04 8	- 0, 09 8	- 0, 12 1	- 0, 14 0	- 0, 17 0
Malta													
	- 0, 14 8	- 0, 21 7	- 0, 24 3	- 0, 26 9	- 0, 19 9	- 0, 15 2	- 0, 18 9	- 0, 13 1	- 0, 02 8	- 0, 05 8	- 0, 12 9	- 0, 17 4	- 0, 23 7
Nizo- zem- sko													
	- 0, 06 2	- 0, 09 5	- 0, 11 0	- 0, 15 0	- 0, 07 4	- 0, 11 5	- 0, 13 6	- 0, 11 4	- 0, 08 1	- 0, 07 7	- 0, 08 3	- 0, 07 3	- 0, 11 5
Ra- kous- ko													
	- 0, 23 9	- 0, 11 0	- 0, 00 9	- 0, 02 6	- 0, 04 6	- 0, 15 3	- 0, 10 4	- 0, 10 2	- 0, 09 7	- 0, 03 5	- 0, 02 4	- 0, 06 7	- 0, 11 9
Pol- sko													
	- 0, 01 3	- 0, 00 5	- 0, 03 3	- 0, 02 2	- 0, 14 8	- 0, 13 8	- 0, 17 9	- 0, 31 7	- 0, 24 1	- 0, 09 9	- 0, 06 4	- 0, 02 0	- 0, 03 2
Por- tugal- sko													
	- 0, 12 3	- 0, 13 4	- 0, 14 4	- 0, 16 3	- 0, 06 4	- 0, 05 6	- 0, 07 6	- 0, 08 8	- 0, 07 9	- 0, 07 4	- 0, 08 6	- 0, 16 8	- 0, 17 7
Ru- mun- sko													
	- 0, 11 3	- 0, 14 4	- 0, 18 7	- 0, 21 8	- 0, 08 1	- 0, 07 3	- 0, 02 6	- 0, 02 3	- 0, 01 1	- 0, 04 1	- 0, 06 1	- 0, 12 8	- 0, 15 4
Slo- vin- sko													

Slo-ven-sko	0,015	0,074	0,012	0,013	0,074	0,060	0,004	0,009	0,021	0,050	0,058	0,065	0,144
Fin-sko	0,114	0,075	0,037	0,019	0,174	0,135	0,106	0,109	0,148	0,180	0,215	0,156	0,151
Švéd-sko	0,120	0,083	0,032	0,038	0,172	0,170	0,121	0,149	0,167	0,151	0,091	0,066	0,050
Velká Britá-nie	-0,115	-0,080	-0,013	-0,066	0,072	0,044	0,051	0,038	0,001	0,100	0,138	0,147	0,167

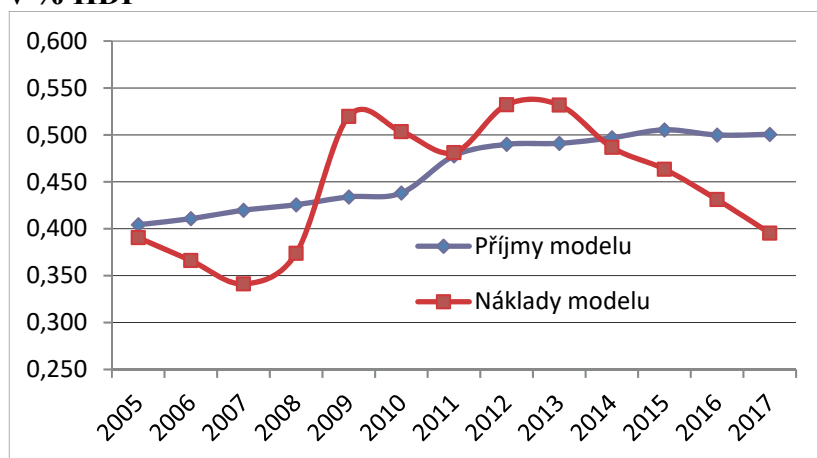
Zdroj: Vlastní zpracování s využitím Eurostat, Ameco, OECD a ECB

Tabulka přibližuje stabilizační povahu navrženého mechanismu pojištění podpory v nezaměstnanosti na úrovni celé EU. Pozice členských zemí vůči modelu se mění v čase a v závislosti na stavu krátkodobé nezaměstnanosti. Při ekonomické recesi krátkodobá nezaměstnanost roste a zvyšuje se i počet příspěvků čerpaných nezaměstnanými dané země. Zároveň klesá zaměstnanost, a tedy klesá i velikost odváděných prostředků do fondu formou odvodů ze mzdy zaměstnanců. Čím hlubší projevy recese země zažívá, tím více z modelu čerpá a méně do něj odvádí. Žádná země během sledovaného období nezaznamenala roční čistou pozici (kladnou či zápornou) vůči modelu vyšší než 1 % HDP. Pouze Španělsko, Finsko a Švédsko po celou dobu sledování v modelu plnily roli čistého příjemce a roli čistého plátce po celou dobu sledovaného období zastávalo pět států (Belgie, Česká republika, Nizozemsko, Rakousko a Rumunsko). U zbývajících 20 zemí se role čistého plátce

a příjemce během sledovaného období měnila v závislosti na aktuální krátkodobé nezaměstnanosti.

Z pohledu celkového modelu je důležité sledovat vývoj příjmů a výdajů v čase, aby bylo možné zjistit potenciální soběstačnost navrhovaného modelu a případnou nutnost dodatečného financování. Vývoj příjmů a výdajů modelu pro celou EU k HDP v % je zachycen na obrázku 1.

Obrázek 1: Vývoj příjmů a výdajů modelu pro celou EU v % HDP

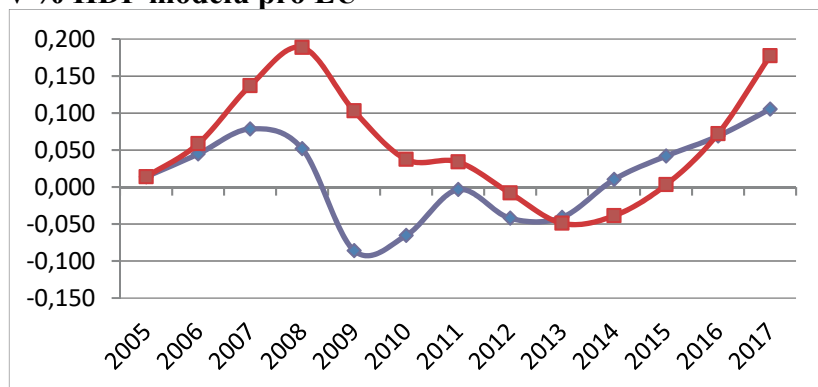
Zdroj: Vlastní zpracování s využitím Eurostat, Ameco, OECD a ECB

Z obrázku 1 je vidět vývoj příjmů a výdajů celkového modelu. Příjmy modelu jsou odvozy zaměstnanců členských států a výdaje modelu představují výplatu příspěvků v nezaměstnanosti. U příjmů modelu je patrné navýšení po roce 2010 vlivem vyměřeného dodatečného odvodu pro Španělsko. Zatímco příjmy modelu mají relativně stálý charakter a pohybují se přibližně v rozmezí 0,4 až 0,5 % HDP, výdaje modelu pružně reagují na aktuální potřeby vzhledem ke stavu krátkodobé nezaměstnanosti. Skokový nárůst výdajů modelu nastal po roce 2008, kdy se velká část zemí potýkala s následky ekonomické recese, přičemž došlo k velké redistribuci finančních prostředků

mezi členské země modelu, kdy nezaměstnaností nejvíce postižené země čerpaly největší podíly prostředků (prostřednictvím svých nezaměstnaných).

Dalšími důležitými ukazateli jsou čistá roční pozice fondu a souhrnná kumulativní pozice fondu, které jsou znázorněny na obrázku 2.

Obrázek 2: Vývoj ročních sald a kumulativního salda v % HDP modelu pro EU

Zdroj: Vlastní zpracování s využitím Eurostat, Ameco, OECD a ECB

Z obrázku 2 je vidět vývoj financování modelu. Na začátku sledovaného období zaznamenal fond čistá roční salda. Po roce 2008 došlo k výraznému ekonomickému útlumu a růstu nezaměstnanosti, s níž byl spojen růst výplat příspěvků v nezaměstnanosti. Z pohledu fondu toto období ekonomické recese znamenalo záporná roční salda. Postupně se opět roční pozice dostaly do kladných hodnot a na závěr sledovaného období dosáhla čistá roční pozice fondu přebytku více než 0,1 % HDP Evropské unie. Podobně kumulativní čistá pozice na začátku období rostla až téměř k hranici 0,2 % HDP, přičemž po roce 2008 byly nahromaděné prostředky vyčerpány a v období 2012–2014 dosáhla souhrnná pozice fondu záporných hodnot. Po překonání největších důsledků ekonomické recese se opět povedlo ve

fondy stabilizovat financování a od roku 2015 dochází ke kladnému a navyšujícímu se kumulativnímu saldu. Dodatečný způsob financování by bylo potřeba nalézt pro tříleté období 2012–2014, kdy příjmy nedostačovaly k pokrytí nákladů na výplatu podpor v nezaměstnanosti. Vzhledem k charakteru ekonomického útlumu po roce 2008, kdy se jednalo o rozsáhlou ekonomickou recesi, která postihla většinu zemí EU a která se pravidelně v takovémto rozsahu neopakuje každý hospodářský cyklus, je možné považovat aktuální nastavení modelu pro celou Evropskou unii za dostatečné a v dlouhém období soběstačné. Pokud by existoval požadavek na minimalizaci záporného salda a panovala by averze k dodatečnému financování z jiných zdrojů než z příspěvků od zaměstnaných z národních států, bylo by možné přistoupit k vyšší sazbě odvodů než současně navrhaných 0,75 % ze mzdových nákladů zaměstnavatele, k úpravě vstupních parametrů, na základě kterých se vypočítává příspěvek výplaty podpory v nezaměstnanosti, ke snížení hranice kumulativního salda země vůči fondu pro vyměření dodatečného odvodu nebo případně zvýšení samotné velikosti dodatečného odvodu. Další možností je podmínit výplatu příspěvků samostatným požadavkem, aby k výplatě docházelo pouze za předem stanovených podmínek (podobně jako u sestavení modelu podpory v nezaměstnanosti na základě transferových plateb národním státům).

Závěr

Cílem práce bylo navržení možné podoby evropského modelu pojištění v nezaměstnanosti na nadnárodní úrovni pro členské státy Evropské unie na modelovém scénáři zahrnujícím tři země – Španělsko, Německo a Českou republiku. První část práce byla věnována obecnému úvodu do problematiky monetární politiky ve federaci, rozpočtu EU a nezaměstnanosti. Dále byly představeny národní systémy podpor v nezaměstnanosti u tří zemí vstupujících do modelování a byla zdůrazněna jejich heterogenita. Byly rozebrány již existující publikace a studie věnující se mechanismu nadnárodní podpory v nezaměstnanosti.

Druhá část práce byla věnována samotnému modelování podpory v nezaměstnanosti na základě tří členských států a následném rozšíření na všechny členské země EU.

Po výsledném rozšíření modelu by do fondu za sledované období 2005–2017 více přispělo 15 států a 13 států z něj více čerpalo a jejich HDP by vlivem zavedení podpory v nezaměstnanosti na nadnárodní úrovni vzrostlo. I po rozšíření původního modelu, který zahrnoval tři členské státy, byla zachována stabilizační povaha návrhu. Při postižení země vysokou krátkodobou nezaměstnaností by vzrostl objem čerpaných příspěvků z fondu (prostřednictvím nezaměstnaných dané země) a naopak při nízké krátkodobé nezaměstnanosti by země odváděla do fondu relativně více prostředků (prostřednictvím odvodu ze mzdy zaměstnaných). Z celkového pohledu je navrhovaný nadnárodní fond v dlouhém období soběstačný, dodatečné financování během sledovaného období vyžadoval pouze v období 2012–2014, kdy souhrnná výše vyplacených příspěvků přesáhla obdržené odvody od členských zemí. Stanoveného cíle práce vytvořit podobu evropského modelu podpory v nezaměstnanosti se tedy podařilo dosáhnout.

Použitá literatura

AMECO: *AMECO database*. European Commission [online].

2019 [cit. 6. 5. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/ameco-database_en

BEBLAVÝ, MIROSLAV A ILARIA MASELLI. *An Unemployment Insurance Scheme for the Euro Area: A simulation exercise of two options* [online]. 2014 [cit. 6. 5. 2019].

ISBN 978-94-6138-433-1. Dostupné z:

<https://www.ceps.eu/system/files/CEPS%20Special%20Report%20An%20EU%20Unemployment%20Insurance%20Scheme%20Beblavy%20and%20Masselli.pdf>

- BEBLAVÝ, MIROSLAV, GABRIELE MARCONI A ILARIA MASELLI. *A European Unemployment Benefit Scheme: The rationale and the challenges ahead* [online]. 2017 [cit. 6. 5. 2019]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16884&langId=en>
- BEBLAVÝ, MIROSLAV A KOL. *Reinsurance of National Unemployment Benefit Schemes* [online]. 2015 [cit. 6. 5. 2019]. ISBN 978-94-6138-438-6. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/system/files/wd401.pdf>
- ECB: *ECB euro reference exchange rate*: European Central Bank: Eurosystem [online]. 2019 [cit. 6. 5. 2019]. Dostupné z: https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/euro_reference_exchange_rates/html/index.en.html
- EUROSTAT: Eurostat: Your key to European statistics [online]. 2019 [cit. 6. 5. 2019]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- FICHTNER, FERDINAND A PETER HAAN. *European unemployment insurance: Economic stability without major redistribution of household incomes*. DIW Economic Bulletin [online]. Berlin: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW), 2014, 4(10) [cit. 6. 5. 2019]. ISSN 2192-7219. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/104011/1/804984727.pdf>
- KADIDLO, LUKÁŠ A LUBOR LACINA. *Why would Eurozone need an own budget?* [online]. Bučovice: Martin Stríž, 2015 [cit. 6. 5. 2019]. Policy paper series of Mendel European Centre. ISBN 978-80-87106-85-3. Dostupné z: <http://www.striz.cz/mec/MEC-2015-EN-06.pdf>
- OECD: Database. OECD data [online]. 2019 [cit. 6. 5. 2019]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/>
- PISANI-FERRY, JEAN A KOL. *Options for a Euro-area fiscal capacity* [online]. 2013 [cit. 6. 5. 2019]. Dostupné z: http://bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/pc_2013_02.pdf

CENTRAL BANK COMMUNICATION AND SYSTEMIC STRESS

Mgr. Anna Pokorná

Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut ekonomických studií

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Anna Pokorná

Abstrakt:

Tato práce zkoumá vliv verbální komunikace Evropské centrální banky (ECB) na systémový stres na finančních trzích v eurozóně. Zajímá se jak o nahodilé projevy a rozhovory členů Rady guvernérů ECB, tak o oficiální tiskové konference mezi červencem 2008 a lednem 2014. Empirická analýza testuje vliv intenzity i sentimentu komunikace a také to, zda se tento vliv mění v různých režimech stresu. Výsledky evaluace ARIMA modelů a prahového autoregresního modelu ukazují, že konání oficiální tiskové konference krátkodobě zvýší systémový stres, že na sentimentu záleží jen v případě nahodilé komunikace a především že oficiální i neoficiální komunikace má značně větší efekt v dobách zvýšeného stresu. Přestože jsou odhadnuté účinky spíše malé, tato práce přispívá k podpoře hypotézy, že komunikace ECB může ovlivnit systémový stres.

Abstract:

This thesis aims to examine the effect of the European Central Bank's (ECB) oral communication on the financial systemic stress in the euro area. It considers adhoc speeches and interviews with the members of the ECB Governing Council as well as official press conferences between July 2008 and January 2014. The empirical analysis tests the effects of communication intensity and sentiment and whether they differ in different stress regimes. Regression results of ARIMA-based models and a Threshold auto-regressive model suggest that the occurrence of official press conferences increases the systemic stress, but that the sentiment of communication matters only in

the case of the adhoc speeches and interviews, but mainly that both the official and unofficial oral communication have a considerably stronger effect in periods of heightened systemic stress. Although the estimated effects are rather small, this thesis provides support for the hypothesis that ECB communication can affect the systemic stress.

Klíčová slova:

central banks, communication, ECB, systemic stress

Klasifikace JEL:

G20, E58, C23

Diplomová práce dostupná zde:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/191633/>

Introduction

The latest financial crisis inspired a debate about establishing and maintaining the stability of the financial system. However, there is also evidence that instability of the financial system hinders economic growth, even if it does not escalate into an actual crisis (Levine 2005). There is thus an increased need for policymakers to concern themselves with the stability of the financial system. One of the most important policymakers in every country is the central bank and even though its main objective is traditionally price stability, it can influence systemic stability as well.

While central banks have direct tools to influence the real economy, they can also use a supplementary tool which is the communication of their decisions to the public. It has even been argued that managing public expectations is more important than managing interest rates because the public base their decisions on expectations about the long-term interest rates rather than on the overnight interest rates that the central bank sets (de Haan & Jansen 2009).

With a greater need for stabilising the financial markets and with the increasing importance of central bank communication, this thesis considers the question whether the central banks can affect the stability of financial markets by their communication. Since central banks strive to manage expectations and reduce uncertainties, the hypothesis is plausible.

We test several research questions. We distinguish the effect of the communication intensity and its sentiment. It is also hypothesised that some communication events may be more important than others, depending on the speaker and the topic. Finally, we whether these effects differ in times of low stress and high stress. The central bank which is the subject of our research is the European Central Bank (ECB), which is arguably one of the most influential central banks in the world, and we consider both official press conferences and adhoc speeches and interviews of its members.

1 Motivation and literature review

Central banks are certainly among the most important policymakers in every economy and play a key role, though not an exclusive one, in setting monetary policy. Their importance seems to be even more considerable recently, during the European sovereign debt crisis or the times of deflation pressures and the issue of active zero lower bound. Probably the most influential ones are the US Federal Reserve (Fed) and the ECB. The ECB is even unique due to the fact that it is designed to act as a central bank for multiple sovereign states.

The main task of the ECB is to set and implement the monetary policy in the euro area, for which it typically uses the overnight interest rate. A supplementary tool can be communication with the public to influence these prices. The recent trend is extensive and very much open communication of the central banks and generally high transparency. The intuition behind this tendency is a belief that increased transparency and clear communication contribute to the greater credibility and

accountability which are required for successful achievement of the central bank's objectives.

The ECB also uses various means for expressing its stance to the public. These could be divided into scheduled and regular events, such as press conferences after policy meetings and several bulletins, and adhoc statements and interviews. This study uses the adhoc ECB communication in its empirical part because it can respond instantaneously to new information on financial markets and is thus the most flexible, as well as the introductory statements of policy meeting press conferences, events that are scrutinized by the media and present the main official stances.

Communication is indeed a powerful instrument and vast empirical literature documents its influence on the financial markets. Studies by Neuenkirch (2012) and Rosa & Verga (2007) provide empirical evidence that communication by a central bank can have a material influence on the financial markets, even though there are some limitations. A rich stream of research is then focused on the effect of central bank communication on a particular aspect of financial markets. For instance, Kohn & Sack (2003) document a considerable effect of the Fed's statements on short- and intermediate-term interest rates and Fratzscher (2008) makes an argument that central bank communication can be effective in influencing exchange rates. Gertler & Horváth (2018) focus on adhoc communication by ECB members and conclude that it also affects financial markets, especially interest rates and stock markets. Several studies then compare communication strategies (Ehrmann & Fratzscher 2007a) and timing of communication (Ehrmann & Fratzscher 2007b). They show that even though some strategies are more effective than others, central banks indeed alter the public expectations.

Nevertheless, to the best of our knowledge, there exists no empirical study of the effect of central bank communication on the financial stability or financial systemic stress. Knütter et al. (2011) ask this question, but they do not conduct an original

empirical analysis. Instead, they only summarise previous empirical evidence of central bank communication effects and argue that its effects are pronounced, which provides an incentive to explicitly focus on the financial stability effects of central bank communication. This thesis continues further on this exact path.

There seems to be no universal definition of systemic stress in the financial system which is caused also by the fact that no two episodes of financial stress are the same. We find perhaps the most useful specification by Holló et al. (2012), who interpret systemic stress as a period in which the financial instability becomes so widespread that it impairs the functioning of a financial system to the point where economic growth and welfare suffer materially.

Just as there is no simple definition of financial stress, there is also no easy way to measure it, and there is no single natural indicator of the overall level of financial stress. Therefore scientists aim to construct a financial stress index that could serve as a measure of financial stress. Such an index measures rather latent conditions and is constructed from various economic and financial data using sophisticated statistical techniques (Kliesen et al. 2012).

The existing literature on the financial systemic stress is mainly oriented to developing accurate stress indicators (useful description and comparison of various financial stress indicators can be found in Kliesen et al. (2012)). Nevertheless, further analysis using such indicators suggests that the effects of shocks in the financial stress on the real economy can be quite considerable, especially in periods of heightened uncertainty (see Cardarelli et al. (2011), Davig & Hakkio (2010) or Holló et al. (2012)). There is, therefore, a strong incentive to further study the financial systemic stress, what are its causes and how it can be influenced to prevent material injury of the economy.

2 Development of hypotheses

Significant features of financial stress are increased asymmetry of information, uncertainties about the fundamental value of assets and behaviour of other market agents (Hakkio & Keeton 2009). These uncertainties emerge when the market agents have different expectations about future outlook or a lack of information about it. Therefore there may be an opportunity for the central bank to provide the public with new information and to affect its expectations so that they vary less.

The first research question concerns the intensity of communication – is openness and high frequency of communication beneficial for financial stability?

Hypothesis 1: Increased central bank communication intensity decreases the financial systemic stress.

It can be argued that the central bank provides valuable information to the public and in this way it can reduce uncertainties and unify public expectations. On the other hand, Winkler (2000) suggests that too intensive communication may become more confusing than clarifying.

While the amount of communication may have some effect on the financial systemic stress, the content of the communication is what should essentially matter.

Hypothesis 2: Communication expressing a positive outlook or tightening policies decreases the financial systemic stress. Communication expressing a negative outlook or further easing policies increases the financial systemic stress.

The intuition for this hypothesis is that positive news should calm the markets and reduce the uncertainties about the future economic outlook. On the other hand, negative news could alarm the markets and cause their further deterioration.

Following Gertler & Horváth (2018), it is further presumed that there are various characteristics of the statement

that matter for its significance and real impact on the financial systemic stress.

Hypothesis 2.1: *Central bank communication has a stronger effect on the financial systemic stress in the following cases:*

- *the statement is given by the president of the central bank;*
- *the statement is given by a policymaker from a core Member State of the euro area;*
- *the statement is given by a policymaker from a Member State that is in distress;*
- *the statement is given in an important financial centre;*
- *the communication concerns a non-standard policy measure;*
- *the communication concerns monetary policy rather than economic outlook;*
- *the statement is given shortly before the upcoming scheduled policy meeting.*

The actual sentiment of the communication may also be seen as another important characteristic which can affect its importance. Accordingly, it is expected that there may be asymmetry in the effects of communication expressing a positive outlook and communication expressing a negative outlook.

Hypothesis 2.2: *Communication expressing a negative outlook or further easing policies has a stronger effect on the financial systemic stress than communication expressing a positive outlook or tightening policies.*

Finally, we also consider that the effect of central bank communication may be affected by the contemporaneous situation on financial markets. Market agents may be more

alert and perceptive in times of heightened financial stress or even crises and thus react differently than in calmer times.

Hypothesis 3: *Central bank communication has a stronger effect in periods of heightened financial systemic stress.*

3 Data

The two most important datasets for empirical analysis are the systemic stress variable and ECB communication data. To measure the systemic stress, the Composite Indicator of Systemic Stress (CISS) developed by Holló et al. (2012) is chosen. It is constructed from a wide variety of stress indicators in different market segments in order to measure systemic stress and the past evidence of financial distress periods indeed seems to be well indicated by the CISS. Other main advantages of CISS are its availability at high frequency (daily or weekly), which enables the immediate effect of ECB communication to be followed, and that it was developed by ECB researchers and uses data from the euro area, which should be of most relevance for ECB communication.

For the ECB communication we use two datasets to capture both ad hoc and official communication. The ad hoc communication dataset contains forward-looking statements and speeches by the members of the ECB Governing Council (ECB GC) between policy meetings and was collected by Gertler & Horváth (2018). The sentiment of each communication event is further assigned values of -1.0 and 1 , indicating negative, neutral and positive outlook respectively. The dataset also contains various other pieces of information about each of the communication events, its author and the place of the event.

The dataset on ECB official communication is constructed by Picault & Renault (2017). Their Central Bank Communication Index (CBCI) measures the inclination of ECB press conference introductory statements using textual analysis. The final aggregated indicator takes any value between 1 and -1 , with 1 indicating the strongest positive outlook, and -1 indicating the strongest negative outlook.

To account for other factors that could affect the financial systemic stress we also include the Composite Leading Indicator (CLI) and the Economic Policy Uncertainty Index (EPUI).

4 Methodology

Before developing a model, we test and treat several econometric issues in the used variables. First, the presence of a trend and non-stationarity is tested in the CISS using the Augmented Dickey-Fuller Test and the KPSS test. The tests show that we cannot reject the presence of a unit root and therefore the CISS is first-differenced. Using the Auto-Correlation function and Partial Auto-Correlation function of $\Delta CISS$, serial correlation of first order with negative sign is further identified. Therefore, three simple univariate models' specification of $\Delta CISS$ are compared and assessed using information criteria. The Moving Average model of the first order, MA(1), then becomes a stepping stone for further analysis.

In order to test Hypotheses 1 and 2, the MA(1) model is enriched by adding explanatory variables of interest. These are either official or adhoc communication variables. We also include two control variables that are supposed to be exogenous and should control for policy uncertainty and the real economy cycle. The presented models could be formalised as:

$$\Delta CISS_t = \alpha \epsilon_{t-1} + \beta X_t + \gamma Z_t + \epsilon_t$$

where X_t is the matrix of communication variables, which varies according to the tested hypothesis; Z_t is the matrix of control variables ($\Delta EPUI_t$; ΔCLI_t) that remains the same for almost all model specifications; ϵ_t is the error term assumed to be IID; represents the MA(1) term; and α, β and γ are respective parameters to be estimated. This model can be estimated by the standard Maximum Likelihood estimator (MLE).

However, we also account for the possibility of simultaneity as it is quite possible that members of the ECB GC respond to the overall level of stress in the system in their

speeches or that it influences the frequency with which they communicate with the public. Therefore, we also construct and estimate a Vector Autoregressive model (VAR) that allows us to control for simultaneous effect. The reduced form model is estimated equation by equation using OLS:

$$\begin{aligned}\Delta CISS_t &= \alpha_1 + c_1 \Delta CISS_{t-1} + b_1 X_{t-1} + \gamma_1 Z_t + e_t \\ X_t &= a_2 + c_2 \Delta CISS_{t-1} + b_2 X_{t-1} + \gamma_2 Z_t + v_t\end{aligned}$$

Hypothesis 3 is then tested using the so-called Threshold Auto-Regressive model (TAR), which adds cross-products with a regime-specific dummy. This enables us to compare the estimated coefficient for different regimes and test whether the CISS is in high stress regime more sensitive to ECB communication. The final model specification is formalised:

$$\begin{aligned}\Delta CISS_t &= (\alpha_L \Delta CISS_{t-1} + \beta_L X_t + \gamma_L Z_t) * I[CISS_{t-1} < \tau] \\ &\quad + (\alpha_H \Delta CISS_{t-1} + \beta_H X_t + \gamma_H Z_t) \\ &\quad * I[CISS_{t-1} \geq \tau] + \epsilon_t\end{aligned}$$

where τ is the threshold value which is an unknown parameter and $I[\cdot]$ is the binary indicator of the condition in brackets. Consequently, the model is not linear in parameter. The estimation procedure is described by Tong (1990) and commonly referenced as Self-Exciting TAR (SETAR). Once the threshold is set, the model becomes linear in parameters and can be estimated using OLS. Therefore, the τ could be selected by a repetitive grid search along the possible threshold values. Finally, the preferred model specification is the following with

$$\alpha_L = \alpha_H \text{ and } \gamma_L = \gamma_H:$$

$$\begin{aligned}\Delta CISS &= \alpha \Delta CISS_{t-1} + (\beta_L X_t) * I[CISS_{t-1} < \tau] + (\beta_H X_t) \\ &\quad * I[CISS_{t-1} \geq \tau] + \gamma Z_t + \epsilon_t\end{aligned}$$

Results

The results of the MA(1) and VAR models testing Hypothesis 1 show that the amount of adhoc communication seems to have no significant effect, while the official press conferences seem to slightly increase the CISS. This could be explained as the markets needing to adjust to the new information and therefore the stress rising. This finding, contrary to Hypothesis 1, suggests that information provided during these press conferences is processed by financial market agents heterogeneously, which increases the uncertainties and consequently the CISS. Another explanation may be that the expectations prior to the press conference about its outcome are already widespread among the financial market agents, which could lead to an increase in the CISS as well.

Our results further provide some evidence to support Hypotheses 2, 2.1 and 2.2 that there is an effect of central bank communication sentiment on the change in the CISS. Nevertheless, this effect is fairly low and only for the adhoc communication sentiment, while the sentiment of policy meeting press conference seems to have no effect. The CISS seems to react more strongly if the speaker is the president of the ECB or a national governor from a southern state, or if the topic is monetary policy or non-standard measure. The VAR model estimation does not provide evidence of reversed causality of the communication sentiment.

Finally, according to the SETAR model estimation, the effect of unofficial communication sentiment on the CISS is stronger in the high stress periods, and in the low stress periods there seems to be no effect at all. The occurrence of the official press conference increases the CISS notably, also only in the high stress regime. This evidence supports the hypothesis that the public pays more attention to the central bank communication in periods of increased financial stress. This may be explained by the information are being more valuable in times of uncertainty or by the public expecting the central bank to inform about the future outlook or crisis measures.

Conclusion

This thesis focuses on the ECB and both its official and unofficial oral communication. We formulate several specific hypotheses about the relationship between communication and financial systemic stress measured by a complex indicator of systemic stress, the CISS. We assess the effect of the amount of communication, its sentiment, whether certain communication can have a stronger effect than others and also whether the communication has a different impact in normal times compared to times of distress.

We believe that our empirical analysis provides evidence that ECB communication can affect the financial systemic stress. The effects seem to be small, but considering the frequency with which the ECB communicates, they can add up to a non-negligible influence.

This thesis also contributes to the empirical literature concerning the effects of unofficial communication because it utilises a rich and quite unique dataset of adhoc ECB GC members' speeches and interviews developed by Gertler & Horváth (2018). This type of central bank communication is not very often covered in the existing literature, but the importance of the adhoc communication may be increasing because it can address new developments on financial markets with greater flexibility. Considering that the sample period of our analysis covers the last financial crisis, it can also contribute to the literature studying its specifics.

References:

- Cardarelli, R., S. Elekdag, & S. Lall (2011): 'Financial stress and economic contractions.' *Journal of Financial Stability* 7(2): pp. 78–97.
- Davig, T. A. & C. S. Hakkio (2010): 'What is the effect of financial stress on economic activity.' *Economic Review* (Q II): pp. 35–62.
- Ehrmann, M. & M. Fratzscher (2007a): 'Communication by central bank committee members: Different strategies,

- same effectiveness?' *Journal of Money, Credit and Banking* 39(2-3): pp. 509–541.
- Ehrmann, M. & M. Fratzscher (2007b): 'The timing of central bank communication.' *European Journal of Political Economy* 23(1): pp. 124–145.
- Fratzscher, M. (2008): 'Communication and exchange rate policy.' *Journal of Macroeconomics* 30(4): pp. 1651–1672.
- Gertler, P. & R. Horváth (2018): 'Central bank communication and financial markets: New high-frequency evidence.' *Journal of Financial Stability* 36: pp. 336–345.
- de Haan, J. & D.-J. Jansen (2009): 'The communication policy of the European Central Bank: An overview of the first decade.' Working Paper 212/2009, De Nederlandsche Bank.
- Hakkio, C. S. & W. R. Keeton (2009): 'Financial stress: What is it, how can it be measured, and why does it matter?' *Economic Review*, Federal Reserve Bank of Kansas City (Second Quarter): pp. 5–50.
- Holló, D., M. Kremer, & M. Lo Duca (2012): 'Ciss – a composite indicator of systemic stress in the financial system.' Working Paper Series 1426, European Central Bank.
- Kliesen, K. L., M. T. Owyang, & E. K. Vermann (2012): 'Disentangling diverse measures: a survey of financial stress indexes.' *Federal Reserve Bank of St. Louis Review* 94(5): pp. 369–398.
- Knütter, R., B. Mohr, & H. Wagner (2011): 'The effects of central bank communication on financial stability: A systematization of the empirical evidence.' Discussion Paper 463, Fern Universität in Hagen.
- Kohn, D. L. & B. P. Sack (2003): 'Central bank talk: does it matter and why?' Technical report, Board of Governors of the Federal Reserve System (US).
- Levine, R. (2005): 'Finance and growth: Theory and evidence.' In P. Aghion & S. Durlauf (eds), *Handbook of*

- Economic Growth*, Volume 1 of *Handbook of Economic Growth*, Chapter 12, pp. 865–934. Elsevier.s
- Neuenkirch, M. (2012): ‘Managing financial market expectations: The role of central bank transparency and central bank communication.’ *European Journal of Political Economy* 28(1): pp. 1–13.
- Picault, M. & T. Renault (2017): ‘Words are not all created equal: A new measure of ECB communication.’ *Journal of International Money and Finance* 79(C): pp. 136–156
- Rosa, C. & G. Verga (2007): ‘On the consistency and effectiveness of central bank communication: Evidence from the ECB.’ *European Journal of Political Economy* 23(1): pp. 146–175.
- Tong, H. (1990): *Non-linear time series: a dynamical system approach*. Oxford University Press.
- Winkler, B. (2000): ‘Which kind of transparency? On the need for clarity in monetary policy-making.’ Working Paper 26, European Central Bank

RELOKACE JAKO NÁSTROJ ŘEŠENÍ MIGRAČNÍ KRIZE EU

Mgr. Lucie Škapová

Karlova Univerzita, Právnická fakulta, Právo a právní věda

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Lucie Škapová

Abstrakt:

Cílem této práce je analyzovat dočasný relokační mechanismus a návrhy trvalých relokačních mechanismů žadatelů o mezinárodní ochranu z hlediska jejich souladu s primárním právem EU a zásadou solidarity a spravedlivého sdílení odpovědnosti a navrhnout řešení jejich případných nedostatků. První a druhá část práce jsou deskriptivního charakteru a zasazují problematiku relokace a relokačního mechanismu do širšího kontextu. Třetí část práce pak dočasný relokační mechanismus analyzuje z hlediska jeho souladu s čl. 78 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) a zásadou proporcionality. Stěžejní součástí této části je analýza a kritické zhodnocení judikatury Soudního dvora Evropské unie (SDEU), a to zejména rozhodnutí ve věci Slovensko a Maďarsko proti Radě ze dne 6. září 2017. Obsahem čtvrté části práce je stručný popis hlavních prvků návrhů trvalého relokačního mechanismu, jejich výhod oproti dočasnému relokačnímu mechanismu a analýza překážek, jimž jejich fungování může v praxi čelit. Obecně lze říci, že oba návrhy představují posun správným směrem. Návrh Dublinu IV se přitom zdá slibnějším řešením nerovnoměrného zatížení členských států než navržená změna Dublinu III. I tento návrh nicméně obsahuje řadu problematických aspektů, jež v praxi mohou činit problémy.

Abstract:

This thesis aims to determine whether the temporary relocation mechanism and the two Commission proposals of permanent relocation mechanism comply with the EU primary law, with a special focus on the principle of solidarity and fair sharing of

responsibility. The first section describes the evolution of the EU competence and legislation in the area of asylum and migration and the legal importance and implications of the principle of solidarity for EU asylum and migration policy. The second section analyses the main features of the temporary relocation mechanism. The third section assesses the temporary relocation mechanism as regards its conformity with Art. 78(3) TFEU and with the principle of proportionality. Such an assessment entails a detailed legal analysis of the CJEU's decision in *Slovakia and Hungary v Council* of 6 September 2017. The fourth section deals with the main features of the proposals of the permanent relocation mechanisms, their advantages compared to the temporary relocation mechanism and the problems that may arise in the operation of these two mechanisms in practice. In sum, both proposals are a welcome step towards genuine EU-wide solidarity and fair burden-sharing in the common asylum policy. Needless to say, the relocation mechanism of Dublin IV seems to be more suitable to fix the existing imbalances and inefficiency than the proposed change to Dublin III. However, if adopted, it is highly debatable how efficient this mechanism would prove to be.

Klíčová slova:

Společný evropský azylový systém, dublinský systém, zásada solidarity a spravedlivého rozdělení odpovědnosti, relokační, čl. 78 odst. 3 SFEU, nelegislativní akt, suspenze legislativního aktu, zásada proporcionality

Klasifikace JEL:

K33, K37, K39

Diplomová práce dostupná zde:

<http://hdl.handle.net/20.500.11956/108349>

Úvod

V mezinárodním uprchlickém právu pojem relokace tradičně označuje případy přesunu osob v rámci jejich vlastního státu s cílem vyhnout se hrozícímu nebezpečí či újmě. Relokace v tomto smyslu je považována za alternativu mezinárodní ochrany poskytované ohroženým osobám v zahraničí (Nicolosi 2016: 343–344). V případech přesunu osob s cílem poskytnout jim mezinárodní ochranu v zahraničí se naopak tradičně hovoří o tzv. přesídlování neboli „*resettlement*“ (Goodwin-Gill 2014: 43–44). Dočasný relokační mechanismus vytvořený relokačními rozhodnutími Rady ze září 2015 představuje kombinaci těchto dvou tradičních institutů a je použit jako nástroj k prosazení zásady solidarity a k řešení migrační krize EU. Jako nástroj solidarity a způsob sdílení odpovědnosti mezi členskými státy je relokace použita i ve dvou návrzích trvalého relokačního mechanismu.

Cílem této práce je analyzovat tato relokační opatření jakožto zvláštní instituty unijního práva, a to z hlediska jejich souladu s primárním právem EU a způsobu, jakým reflektují zásadu solidarity a spravedlivého sdílení odpovědnosti. Hlavními prameny práce jsou ustanovení primárního a sekundárního práva a judikatura SDEU. Dále byla pro psaní práce užita zahraniční a česká odborná literatura. V některých ojedinělých případech je v práci odkazováno též na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (ESLP).

1 Obecný úvod do evropské azylové a migrační politiky

První část práce zasazuje problematiku relokace do širšího kontextu. Za tím účelem stručně objasňuje evoluci evropské integrace v oblasti azylu a migrace, vývoj šíře a charakteru pravomocí EU, rozhodovacích procedur a pravomoci SDEU.

Pokud jde o význam zásady solidarity pro oblast azylu a migrace, zpočátku se solidarita mezi členskými státy dotýkala především vnitřního trhu a ekonomické stránky evropské integrace (Butler 2018: 318–326). S rozvojem pravomocí EU v oblasti svobody, bezpečnosti a práva se však zásada solidarity

postupně prosadila i ve vztahu k azylu a migraci. Jako právní princip společné azylové a migrační politiky je detailně rozvedena v článku 80 SFEU (tzv. klauzule solidarity), který není sám o sobě právním základem pro unijní akty, ale může sloužit jako odůvodnění pro opatření přijatá dle článku 78 SFEU (Moreno-Lax 2017: 752) nebo jako interpretační vodítko při výkladu azylové legislativy.

Solidarita v oblasti azylové politiky má řadu výhod jak pro účastníky se státy, tak pro žadatele o mezinárodní ochranu. Vanheule, Van Selm a Boswell jako hlavní výhody pro státy uvádějí větší stabilitu, menší fluktuaci v počtu žadatelů a azy-lantů, s nimiž se stát musí vypořádat, a ochranu států před újmou působenou jednostrannými opatřeními okolních států a před sníženou sociální a regionální kohezí a stabilitou (jež jsou důsledky nerovnoměrného rozdělení břemene). Výhody pro žadatele o mezinárodní ochranu jsou dány tím, že přetíženost azylových systémů vede k nižší otevřenosti vůči žadatelům o mezinárodní ochranu a ke snížení humanitárních a lidskoprávních standardů. Jako vypovídající příklad těchto problémů lze uvést systematické porušování lidských práv žadatelů o mezinárodní ochranu v Řecku a Itálii a přijetí limitů na počet žadatelů o mezinárodní ochranu ve Švédsku a Rakousku.

Noll (2002) hovoří o 3 typech opatření k zajištění solidarity – tzv. sdílení norem, sdílení prostředků a sdílení osob. společný evropský azylový systém (SEAS) v současné podobě obsahuje aspekty všech tří výše zmíněných typů, byť v nevyvážené podobě. Vanheule, Van Selm a Boswell (2011) dále solidární opatření rozdělují podle toho, zda je jejich účelem řešení příčin (kupř. unijní harmonizací azylového práva) nebo následků nerovnoměrného sdílení odpovědnosti (zejména mechanismy přerozdělující výslednou zátěž).

2 Dočasný relokační mechanismus jako nástroj řešení migrační krize EU

Kapitola popisuje osobní, časovou a věcnou působnost a hlavní parametry relokačních rozhodnutí z roku 2015. Pro právní analýzu obsaženou v kapitole 3 je nejvýznamnější ta skutečnost, že jimi představené řešení spočívá v dočasné suspenzi nařízení Dublin III, na jehož základě se určuje členský stát příslušný pro posouzení jednotlivých žádostí o mezinárodní ochranu. Významným rozdílem mezi prvním a druhým relokačním rozhodnutím je pak způsob rozdělení relokovaných žadatelů mezi členské státy (princip dobrovolnosti vs. závazné kvóty určené dle distribučního klíče).

V prosinci 2015 byly proti závazným kvótám obsaženým v druhém relokačním rozhodnutí Maďarskem a Slovenskem podány žaloby na neplatnost. Následující kapitola navazuje na tento právní spor a zabývá se souladem dočasného relokačního mechanismu s primárním právem EU. Jednotlivé právní otázky jsou rozděleny do dvou základních okruhů podle toho, jakého ústavního principu se týkají.

3 Relokační opatření v judikatuře SDEU

3.1 Dodržení zásady přenesených pravomocí

Podle čl. 5 odst. 1 SFEU se rozsah pravomocí EU řídí zásadou svěřených pravomocí. Z tohoto důvodu musí mít každý právně závazný akt EU svůj právní základ v primárním právu nebo v jiném existujícím právním aktu, který dokládá, že je EU členskými státy oprávněna v dané věci jednat (Svoboda 2013: 54). Jedním z žalobních důvodů předložených žalobci bylo nedodržení podmínek užití právního základu čl. 78 odst. 3 SFEU, tj. právě porušení zásady svěřených pravomocí.

První podmínkou užití čl. 78 odst. 3 SFEU je existence „náhlého přívalu“ příslušníků třetích zemí. Soudní dvůr (dále jen SD) zvolil široký výklad tohoto pojmu a dospěl k závěru, že o „náhlý příval“ půjde i tehdy, pokud *„k němu došlo v rámci migrační krize trvající několik let“*, jestliže *„znemožňuje normální*

fungování společného unijního azylového systému“. Tento přístup k výkladu první podmínky lze považovat za zcela správný a v souladu s účelem, smyslem a kontextem čl. 78 odst. 3 SFEU.

Obdobně lze hodnotit rovněž odpověď SD na druhý argument slovenské vlády, týkající se existence systémových nedostatků v azylovém systému Řecka. Souhlasím se SD, že otázka, zda je „stav nouze“ částečně způsoben neplněním závazků plynoucích z práva EU či nikoliv, by neměla při aplikaci čl. 78 odst. 3 SFEU hrát roli. Zaprvé, i členský stát, který plně nedodrжуje svoje závazky, je nadále plnoprávným členem Unie (tudíž se použije zásada solidarity). Zadruhé, nezvládnutí situace ze strany některých členských států působí kvůli vzájemné propojenosti členských států problémy EU jako celku (Veebel, Markus 2015: 258). A konečně, zajistit dodržování práva EU je primární účelem řízení pro porušování Smluv podle článků 258 a 259 SFEU, nikoliv právního základu v čl. 78 odst. 3 SFEU.

SD následně odmítl i argument maďarské vlády, že bylo s čl. 78 odst. 3 SFEU rozporné takové opatření, jež bylo k tíži Maďarsku, které se (stejně jako Itálie a Řecko) v dané době rovněž potýkalo s nouzovou situací. Tento závěr SD se zdá odůvodněný a racionální. Žalobci navrhovaný výklad by totiž vedl k absurdní situaci, kdy by odmítnutí jediného členského státu znemožnilo institut dočasných solidárních opatření vůbec využít. Důsledkem by byla buď ztráta efektivity tohoto ustanovení a zmaření jeho účelu, nebo nutnost přijmout opatření i proti vůli některého z beneficentů (tj. zásah do suverenity nesouhlasícího členského státu).

Dalším žalobním bodem bylo porušení podmínky dočasnosti opatření podle čl. 78 odst. 3 SFEU. Žalobci v tomto bodě argumentovali, že platnost v délce 2, resp. 3 let již není souladná s čl. 78 odst. 3 SFEU. Ani generální advokát Bot, ani SD však s takto restriktivním pojetím nesouhlasili. SD otázku dočasnosti relokačních opatření posoudil z čistě formálního hlediska, tj. bral v potaz pouze formálně stanovenou dobu platnosti napadeného rozhodnutí, a nikoliv délku trvání jeho účinků. S ohledem

na diskreční pravomoc Rady dále snížil intenzitu přezkumu a aplikoval test zjevného překročení posuzovací pravomoci, na jehož základě dospěl k závěru, že vzhledem k okolnostem případu bylo možné délku trvání v podobě 2 let považovat za důvodnou.

Ochota SD přiznat Radě určitou diskreci je jistě pochopitelná. Vyřčení konkrétního časového limitu by sice posílilo právní jistotu, ale zároveň by bylo způsobilé do budoucna ohrožit užitečný účinek čl. 78 odst. 3 SFEU a schopnost Rady reagovat flexibilně na nouzové události, jež mohou v budoucnosti nastat a vyžadovat rychlou a účinnou odpověď. Rovněž by takový přístup svým způsobem odporoval vůli tvůrců smluv, kteří Lisabonskou smlouvou pevné časové omezení odstranili.

Nekompromisní odmítnutí argumentace žalobců ohledně závažných dlouhotrvajících účinků relokačního rozhodnutí je nicméně lehce znepokojující. Omezení zakotvené v právním základu čl. 78 odst. 3 SFEU by nemělo být možné jednoduše obejít tím, že se formální délka účinnosti dotčeného aktu stanoví na několik málo měsíců či let. To platí zvláště s přihlédnutím k tomu, že přítomnost příslušníků třetích států na území státu a povinnost poskytovat jim v režimu národního zacházení mj. sociální práva je podstatným zásahem do suverenity státu a má závažné ekonomické dopady (Veebel, Markus 2015: 258). SD by proto měl při přezkumu dočasnosti napadeného rozhodnutí přihlížet též k obsahu napadeného rozhodnutí, nikoliv k ryze formální délce jeho účinnosti. Jedině tak lze posoudit jeho skutečné dopady na členské státy a míru zásahu do jejich oprávněných národních zájmů.

Další zásadní hmotně-právní otázkou byla přípustnost užití nelegislativních aktů (relokačních opatření) k derogaci legislativního aktu (nařízení Dublin III). Postoj generálního advokáta i SD k pravomocím Rady podle čl. 78 odst. 3 SFEU se v tomto ohledu ukázal až překvapivě vstřícným. SD výslovně připustil, že se nelegislativní opatření dle čl. 78 odst. 3 SFEU mohou odchýlit od ustanovení legislativních aktů. Standard zvolený SD (tj. podmínka omezené časové a věcné působnosti

takových opatření) je přitom poměrně nízký a až na extrémní případy zjevného zneužití pravomoci a obcházení řádných postupů by nemělo být těžké jej splnit. Z argumentace SD se navíc zdá, že je ve jménu *effet utile* čl. 78 odst. 3 SFEU ochoten připustit v zásadě jakékoliv opatření, týkající se jakéhokoliv aspektu SEAS.

Taková aprobace jednání Rady ze strany SD má ovšem významné implikace z hlediska demokratické legitimacy a principů právního státu. Pro Radu by nemělo být příliš snadné suspendovat podstatné prvky pravidel SEAS, které vznikly na základě konsenzu unijních institucí reprezentujících v různých formacích zájmy členských států a unijních občanů. Větší solidarity a rovnoměrnějšího sdílení břemene by mělo být dosaženo společenským konsenzem vzešlým v rámci řádného legislativního postupu při přípravě azylové legislativy, jež SEAS tvoří. Roky trvající absence politické vůle k větší solidaritě a nečinnost normotvůrce by neměla být napravována pomocí *ad hoc* opatření přijímaných na základě mimořádné pravomoci, a to s minimální účastí Evropského parlamentu, národních parlamentů i veřejnosti.

3.2 Dodržení zásady proporcionality

Podle názoru SD vyjádřeného ve věci *Mad'arsko a Slovensko proti Radě* spadá rozhodování ve společné azylové politice mezi oblasti, v nichž dochází ke komplexnímu posuzování a přijímání veskrze politických rozhodnutí. SD proto následně ve zbytku svého rozhodnutí namísto standardního testu proporcionality aplikoval test zjevné nepřiměřenosti.

Pokud jde o první krok tohoto testu, tj. vhodnost relokačního mechanismu, SD rozhodl, že napadené relokační rozhodnutí „nelze považovat za opatření, které by bylo pro účely dosažení tohoto cíle zjevně nevhodné“. Dočasný relokační mechanismus v praxi čelil řadě právních i faktických problémů a celkově nelze jeho implemetaci považovat za příliš úspěšnou a efektivní. Je nicméně nutné souhlasit se SD, že případná nesprávnost úvah Rady ohledně účinnosti dočasného relokačního mechanismu

není rozhodně zjevná a snadno prokazatelná. Stejně tak je třeba uznat, že případné nedokonalosti přijatého relokačního mechanismu, zejména jeho neschopnost zajistit skutečně spravedlivé sdílení odpovědnosti, je nutné přičíst na vrub politickému kompromisu, neboť se bezesporu jedná o politicky citlivou otázku.

Pokud jde o druhý krok testu proporcionality, SD posuzoval potřebnost relokačního mechanismu s ohledem na tři další alternativní opatření: finanční, personální, technická a materiální podporu; aktivaci směrnice o dočasné ochraně; dočasný relokační mechanismus fungující na principu dobrovolnosti (tj. bez závazných kvót uložených jednotlivým členským státům).

Obdobně jako v předcházejících žalobních bodech se odpověď SD nesla v duchu široké posuzovací pravomoci Rady, výjimečnosti stavu nouze v Řecku a Itálii a významu článku 80 SFEU pro společnou azylovou a migrační politiku, a to se stejnými důsledky. SD nepovažoval ani jedno z navrhovaných opatření za natolik efektivní alternativu, aby bylo možné druhé relokační rozhodnutí považovat za zjevně nevhodné k dosažení sledovaného cíle.

Lze souhlasit se SD, že personální, finanční, technická či materiální podpora je – navzdory svojí nesporné užitečnosti – nesrovnatelná s efektivitou relokačních opatření, která z území nejvíce přetížených členských států přemístí určité množství žadatelů. Obdobně lze říci o druhé alternativě v podobě dobrovolných závazků. Dobrovolné závazky by dle mého názoru mohly být kvalitní alternativou tzv. druhého relokačního rozhodnutí. Jejich výhody jsou však vyváženy i množstvím potenciálních nevýhod, které je nečiní natolik kvalitní alternativou, aby bylo možné hovořit o zjevné nepotřebnosti druhého relokačního rozhodnutí a z toho plynoucí jeho neplatnosti.

Poslední potenciálně účinnou alternativu závazných relokačních kvót podle druhého relokačního rozhodnutí představovala směrnice o dočasné ochraně. SD ji jako alternativní řešení odmítl na základě toho, že rozhodnutí poskytnout na místo dočasné ochrany mezinárodní ochranu státem relokace je „hlavně politickým rozhodnutím, jehož vhodnost nemůže Soudní dvůr

přezkoumávat“. Dle mého názoru však takové tvrzení není zcela dostačujícím argumentem. Jedna věc je provést analýzu dočasné ochrany stejně jako se stalo u zbytku navržených alternativ a dojít k závěru, že Rada volbou relokační zjevně nepřekročila svoji posuzovací pravomoc. Věcí zcela jinou je však apriorní tvrzení, že vhodnost dočasné ochrany a případnou nižší vhodnost napadené relokační vůbec nelze přezkoumat. A to tím spíše za situace, kdy směrnice o dočasné ochraně představuje oproti dočasnému relokačnímu mechanismu množství nepopíratelných výhod.

Byť by však bylo možné označit směrnici o dočasné ochraně za vhodnější alternativní právní nástroj, než je napadené rozhodnutí, nelze z toho s jistotou dovodit, že by bylo v důsledku toho napadené rozhodnutí zjevně nepotřebné. Test užitý SD pro přezkum napadeného rozhodnutí je silně subjektivní a přiznává Radě široký prostor pro uvážení. Je proto poměrně snadné dospět k závěru, že se Rada ve svém posouzení nedopustila žádné zjevné chyby.

Maďarsko a Polsko závěrem zpochybňovaly též schopnost druhého relokačního rozhodnutí projít třetím krokem testu proporcionality, tj. jeho celkovou přiměřenost ve vztahu k cíli v důsledku jeho údajné nepřiměřené zátěži pro etnicky homogenní členské státy. Důvody uvedené SD a generálním advokátem pro odmítnutí tohoto argumentu lze považovat za poměrně přesvědčivé. Jednotliví žadatelé by jistě měli být primárně relokováni do takových členských států, v nichž mají větší šanci se integrovat. Není ale právně obhajitelné v obecné rovině žádat, aby etnicky homogennější státy automaticky nesly nižší míru odpovědnosti než státy s větším množstvím etnických či národnostních menšin. Takové pojetí by odporovalo článku 80 SFEU a jím stanovené zásadě spravedlivého rozdělení odpovědnosti mezi členskými státy.

4 Relokační opatření jako součást dublinského systému?

V *Evropském programu pro migraci* se Komise zavázala předložit do konce roku 2015 legislativní návrh, jenž představí „závazný a automaticky aktivovaný systém pro přemísťování“ příslušníků třetích států, kteří jednoznačně potřebují mezinárodní ochranu. V souladu s tímto závazkem Komise v září 2015 předložila návrh tzv. krizového relokačního mechanismu (COM(2015) 450 final). Krizový relokační mechanismus by měl být doplněn do nařízení Dublin III a představovat trvalé řešení stavů nouze v oblasti azylu.

Zatímco dočasná relokační opatření přijatá ve prospěch Řecka a Itálie představovala dočasnou *ad hoc* derogaci od dublinského systému, smyslem předloženého návrhu je trvale integrovat do dublinského systému nástroj, jenž umožní jeho fungování v dobách krize. Ačkoliv tento návrh představuje krok směrem k větší časově omezené solidaritě mezi členskými státy, činí tak s cílem dlouhodobě zachovat systém založený na krajně nerovnoměrném rozdělení břemene. Vzhledem k odporu mnoha členských států je však silně pravděpodobné, že předložený návrh nakonec nebude přijat. To platí tím spíše ve světle probíhající reformy dublinského systému, kterou Komise navrhla v roce 2016 a jejíž součástí je i návrh tzv. korekčního relokačního mechanismu.

Návrh korekčního relokačního mechanismu je bezesporu jedním z pozitivních přínosů návrhu nařízení Dublin IV, neboť se v řadě podstatných aspektů od prvních dvou zmíněných relokačních mechanismů významně odchyluje. Tyto odchylky se týkají především: 1) osobní působnosti a způsobu přidělování žadatelů členským státům, 2) věcné působnosti, 3) právní povahy relokačního mechanismu, 4) způsobu aktivace a 5) stanoveného okruhu členských států relokace. Celkově vzato, korekční relokační mechanismus představuje vítanou snahu o exaktnější vymezení spravedlivých podílů členských států a zajištění rovnoměrnějšího sdílení odpovědnosti ve společné azylové politice. Jeho nastavení lze nicméně vytknout i řadu nedostatků (jmenovitě oneróznost zvoleného řešení pro členské státy prvního

vstupu, nedostatečné přihlížení k preferencím relokováných žadatelů, administrativní náročnost a komplikovanost navrženého mechanismu a kontroverzní „pay-not-to-play option“).

Mnohé z výše uvedených výtek jsou zohledněny v pozměňovacích návrzích Evropského parlamentu, jež v mnohém představují ambiciózní reformu dosavadní dublinské logiky. Kupříkladu Francesco Maiani (2017) jednoznačně vítá prvky dobrovolnosti a alespoň omezenou možnost žadatelů o mezinárodní ochranu ovlivnit členský stát, který posoudí jejich žádost o mezinárodní ochranu. Obdobně lze hodnotit i další z parlamentních pozměňovacích návrhů, a to jmenovitě větší centralizaci společné azylové a migrační politiky.

Závěr

Dlouho očekávané stanovisko generálního advokáta a rozhodnutí SDEU přinesla překvapivou shodu, byť svým celkovým výsledkem překvapila spíše málo. Jak generální advokát, tak SD v mnoha ohledech zaujali k výkladu čl. 78 odst. 3 SFEU velice extenzivní postoj a shledali dočasný relokační mechanismus za souladný s primárním právem EU. Některé názory SD a generálního advokáta lze hodnotit jednoznačně kladně, neboť v souladu s článkem 80 SFEU usnadňují zajištění větší míry solidarity a ochraňují užitečný účinek čl. 78 odst. 3 SFEU a akceschopnost EU v mimořádných nouzových situacích.

Nicméně právě důraz SD na krizovost a výjimečnost situace a rozsudkem se nesoucí idea, že výjimečné situace si žádají výjimečná opatření, lehce připomínají rozhodnutí SDEU z období krize eurozóny (obdobně též Ovádek 2017). Podobně jako v rozhodnutích *Gauweiler* a *Pringle* vedl tento „hodnotově akrizově orientovaný“ přístup SD k některým ne zcela přesvědčivým závěrům. Tato výtka platí zejména ve vztahu k interpretaci podmínky dočasnosti relokačních opatření a přípustnosti užití čl. 78 odst. 3 SFEU pro suspenzi legislativních aktů.

Je přitom otázkou, zda je závěr SD o přípustnosti suspenze legislativního aktu nelegislativním aktem přenositelný i do

jiných oblastí práva EU. Odůvodnění SD na jednu stranu výslovně popírá existenci hierarchie mezi legislativními a nelegislativními akty, což nasvědčuje tomu, že by tato možnost měla být přípustná i v jiných oblastech činnosti EU. Na stranu druhou je možné, že SD v budoucnosti tuto možnost v jiných oblastech neuzná, a to s odkazem na zvláštní vztah a účel čl. 78 odst. 2 a 3 SFEU. Ať tak či onak, domnívám se, že ani v oblasti společné azylové politiky by pro Radu nemělo být příliš snadné suspendovat podstatné prvky pravidel SEAS, které vznikly v řádném demokratickém procesu. V politické a faktické rovině může být náprava dlouhodobých nedostatků SEAS pomocí *ad hoc* opatření pohodlná a praktická. V právní rovině s sebou nicméně nese ohýbání předepsaných právních procedur a právní nejistotu a nesystémovost, jež cílí pouze na zažehnání symptomů, nikoliv na léčbu jejich příčin.

Příkladem snahy o skutečnou reformu SEAS, která by potenciálně mohla vyléčit příčiny problémů ve společné azylové a migrační politice, jsou návrhy trvalého relokačního mechanismu. První návrh více navazuje na ideu dočasného relokačního mechanismu. Tento tzv. krizový relokační mechanismus sice představuje pozitivní krok směrem k větší solidaritě mezi členskými státy, zároveň ale nadále vychází z dosavadní logiky dublinského systému, podle něhož největší míra odpovědnosti dopadá na členské státy prvního vstupu a relokače jakožto odchylka od toho pravidla je pouze výjimečným a časově omezeným opatřením.

Určitou změnu tohoto přístupu slibuje až návrh nařízení Dublin IV, jehož přínosem je snaha o průběžný výpočet exaktně určeného podílu jednotlivých členských států na nápadu všech žádostí o mezinárodní ochranu podaných v EU a jeho automatická aktivace v případě, kdy některý z členských států tento svůj podíl výrazně překročí. Vítanou inovací je rovněž rozšíření osobní působnosti relokačního mechanismu zásadně na všechny žadatele o mezinárodní ochranu. I tento návrh nicméně obsahuje množství nedostatků, jež mohou být v praxi překážkou jeho funkčnosti.

Použitá literatura

- Butler, G. 2018. Solidarity and its limits for economic integration in the European Union's internal market. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 25(3): 310–331.
- Maiani, F. 2017. The reform of the Dublin system and the dystopia of 'sharing people'. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 24(5): 622–645.
- Goodwin-Gill, G. 2014. International Law, Refugees and Forced Migration. Pp. 36–47 in E. Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long, N. Sigona (eds.). *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Moreno-Lax, V. 2017. Solidarity's reach: Meaning, dimensions and implications for EU (external) asylum policy. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 24(5): 740–762.
- Nicolosi, S. F. 2016. Emerging challenges of the temporary relocation measures under European Union asylum law. *European Law Review* 41(3): 338–361.
- Noll, G. 2002. Protection in a spirit of solidarity? in R. Byrne, G. Noll, J. Vedsted-Hansen, (eds.). *New asylum countries? Migration control and refugee protection in an enlarged European Union*. The Hague: Kluwer Law International.
- Ovádek, M. Legal basis and solidarity of provisional measures in Slovakia and Hungary v Council. *European Database of Asylum Law* [cit. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <<https://www.asylumlawdatabase.eu/en/journal/legal-basis-and-solidarity-provisional-measures-slovakia-and-hungary-v-council>>.
- Vanheule, D., Van Selm, J., Boswell, C. 2011. *The Implementation of Article 80 TFEU – on the Principle of Solidarity*

and Fair Sharing of Responsibility, Including its Financial Implications, between the Member States in the Field of Border Checks, Asylum and Immigration. Study for the LIBE Committee. Evropská unie.

Veebel, V., Markus, R. 2015. Europe's Refugee Crisis in 2015 and Security Threats from the Baltic Perspective. *Journal of Politics and Law* 8(4): 254–262.

VNITŘNÍ TRH JAKO NÁSTROJ KONVERGENCE

Bc. Karel Štros

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Mezinárodní obchod (vedlejší specializace
Evropská ekonomická integrace)*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Karel Štros

Abstrakt:

Cílem diplomové práce je zhodnocení konvergenčního procesu členských států Evropské unie z pohledu vnitřního trhu. Práce vychází ze standardního teoretického základu vývoje teorií hospodářského růstu a historie vnitřního trhu. Na základě datového srovnání 20 hospodářských, sociálních a vědecko-výzkumných kritérií je zanalyzován dosavadní průběh konvergenčního procesu, který je následně zasazen do širšího kontextu. Za pomoci odborné literatury jsou definovány české národní zájmy a vyvozena odpovídající doporučení pro zlepšení fungování vnitřního trhu.

Práce dochází k závěru, že vnitřní trh nelze považovat za jediný ani automatický nástroj konvergence, nicméně jeho vliv na hospodářský růst nelze popřít. Práce zároveň upozorňuje na neefektivnost současné podoby vnitřního trhu a překonanost hospodářského modelu zemí střední a východní Evropy, jež prošly transformačním procesem.

Abstract:

The internal market as a tool of convergence

The aim of this master's thesis is to evaluate the process of convergence among Member States of the European Union from the internal market perspective. The thesis is based on the standardised theoretical basis of development of economic growth theories and history of the internal market. A data comparison of 20 economic, social and scienceresearch criteria has been conducted. Given results assess the process of convergence, which is subsequently construed from a wider perspective. Relevant

suggestions for improvement of the internal market with respect to the Czech national interests are drawn from appropriate bibliography.

The thesis proves the internal market cannot be reckoned as either the only nor automated tool of convergence, although its effects on economic growth are evident. The thesis puts emphasis on the inefficiency of the current state of affairs within the internal market as well as the obsolescence of the transition economy model in central and east European countries.

Klíčová slova:

Vnitřní trh, konvergence, hospodářský růst, Evropská unie

Klasifikace JEL:

F15, F36, F45, F63, O47, O52

Diplomová práce dostupná zde:

<https://vskp.vse.cz/76225>

Úvod

Jedním z nejvýznamnějších prvků evropského integračního procesu je existence vnitřního trhu, která bývá spolu se zavedením jednotné měny označována za největší společný úspěch. Koncepte vnitřního trhu vychází z prohlubování integrace mezi všemi členskými státy směřující k vybudování měnové a hospodářské unie doplněné o unii politickou. Jeho vliv na chod členských států z něj činí nejúčinnější nástroj politické soudržnosti historicky různorodých zemí. Vyrovnání hospodářských úrovní je nezbytný předpoklad pro udržení stability vysoce integrovaného společenství, a proto by se mělo těšit adekvátní jak společenské, tak politické podpoře.

Cílem diplomové práce je zhodnocení konvergenčního procesu členských států Evropské unie z pohledu vnitřního trhu. Pro účely práce byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- i) Je vnitřní trh nástrojem konvergence ekonomik členských

států EU? Dochází ke sbližování životních úrovní?; ii) Je vnitřní trh jediný konvergenční nástroj?; iii) Je vnitřní trh v současné podobě skutečně efektivní? Z metodologického hlediska byly v práci použity analýza, komparace a syntéza.

První kapitola je zaměřena na teoretické vymezení evropské integrace a představení základních teorií hospodářského růstu. Ve druhé kapitole je přikročeno k samotné analýze členských států EU ve třech zkoumaných oblastech (hospodářská, sociální a vědecko-výzkumná). Vzhledem ke snaze potlačit nesprávnou metodologickou interpretaci danou odlišnými metodami sběru byla použita výhradně data Statistického úřadu Evropské unie (Eurostat). Na základě teoretického předpokladu o míře podobnosti uvnitř hospodářské a měnové unie jsou členské státy pro účely srovnávání rozděleny do příslušných skupin, které jsou následně s ohledem na výsledky provedené analýzy přeskupeny dle reálné skutečnosti a vývojových tendencí.

Třetí kapitola se věnuje postavení České republiky na vnitřním trhu, dosavadnímu průběhu konvergenčního procesu a identifikaci národních zájmů v souvislosti se závěry učiněnými v předcházející kapitole. Ve čtvrté kapitole je porovnán cílový stav vnitřního trhu s jeho aktuální podobou. Jsou představeny jak doprovodné politiky, které mají vhodným způsobem vnitřní trh doplňovat, tak i protekcionistická opatření, jejichž aplikace myšlenky vnitřního trhu odporuje. Rovněž jsou uvedena vybraná relevantní doporučení pro zlepšení fungování vnitřního trhu.

1 Teoretické vymezení a základní pojmy

Úvodní kapitola je rozdělena na dvě dílčí části: i) historický proces evropské integrace, upřesnění pojmu vnitřní trh a ii) představení základních teorií hospodářského růstu, přístupů k podmíněnosti konvergence.

Základem pro rozvoj nové vědní disciplíny se stal článek profesora politické ekonomie Bely Balassy (1961), ve kterém definoval jednotlivá stádia ekonomické integrace a jejich deter-

minanty. Ačkoli se tento přístup používá dodnes, je částí odborné obce (Zlý, 2009) označován za „přežitý“, neboť dostatečně nereflektuje vývoj posledního půlstoletí. Evropská unie sice *de jure* dosáhla nejvyššího stádia integrace – politické unie, ale *de facto* se tak v mnohých případech odehrálo pouze na papíře. Jak uvádí Němcová (2017), společný trh, který se měl transformovat v trh jednotný, nakonec vyústil v trh vnitřní, definovaný výhradně jako prostor čtyř svobod (zboží, služeb, kapitálu a osob). (Balassa, 1961; Němcová, 2017; Zlý, 2009, str. 80–82).

Za základní modely hospodářského růstu bývají považovány dva modely vzájemně se odlišující v pojetí technologického pokroku a vymezení kapitálu. Zatímco neoklasický Solow-Swanův model vnímá technologický pokrok jako nezávislou (exogenní) veličinu a s kapitálem pracuje ve formě kapitálových statků, AK model chápe technologický pokrok jako závislou (endogenní) veličinu a do kapitálu řadí i znalosti. Jak uvádí Soukup a kol. (2007), konvergenční proces (tj. sblížování hospodářské úrovně a stupně vyspělosti ekonomik) je podmíněn nezávisle proměnnými veličinami. Amponsah a kol. (1999) zdůrazňují, že konvergenci nelze hodnotit pouze růstem hrubého domácího produktu, ale je nezbytné zohlednit i míru internacionalizace, legislativní prostředí, správu věcí veřejných nebo politickou situaci (Amponsah a kol., 1999, str. 1142–1144; Soukup a kol., 2007, str. 483–484, 489–491).

2 Analýza členských států EU dle vybraných kritérií

Nosnou částí práce je druhá kapitola, jež u 20 vybraných kategorií ze tří oblastí (hospodářská, sociální a vědecko-výzkumná) porovnává míru shody mezi členskými státy EU. Srovnání vychází z teoretického předpokladu homogenity hospodářské a měnové unie, jak jej definuje odborná literatura.

V souladu s cíli a výzkumnými otázkami byla stanovena hypotéza, že hospodářská, sociální aj. podobnost mezi členskými státy je odvozena od období přístupu do EU a mnohdy s tím související zeměpisné polohy. Členské státy EU byly na

základě těchto znaků rozděleny do tří skupin, jejichž průměrný souhrnný výsledek je použit jako směrodatné měřítko reprezentující danou skupinu. Jednotlivými skupinami států byly: i) státy západní a severní Evropy (ZSE; AT, BE, DE, DK, FI, FR, IE, LU, NL, SE), jež jsou tvořeny výhradně původními členy EU, ii) státy střední a východní Evropy (SVE; BG, CZ, EE, HR, HU, LT, LV, MT, PL, RO, SI, SK), které prošly ekonomickou transformací a do EU přistoupily po roce 2004, a iii) státy jižní Evropy (JE; CY, EL, ES, IT, PT) nazývané též středomořské, jejichž hospodářské, sociální aj. ukazatele byly výrazně ovlivněny podobou finanční a dluhové krize z let 2008-2009. Hodnoty získané z databáze Eurostatu byly doplněny o vlastní dopočty za účelem získání více vypovídajícího přehledu skupin zemí spojeného s identifikací trendů.

Provedená analýza prokázala, že použité dělení již není příliš relevantní a musí být revidováno tak, aby odpovídalo reálným výsledkům a dlouhodobým tendencím. Nové dělení (viz níže) lépe reflektuje vývojové trendy a odpovídá současně hospodářské, sociální a jiné úrovni členských států. Hodnocení nemůže být vnímáno jako konečné, protože by mělo být průběžně aktualizováno o nové poznatky. Analýza rovněž dospěla k závěru, že vnitřní trh sám o sobě není garantem trvalé konvergence hospodářské úrovně členských států, neboť z podstaty věci nepokrývá dostatečnou škálu potřebných politik. Tento empirický poznatek nachází oporu i v odborné literatuře (Grela a kol., 2017; Malý, 2018; Žuk, Savelin, 2018).

K samotným výsledkům: Jak vyplývá z datového podkladu, hospodářská krize z let 2008–09 výrazným způsobem zbrzdila konvergenční proces a upozornila na strukturální problémy ekonomik, které nebyly v době růstu patrné. Zatímco do roku 2007 se země SVE a JE přibližovaly úrovni v zemích ZSE, po vypuknutí krize nastal nečekaný obrat. Země JE se jednotně propadly do hlubokých hospodářských, finančních a pracovních problémů, ve většině zemí ZSE nastalo období stagnace či přímo mírného reálného poklesu životní úrovně a konvergenční

tempo v zemích SVE se výrazně zpomalilo, resp. téměř zastavilo. Tento stav trval v podstatě až do let 2014–16, kdy došlo k opětovnému nastartování sblížovacího procesu, byť s (prozatím) nižší intenzitou. Pokud by pomalé tempo konvergence přetrvávalo i v následujících letech, nelze v dlouhodobém horizontu (20+ let) předpokládat vyrovnaní hospodářské úrovně zemí SVE a JE s vysokou úrovní zemí ZSE. Již teď je velmi zřetelné, že k vyrovnaní úrovně může dojít i za dvě a více generací, pakliže k němu vůbec dojde.

Na základě uskutečněné analýzy 20 různých kritérií ze tří oblastí je vhodné upravit, resp. přeskupit skupiny zemí podle toho, jakých dosahují výsledků ve zkoumaných oblastech, a nikoli podle toho, kdy přistoupily k EU nebo jaká je jejich geografická poloha. Do tzv. zdravého jádra EU, které se dá označit za hospodářsky výkonné, lze zařadit AT, BE, DE, DK, LU, NL, FI, a SE. V těchto zemích panuje vysoký životní standard a hospodářská úroveň a vývojové tendence nenaznačují větší rozkolísání ve střednědobém horizontu. Tento závěr byl učiněn na základě provedené analýzy, která jasně prokázala, že označení staré země (EU 15) nelze nadále používat jako směrodatné, neboť z původních 15 zemí téměř polovinu sužuje (či sužoval) určitý druh hospodářských problémů.

Druhou nově rozlišovanou kategorií jsou tzv. problémové země vykazující neustále negativní či stagnující tendence. Do této skupiny byli zařazeni čtyři původní členové EU (EL, ES, FR a IT), kteří se minimálně poslední dekádu potýkají s různými problémy, mj. s propadem hospodářské úrovně vůči evropskému průměru, relativním „nerůstem“ HDP, zvýšením dluhového břemena, zhoršením platební bilance či podstatným nárůstem nezaměstnanosti. Pro evropskou integraci, a především pro společnou hospodářskou a měnovou unii, je výstražným faktem, že jako problémové země byly označeny největší evropské ekonomiky, které navíc používají společnou evropskou měnu. Dlouholetá ekonomická stagnace francouzské ekonomiky či neustále se snižující výkonnost ekonomiky italské

mohou být předzvěstí budoucích problémů. Hospodářská křehkost těchto států rozhodně neposiluje konkurenční postavení EU ve světě a ve svém důsledku může vyvolat ještě větší nežádoucí divergentní sklony, které podkopávají myšlenku evropské integrace.

Naopak jako země perspektivní, s významnými rostoucími tendencemi v celé řadě oblastí, lze označit ČR, PL, PT, SI, příp. i SK. Hospodářská úroveň těchto zemí sice není aktuálně tak vysoká, nicméně je na místě se oprávněně domnívat, že jejich význam bude v budoucnosti posílen právě na úkor slábnoucího postavení problémových zemí v evropské ekonomice. Z pohledu velikosti ekonomik je dobrým znamením, že polské hospodářství je na vzestupné trajektorii. Do této skupiny je vhodné přiřadit ještě IE, které vykazuje vcelku solidní výsledky v celé řadě kategorií. Ty ale mohou být pouze dočasně podmíněny hluboce negativní irskou mezinárodní investiční pozicí.

Zbývající země lze zařadit do kategorie s přídomkem nejasný/nezřetelný, neboť analyzovaná data neposkytla dostatek informací o vývojovém trendu či působila nepřesvědčivě. Skupinu tvoří nově přistoupiční státy, z nichž většina prošla transformačním procesem: BG, CY, EE, HR, HU, LT, LV, MT a RO. V případě znovuoobnovení prozatím zpomaleného konvergenčního procesu lze očekávat růst životní úrovně a ve střednědobém horizontu posun do kategorie perspektivní země. Z hlediska zvyšování celoevropské hospodářské úrovně a posilování soudržnosti by rozvoj této skupiny zemí měl mít politickou prioritu. Pro zasazení do kontextu je ale nutné připomenout nízkou výchozí úroveň BG, RO a HR, které jsou členy EU poměrně krátkou dobu (12, resp. 6 let).

3 Postavení České republiky na vnitřním trhu

Hospodářský a sociální vývoj v České republice byl na základě provedeného srovnání vyhodnocen jako perspektivní s velkým potenciálem. České republice se podařilo v druhé polovině 90. let nastartovat konvergenční proces, čímž se začala přibližovat úrovni západních států EU. Ačkoli bylo tempo konvergence

relativně vysoké, vzhledem k nízkému výchozímu stavu se nepodařilo dosáhnout uspokojivé úrovně. Důsledky světové ekonomické krize z let 2008–09 se sice na českém hospodářství nepodepsaly tak výrazně jako např. ve státech eurozóny, nicméně zapříčinily citelné zpomalení konvergenčního procesu. Konvergence se také vlivem událostí na domácí scéně na několik let (cca do 2014/15) fakticky zastavila.

V rámci diskuzní platformy *Národního konventu o EU*, organizované Úřadem vlády České republiky, byly identifikovány národní zájmy a zformulována příslušná doporučení. Malý (2018) považuje za nejzásadnější opatření na mikro- a makroekonomické úrovni (např. ochrana spotřebitele) racionální přístup k energetické politice a klimatickým cílům a zachování národní měny, neboť přijetí měny společně vnímá jako ztrátu potřebné flexibility v hospodářské politice. Malý upozorňuje, že společná měna je pouze doplňkem vnitřního trhu, nikoli jeho definujícím znakem. Malý se dále za současné situace vyslovuje pro vysoké fiskální transfery z hospodářsky vyspělejších států do států méně bohatých, neboť pouze tak lze dosáhnout přijatelného výsledku v unijní konvergenci a vyhnout se stagnaci (Malý, 2018, str. 14–15).

Ministerstvo průmyslu a obchodu (2018) vnímá konvergenci jako souhrn politické, ekonomické, sociální a kulturní dimenze evropského kontinentu. Z ekonomického pohledu klade MPO velký důraz na kapitál, který v konvergenčním procesu považuje za klíčový prvek v růstu inovační výkonnosti. Již se ovšem nezabývá jeho původem, což v kontextu kapitálové struktury české ekonomiky nelze přehlédnout. MPO je zastánce volného obchodu a teorie specializace, v čemž spatřuje konkurenční výhodu malých a středních zemí. MPO vnímá jako nejvíce perspektivní část vnitřního trhu sektor služeb, neboť se jedná o odvětví s vysokou přidanou hodnotou zaměstnávající většinu populace (MPO, 2018, str. 1–3).

Pro Českomoravskou konfederaci odborových svazů (2018) je velmi důležitý sociální rozměr vnitřního trhu, a především konvergence v této oblasti, kterou podmiňuje vhodnou

hospodářskou politikou vlády a schopností efektivně využít potenciál strukturálních fondů EU. ČMKOS upozorňuje i na úskalí vnitřního trhu, především na zakonzervování podřadného postavení méně vyspělých ekonomik vůči těm bohatším, které je uskutečňováno formou nízkých výrobních nákladů (především mezd) a vlastnické struktury. ČMKOS je toho názoru, že vnitřní trh by měl přispět k podstatnému růstu životní úrovně obyvatel EU, nikoli pouze k růstu renty vlastníků kapitálu (ČMKOS, 2018, str. 1–2).

Hospodářská komora České republiky (2018) taktéž zaujímá kritický postoj k pomalé míře konvergence. HK poukazuje na umělé vyrovnávání cenové hladiny mezi členskými státy, jež přijaly společnou měnu, které není založeno na reálném základě (např. produktivita práce). Dle HK zavedení eura v podmínkách neoptimální měnové unie napomohlo vytváření skrytých nerovnováh podryvujících hospodářskou soudržnost EU. HK spatřuje největší potenciál vnitřního trhu v dokončení plnohodnotného trhu práce a s ním spojeného zvýšení přeshraniční mobility pracovníků, která je dnes velmi nízká (HK, 2018, str. 1–3).

4 Cílový stav vnitřního trhu

Finálním stavem vnitřního trhu je rozsáhlá ekonomická liberalizace, do šířky i hloubky, mající za cíl vybudovat konkurenceschopné a otevřené prostředí, jež je řízeno volnou soutěží založenou na nediskriminačním přístupu. Aktuální stav vnitřního trhu je od toho ideálního poněkud vzdálen, neboť vnitřní trh je jakožto sdílená politika spoluvytvářen jednotlivými členskými státy. Stále převládá jistá forma protekcionistických nálad především v oblasti úpravy sociálního zabezpečení a výše minimální mzdy, zejm. na úrovni původní členské země vs. nové východní země (tzv. sociální dumping). Sílicí formy protekcionismu se tak odrážejí na konvergenčním procesu méně vyspělých států vůči těm bohatším.

Nedostatků ve fungování vnitřního trhu si pečlivě všímá i odborná veřejnost. Organizace pro hospodářskou spolupráci

a rozvoj (Stráský, 2016) navrhuje přijmout sérii několika opatření (zejm. zjednodušení přístupu malých a středních podniků na kapitálový trh, uvolnění pravidel trhu práce, vybudování příslušné infrastruktury), která jsou důležitá pro další rozvoj vnitřního trhu. König (2015) zdůrazňuje, že EU je tvořena velkým počtem malých států, jimž není v konvergenčním procesu věnována dostatečná pozornost, a dochází k závěru, že „*dlouhodobý přístup malých států na vnitřní trh vede k překonání počátečních problémů malosti*“. Existenci technických bariér ve vnitro-unijním obchodě (zejm. službách) označuje König z hlediska malých států za nepřipustnou (Stráský, 2016, str. 26–27; König, 2015, str. 523–524).

Evropská centrální banka (Žuk, Savelin, 2018) dospěla k závěru, že klíčem pro úspěšný rozvoj států bývalého východního bloku je zlepšení kvality institucionálního prostředí, investice do lidského kapitálu, zapojení do mezinárodního obchodu, příliv přímých zahraničních investic a posílení externí konkurenceschopnosti. Řešením pro znovuoobnovení konvergenčního procesu spatřuje ECB v technologickém a inovačním potenciálu ekonomik, který odvrátí hrozící pád do pastí středního příjmu. Polská centrální banka (Grela a kol., 2017) konstatuje, že země střední a východní Evropy sdílejí stejný hospodářský model z dob transformace, který je založen na přílivu zahraničního kapitálu, nejčastěji ve formě přímých zahraničních investic. Autoři studie označují z dnešního pohledu tento model za již „*přežitý a neakceschopný*“. Nový hospodářský model, který opět podnítl konvergenční proces, musí dle studie vycházet ze zvýšení strukturální konkurenceschopnosti především ve formě inovačního a výzkumného potenciálu, dále pak ze zlepšení institucionálního prostředí a politik neutralizujících nepříznivý demografický vývoj na trhu práce (Žuk, Savelin, 2018, str. 3, 47–48; Grela a kol., 2017, str. 88–90).

Závěr

Vytvoření celounijního trhu patřilo vždy k základním cílům evropské integrace. Od společného trhu Evropského hospodářského společenství byl přes zamýšlený jednotný trh dosažen dnešní trh vnitřní, jenž je hlavním hospodářským pilířem Evropské unie. Ačkoli není z podstaty věci stále dokončen, je důležité akceptovat jeho současnou podobu a snažit se ji maximálně využít. Ekonomický rozměr vnitřního trhu je široce vnímán jako nepřínosnější a nejvíce prospěšná deviza evropské integrace. Na druhou stranu je patrné, že samotná integrace není bezpodmínečnou zárukou hospodářského blahobytu a s ní spojené konvergence.

V úvodu práce byly stanoveny tři výzkumné otázky, jejichž zodpovězení vychází z provedené analýzy a rešerše odborné literatury. První otázka se týkala konvergenčního rozměru vnitřního trhu a sbližování životních úrovní napříč EU. Na základě analýzy bylo prokázáno, že vnitřní trh podporuje vzájemnou konvergenci členských států, nicméně ho nelze považovat za automatický ani za jediný nástroj tohoto procesu. Ke konvergenci mezi původními a nově přistoupivšími státy docházelo ve všech hlavních sledovaných oblastech. Bohužel, tento proces byl přerušen po nástupu finanční a dluhové krize mezi lety 2008–09 a do dnešní doby nebyl co do intenzity zcela obnoven. Sbližování úrovní mezi starými a novými státy sice stále probíhá, ale výrazně pomaleji. Nedojde-li ke zrychlení konvergenčního procesu, nelze ani ve velmi dlouhodobém období očekávat vyrovnaní životní úrovně mezi starými a novými členskými státy.

V této souvislosti někteří ekonomové (např. Grela a kol., 2017) přímo hovoří o potřebě změny hospodářského modelu zemí střední a východní Evropy, který byl utvářen v dobách transformace. Tento model označují za „*vyčerpaný a překonaný*“. Analýza dále prokázala, že dělení členských států dle data jejich přístupu do EU (staré vs. nové členské země) již dále nelze považovat za směrodatné kritérium pro porovnání hospodářských úrovní.

Smyslem druhé otázky bylo určit, zda je vnitřní trh jediným konvergenčním nástrojem. Jak bylo již konstatováno v odpovědi na první otázku, z pohledu konvergenčního procesu je vnitřní trh zapotřebí vnímat jako jeden z jeho kanálů. Vnitřní trh má silný sociální přesah, který je sice hůře kvantifikovatelný, ale jednoznačně přítomný. Z hlediska udržení celoevropské soudržnosti je nezbytné, aby ve státech jednoho hospodářského celku neexistovaly výraznější sociální rozdíly, což ovšem odpovídá současnému stavu.

Je třeba připomenout, že prapůvodní smysl evropské integrace je ryze politický. Obava z válečného konfliktu přiměla různé evropské národy k myšlence užší hospodářské spolupráce, která byla v 90. letech umocněna pochybnostmi o směřování zemí střední a východní Evropy po rozpadu východního bloku. Proto lze konstatovat, že vnitřní trh má nejen ekonomický a sociální rozměr, ale i rozměr politický.

Poslední otázka se vztahovala k efektivitě současné podoby vnitřního trhu. Pro zasazení do kontextu je třeba si uvědomit, že se vznikem vnitřního trhu počítal Jednotný evropský akt z roku 1986, který předpokládal jeho spuštění během následujících let. Trh se ovšem nepodařilo plně dobudovat, proto byl od 1. 1. 1993 spuštěn právě trh vnitřní. V průběhu let se nejenže změnila samotná podoba evropské integrace, ale především došlo k výrazným technologickým, ekonomickým, společenským a jiným změnám, které agendu trhu podstatným způsobem rozšířily všemi směry.

Otázkou proto zůstává, zda má evropská integrace reagovat na nové výzvy užší formou spolupráce, nebo má naopak dojít k jejímu rozvolnění, protože integrační potenciál byl již překonán. Pokud Delorsova Bílá kniha o dobudování vnitřního trhu z roku 1985 navrhovala přijmout přibližně tři stovky opatření směřujících k dobudování trhu, v současné době se počet obdobných opatření odhaduje v řádech tisíců. Odborná literatura se jednotně shoduje v tom, že současná podoba trhu efektivní není a rozhodně nevyužívá potenciál, který pro ni z evropské

integrace vyplývá. Provedená analýza se s tímto závěrem ztotožňuje.

Použitá literatura

- AMPONSAH, William; COLYER, Dale; JOLLY, Curtis. *Global Trade Integration and Economic Convergence of Developing Countries*. In: American Journal of Agricultural Economics, 1999, roč. 81, č. 5, str. 1142–1148. Dostupné prostřednictvím databáze JSTOR z: <https://www.jstor.org/stable/1244098>.
- BALASSA, Bela. *The Theory of Economic Integration*. Londýn: Greenwood Press, 1961. In: NELSEN, Brent; STUBB, Alexander. *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*. 2. vydání. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998, str. 173–185. ISBN 1-55587-804-0. Dostupné z: [http://ieie.itam.mx/Alumnos2008/Theory%20of%20Economic%20Integration%20\(Belassa\).pdf](http://ieie.itam.mx/Alumnos2008/Theory%20of%20Economic%20Integration%20(Belassa).pdf).
- ČMKOS. *Stanovisko Českomoravské konfederace odborových svazů: Vnitřní trh jako nástroj konvergence; Kulatý stůl Národního konventu o EU— 25. 5. 2018*. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2018. 3 str.
- GRELA, Marcin; MAJCHROWSKA, Aleksandra; MICHAŁEK, Tomasz; MUČK, Jakub; STAŽKA-GAWRYSIAK, Agnieszka; TCHOREK, Grzegorz; WAGNER, Marcin. *Is Central and Eastern Europe converging towards the EU-15?* Varšava: Narodowy Bank Polski, NBP Working Paper, 2017, č. 264. 111 str. Dostupné z: https://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/264_en.pdf.
- HK. *Podklady na kulatý stůl Národního konventu: Vnitřní trh jako nástroj konvergence; 25. května 2018*. Praha: Hospodářská komora České republiky, 2018. 3 str.
- KÖNIG, Jörg. *European Integration and the Effects of Country Size on Growth*. In: Journal of Economic Integration,

- 2015, roč. 30, č. 3, str. 501–531. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.11130/jei.2015.30.3.501>.
- MALÝ, Jiří. *Vnitřní trh jako nástroj konvergence; Podkladový dokument pro kulatý stůl Národního konventu o EU*. Mladá Boleslav: ŠKODA AUTO Vysoká škola, 2018. 17 str. Dostupné z: <https://www.narodnikonvent.cz/2018/05/22/kulaty-stul-vnitri-trh-jako-nastroj-konvergence/>.
- MPO. *Vnitřní trh jako nástroj konvergence?; Diskuzní příspěvek MPO určený pro Kulatý stůl Národního konventu o EU na téma Vnitřní trh jako nástroj konvergence*. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2018. 3 str.
- NĚMCOVÁ, Ingeborg. *Přednášky a materiály z předmětu 2SE404 – Vnitřní trh a měnová unie EU*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze. Akademický rok 2017/2018, zimní semestr.
- SOUKUP, Jindřich; POŠTA, Vít; NESET, Pavel; PAVELKA, Tomáš; DOBRYLOVSKÝ, Jiří. *Makroekonomie: moderní přístup*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2007. 514 str. ISBN 978-80-7261-174-4.
- STRÁSKÝ, Jan. *Priorities for completing the European Union's Single Market*. Paříž: OECD Publishing, Economics Department Working Papers, 2016, č. 2016-39 / č. 1315. 37 str. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/5jlv2jhfnt48-en>.
- ZLÝ, Bohumír. *Úvod do teorie mezinárodní ekonomické integrace*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2009. 284 str. ISBN 978-80-7399-719-9.
- ŽUK, Piotr; SABELIN, Li. *Real convergence in central, eastern and south-eastern Europe*. In: Evropská centrální banka, Occasional Paper Series, 2018, č. 212. 56 str. ISBN: 978-92-899-3371-1. Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op212.en.pdf?4fb162b7860b22d4e648199c5bc9ecfb>.

Název	Laboratoř Evropské unie Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie
Editor	Antal Jarolím
Vydavatel	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica
Vydání	první
Počet stran	169
Sazba	Antal Jarolím
Návrh obálky	Horná Kristýna
Redakční úprava	Evropská komise – Úřad pro publikace
Grafické úpravy	Keilová Radka
Tisk	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica

Výhradním majitelem Sborníku sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie je Zastoupení Evropské komise v České republice, <http://ec.europa.eu/ceskarepublika>.

**Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů,
nikoli Zastoupení Evropské komise v České republice.**

© Evropská unie, 2019

© Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica – 2019

<https://oeconomica.vse.cz/>

Online prezentace sborníku:

<http://kse.vse.cz>

<http://ces.vse.cz>

<http://www.euhrou.cz>

<http://www.vlada.cz>

ISBN 978-80-245-2354-5 (Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica)

ISBN 978-92-76-14147-1 (Evropská komise, Úřad pro publikace)

DOI 10.2775/67428